

T. C.

Temsilciler Meclisi

TUTANAK DERGİSİ

Kırk üçüncü Birleşim

12 . 4 . 1961 Çarşamba

İçindekiler

	Sayfa	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	106	
2. — Yoklama	107	
3. — Görüşülen işler	107	
1. — Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğüne girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihraca yetki verilmesi hakkında kanun tasarısı ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyon raporu (1/65)	107:108	
2. — 1960 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvel ile Devlet Memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyon raporları (1/73)		108:111
3. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)		111:126,127:144,144:160

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bu birleşimde üç oturum yapan Genel Kurulda,

Üyeden Mazhar Özkol'a 41 gün izin verilmesi hakkındaki Başkanlık yazısı okundu ve izinli sayılması kabul edildi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı üzerindeki görüşmelere devam olunarak; 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 ve 18 nci maddeler kabul edildi. 19 ncu madde üzerinde bir müddet görüşüldü.

12 Nisan 1961 Çarşamba günü saat 10 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan

Kâzım Orbay

Kâtip

Rifat Çini

Kâtip

Şahap Kitapçı

Sualler

Yazılı sualler

1. → Temsilciler Meclisi Üyesi Muin Küley'in, İstanbul Orman İşletme Müdürlüğünün 10.

2. 1960 tarihli emriyle Beykoz'daki Beylik Mandıra Çiftliğine el konulmasının sebebine ve bu husustaki usulsüz muamelenin düzeltilmesi konusunda ne düşünüldüğüne dair, yazılı soru önergesi Tarım Bakanlığına gönderilmiştir. (7/19)

2. — Temsilciler Meclisi Üyesi Halil Akya-vaş'ın, Ege'nin tütün rekoltesine ve tütünlerin maliyet fiyatlarına dair yazılı soru önergesi, Gümrük ve Tekel Bakanlığına gönderilmiştir. (7/20)

3. — Temsilciler Meclisi Üyesi Ömer Sami Coşar'ın Kıbrıs Cumhuriyetinde vergi kanunlarının tatbiki mevzuunda anlaşmaların ve Anayasanın ihlâl edilip edilmediğine dair yazılı soru önergesi Dışişleri Bakanlığına gönderildi. (7/21)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10

BAŞKAN — Lûtfi Akadlı

KATIPLER : Şahap Kitapçı, Rifat Çini

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

2. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Görüşme için yeter sayı vardır.
Müzakereye başlıyoruz.

3. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesi hakkında kanun tasarısı ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyon raporu (1/65)*
(1)

BAŞKAN — Bayındırlık Bakanlığının bir tezkeresi vardır, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesi hakkındaki kanun tasarısının, bugüne kadar girilmiş ve girişilecek taahhütlerin yürütülebilmesi için, bir an evvel kanunlaşması icabettiğinden, gündeme alınarak öncelik ve ivedilikle görüşülmesini arz ve teklif ederim.

Bayındırlık Bakanı
Mukbil Gökdoğan

BAŞKAN — Bu tasarı evvelce bastırılarak Yüksek Heyetinize dağıtılmış bulunmaktadır. Bu tasarının gündeme alınarak öncelikle görüşülmesini oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Tasarının tümü üzerinde söz istiyen var mı?... Yok. Maddelere geçilmesini kabul edenler...

(1) 41 Sıra Sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.

Etmeyenler... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

Tasarının ivedilikle görüşülmesini kabul edenler... Etmeyenler... Tasarının ivedilikle görüşülmesi kabul edilmiştir.

Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesi hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü kuruluş ve görevleri hakkındaki 6200 sayılı Kanunun 37 nci maddesi gereğince girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak ve yıllık miktarı faizleriyle birlikte 110 milyon lirayı geçmemek üzere yeniden 400 milyon liraya kadar bono ihracına Maliye Bakanı mezdur.

İç taahhütler dolayısıyla ihracedilecek bonoların miktarı yılda 60 milyon lirayı geçemez.

Çıkarılacak bonolar her sene Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü bütçesine konulacak tahsisattan itfa olunur.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen var mı?... Yok. Maddeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere 7030 sayılı Kanunun 2 nci maddesi ile verilmiş olan 600 milyon liraya kadar

bono ihraç yetkisinin kullanılmıyan kısmı iptal edilmiştir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı?... Yok. Maddeyi oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Etmıyenler... Madde kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE — Birinci maddede yazılı yıllık bono ihraç yetkisinin 1961 malî yılı içinde kullanılabilir miktarı, bu kanun yürürlüğe girdiği tarihe kadar 7030 sayılı Kanunun ikinci maddesine istinaden aynı yıl içinde çıkarılmış bulunan bono miktarı tenzil edilmek suretiyle tesbit olunur.

İç bonolara ait 60 milyon liralık takyitte de aynı esas tatbik edilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen?... Yok. Maddeyi oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Bu kanun yayını tarihinde yürürlüğe girer.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Bu kanunu Maliye ve Bayındırlık bakanları yürütür.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmıyenler... Kabul edilmiştir.

Tasarımın tümü üzerinde söz isteyen var mı?... Yok. Tasarımın tümü açık oylarınıza sunulmuştur.

2. — 1960 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağılı (D) işaretili cetvel ile Devlet Memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağılı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değışiklik yapılması hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyon raporları (1/73) (1)

BAŞKAN — Bir önerge var, okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Kadrosuzluk sebebiyle terfi edemıyen iera memuru, mahkeme başkâtibi, kâtibi ve ceza evleri memurlarının terfilerini sağılamak maksadıyla

(1) 40 sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.

diyle Yüksek Meclise sunulmuş ve ilgili komisyonlarca da incelenmiş bulunan «1961» malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağılı (D) işaretili cetvel ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağılı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı bölümünde değışiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısının gündeme alınarak öncelik ve ivedilikle müzakere ve kabul buyurulmasını arz ve teklif ederim.

Adalet Bakanı
Ekrem Tüzemen

BAŞKAN — Bu tasarımın gündeme alınarak öncelik değışülmesini oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Etmıyenler... Kabul edilmiştir.

Tümü üzerinde söz isteyen var mı?

NECİP BİLGA — Efendim, bu kanunun tümü münasebetiyle Adalet Bakanlığından bir rica ve temennide bulunmak üzere söz almış bulunuyorum. Sabrınızı suiistimal etmiyeceğim.

Böyle bir tasarımı getirmiş olmasından dolayı Adalet Bakanlığına teşekkürü bir borç bilirim. Ancak yeni Seçim kanunu dolayısıyla yargıçlarımıza büyük vazifeler terettübetmektedir. Meselâ kütüklerin tanzimi bakımından yargıçlar nezdinde bir kütük bürosu kurulacaktır. Binaenaleyh yargıçların vazifesi çoğalacaktır. Halbuki mevcut kadrolarla bunları yapmak imkânına mâlik olmadıkları kanaatindeyim. Bilhassa elde mevcudolan 112 kadro da zabıt kâtiplerine verildikten sonra bu imkânlar biraz daha elden kaçmış olacaktır. Onun içindir ki, Aadalet Bakanlığının yargıç kadrosu bakımından dahi yeni bir kanunla önümüze gelmesini temenni etmekteyim. Sıkışık durumda olan Bakanlığın bu kadroları nasıl devrettiği sorulabilir.

Gerçi 112, 113 kadro zabıt kâtipleri için devredilmektedir. Bunlar daha ziyade alt kadrolardır. Tasarıda da belirtildiği üzere 600 liralık kadrolardır. Halbuki 1 100, 1 250, 1 500, 2 000 liralık kadrolarda tıkanıklık mevcuttur.

Seçim Kanunu hükümleri ile il ve ilçenin yüksek dereceli hâkimlerine il ve ilçe seçim kurulları başkanlıkları verilecektir. Oralarda birçok tıkanıklıklar vardır. Bu tıkanıklıklar dolayısıyla hâkimler terfide zorluk çekmektedirler. Bu bakımdan Adalet Bakanlığının hâkimler için yeni bir kadro kanunu getirmesini temenni edeceğim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Söz Adalet Bakanınıdır.

ADALET BAKANI EKREM TÜZEMEN

— Muhterem arkadaşlarım, Yüksek Meclisinize müzakere edilmek üzere arz ettiğimiz kanun tasarısı çok evvelden hazırlanmış idi. Bunun bütçe müzakerelerinden evvel gelip müzakere edilmesi arzu edilmişti. İmkânsız sebebi ile bugüne kadar kaldı. Bu bakımdan tasarının ivedilikle görüşülmesi teklifinde bulunmak zarureti hâsıl oldu. Sayın Başkanlıktan öncelik ve ivedilikle görüşülmesinin rey konulmasını rica edeceğim.

Bu tasarı ile istediğimiz şeyler, iade edilen kadrolar yerine yeni kadrolar almaktan ibarettir. Bunun için bütçeye de bir külfet yüklenmemektedir.

Necip Bilge arkadaşımızın arzuları gayet yerindedir. Hakikaten kabul edilen kanun, seçim kurulları ve seçmen sandıklarının tanzimindeki bütün işleri işin başından sonuna kadar hâkimlerin üzerine yüklemektedir. Hâkimlerimiz emnim ki, kendilerine mevdu bu vazifeleri muvafakiyetle yerine getirmeye gayret edeceklerdir.

Hakikaten kadrolarımızda açıklarımız vardır. Kâtipler kadrosu Seçim Kanununun verdiği işleri yapmaya kâfi değildir.

Bunları nazarı dikkate alarak bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Diğer Bakanlıkların mütâlâalarını sorduk.

Bakanlığın hazırladığı bu tasarıda, kadrosuzluk sebebiyle terfi edemiyen 300 kadar arkadaşın terfiinin sağlanması arzu edildi. Keza birkaç kâtip kadrosu da istenildi. Şahsen temennim, diğer vekâletlerin bu teklife müspet cevap vermeleri ve kanunun bir an evvel yüksek huzurlarınıza getirilmesidir. Şimdilik mâruzatım bu kadardır. (Alkışlar)

KALUDİ LASKARİŞ — Muhterem arkadaşlar, bu kanunu vakitsiz huzurunuzda getiren Adalet Bakanına teşekkür etmek lâzımgelir. Vakitsiz getirildi dediğim şundan, Anayasa Kanunu gibi mühim bir kanun tetkik ve müzakere edilirken arada başka kanunların getirilmesi doğru değildir.

Ancak, burada hazır bulunan eski hukukçu arkadaşlar bilirler ki, yalnız bizde değil, bütün dünyada adaletin çabuk tecelli etmesi zabıt kâtiplerine istinadetmektedir. Adalet müessesesinin iyi işlemesi, mahkemelerin verimli çalışabilmesi için olgun, kültürlü zabıt kâtip-

lerine ihtiyaç vardır. Bizde maalesef 20 - 25 sene içinde zabıt kâtiplerinin noksanlığından, kültür bakımından hazırlıklı olmamalarından dolayı dâvalar senelerce sürmektedir. Eski hukukçu arkadaşlar hatırlarlar, bundan evvel ilâmları yazanlar, hazırlayanlar bile olgun, yetişmiş zabıt kâtipleridir. Biz eski hukukçular biliriz, eski dosyalarda mevcut bulunan beş - on sahife tutan ilâmlar başkâtipler tarafından, zabıt kâtipleri tarafından hazırlanmış ve hazırlanmakta idi.

Bugün en basit bir dâva, tahliye dâvaları en aşağı iki sene devam etmektedir. Gayrimenkul dâvaları 5 - 10 sene..

BAŞKAN — Tasarının tümü üzerinde lütfen.

KALUDİ LASKARİŞ (Devamla) — 5 - 10 sene devam etmektedir. Onun için, bu kanun tasarısının âcilen kabulünü rica edeceğim. Bunların yalnız maaşları değil, kadroları da kifayetsizdir. Kadro bakımından faydalandırılmaları lâzımdır.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, bu kanun lâyihasının encümünde müzakeresi sırasında, Maliye ve Bütçe Komisyonundan müteşekkil Karma Komisyonunda müzakeresi esnasında arz ettiğim bir hususu, Necip Bilge arkadaşımızın konuşmasından sonra burada tekrar etmeyi lüzumlu hissettim.

Hakikaten hâkimlerimizin gördükleri vazifeler fevkalâde geniş ve ağırdır.

Arkadaşlar adalet politikası, bir bakıma da vatandaşlar arasındaki ihtilâfların sebeplerinin bertaraf edilmesine mâtufl olmalıdır. Türkiye'de öteden beri ihtilâfların sebeplerinin bertaraf edilmesi için bir politika takibedilmemiştir. Basit bir mevzu; tapu kadastro işlerimiz halledilmiş olsa mahkemelerin yükü büyük ölçüde azalmış olacaktır.

Türkiye'de personel kadrolarının genişlemesi personel masraflarını arttırmaktadır. Âmme giderleri içinde, personel masraflarının devamlı artışı ve nispetinin yükselmesi hizmet imkânlarını daralttığı gibi, personel terfilerine de mâni olmaktadır. Millî gelirimizin artışı ise nüfus artışına cevap vermekten uzaktır. Devlette kadroların artırılması değil, kadrolarda mahdut personel çalıştırmak su-

retiyile maaşlarının artırılması hedefi gözetilmeli ve mahkemeler için de; ihtilâfların sebeplerinin yok edilmesi politikası takilbedilmedir. İhtilâfların sebepleri var oldukça vatandaşlar arasında ihtilâflar olacaktır ve elbette hâkimlerimiz de yorulacaklardır. Bu çıkar bir politika değildir. Bu itibarla yalnız Adalet Bakanlığı politikası değil, Hükümetin de politikası bu olmalıdır, bunu rica ediyorum. Vatandaşları mahkemelere düşüren sebepler teker teker tesbit ve bertaraf edilmelidir, bu sebeplerin bertaraf edilmesi ile işlerin azalması mümkün olur. Bunun bir Hükümet politikası olarak ortaya çıkarılması ve takibi lâzımdır.

Memlekette bir tapu ve kadastro dâvası vardır ki, vatandaşları hukuk ve ceza bakımından geniş ölçüde ihtilâfa düşürmekte ve mahkemelerin yükünü artırmaktadır. Bu itibarla ben adalet politikasının yeni bir istikamete tevceüh etmesini, vatandaşı mahkemelere sürükliyen sebepler üzerinde çalışılarak bu sebeplerin bertaraf edilmesi politikasının benimsenmesini tavsiye edeceğim. Derhal ifade edeyim ki, bu, yalnız Adalet Bakanlığının politikası olmaktan ziyade bir Hükümet politikasıdır. Unutmamak lâzımdır ki, Türkiye'nin millî geliri mütemadiyen bu tarzda personel masraflarının artmasına müsait değildir. Mâruzatım budur.

BAŞKAN — Açık oya sunulan tasarıya oy vermeyen var mı?... Oy toplama muamelesi bitmiştir.

Söz Adalet Bakanımındır.

ADALET BAKANI EKREM TÜZEMEN — Muhterem arkadaşlar, birkaç dakika daha vakitinizi alacağım için özür dilerim. Kaludi arkadaşım «kanun vakitsiz getirildi» dediler. Biraz evvel arz ettim, kanunu daha evvel getirmeye muvaffak olamadık. Bir taraftan da kadrosuzluk yüzünden terfi edemiyen, sızlanan hâkimler vardır. Hakikaten Anayasa tasarısının müzakere edildiği bir sırada bu kanunu araya sıkıştırmak doğru değildir. Fakat mazar görün, kaybettirdiğimiz beş - on dakika zamanınızı başka suretle telâfi ederiz.

Fethi Çelikbaş arkadaşımızın yaptığı tenkidlere gelince; haklıdır, bütçe müzakerelerinde de söylediler bu mesele yalnız bakanlığımızın işi değildir, bir Hükümet meselesidir. İfa-

de edildiği gibi dâva sebeplerinin ortadan kaldırılması lâzımdır.

Tapu işlerimizin de halledilmesi lâzımdır. Bu sebepten bu işleri tedvir eden müesseseler artırılmıştır. Bakanlığımız on küsur yerde yeniden kadastro mahkemeleri kurmuştur. İş çok olan mahkemeler için de ikinci mahkemeler ilâve edilmiştir.

Bunları Yüksek Heyetinize arz etmeyi faydalı buldum. Hümetlerimle.

BAŞKAN — Tümü üzerinde başka söz istiyen yok. Maddelere geçilmesini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Tasarımın ivedilikle görüşülmesini oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Maddeleri okuyoruz, efendim.

SERAFETTİN YAŞAR EĞİN — Efendim, burada tashih edilmesi icabeden bir husus var. Komisyon Sözcüsü olarak bunu arz ettikten sonra, maddelerin bu tashihli şekliyle okunmasını rica edeceğim:

Kanunun başlığında, 1961 Muvazenei Umumiye Kanunu diye bir tâbir vardır. Halbuki, kanun, 1961 Muvazenei Umumiye Kanunu diye değil, 1961 Bütçe Kanunu diye çıkmıştır. Bu itibarla burada da Muvazenei Umumiye Kanunu ibaresi yerine Bütçe Kanunu ibaresinin kullanılması lâzımdır. Bu tashihin yapılmasını rica ediyorum, Komisyon Sözcüsü olarak.

BAŞKAN — Bu şekilde düzelterek, maddeleri okuyoruz, efendim:

1961 malî yılı Bütçe Kanununa bağlı «D» işaretli cetvel ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — 1961 malî yılı Bütçe Kanununa bağlı (D) işaretli cetvelin Adalet Bakanlığı kısmından ilişik (1) sayılı cetvelde ve Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Adalet Bakanlığı kısmından ilişik (2) sayılı cetvelde derece, aded ve unvanları yazılı kadrolar çıkarılmış ve ilişik (3) sayılı kadrolar 3656 sayılı Kanuna ekli (1)

sayılı cetvelin mezkûr Bakanlığa ait kısmına eklenmiştir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen, yok. Maddeyi oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Bu kanun 30 Nisan 1961 tarihinde yürürlüğe girer.

BAŞKAN — Söz isteyen, yok. Maddeyi oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini Adalet Bakanı yürütür.

BAŞKAN — Maddeyi oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kanunun tümü üzerinde söz isteyen, yok. Tasarının tümü açık oylarınıza sunulmuştur.

Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğüne girilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihraema yetki verilmesi hakkındaki kanun tasarısına (196) üye oy vermiştir. (193) kabul, (1) ret, (2) çekinir. Kanun tasarısı Meclisimizce kabul edilmiştir.

3. — *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)*

BAŞKAN — Gündemin birinci maddesine geçiyoruz. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu, hakkındaki görüşmelere devam ediyorduk. 19 neu madde üzerinde görüşüyorduk.

Şimdi, bir takrir var, okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

19 neu madde dolayısıyla bâzı temsilci arkadaşlarımız tesbit edilen zamanın darlığından şikâyet etmekte ve bâzı sebepler ileri sürmektedirler. Anayasanın ruhuna en ufak bir gölgenin dahi düşünülmemesini arzu eden temsilcilerin diledikleri kadar konuşmalarını temin için bu maddeye mahsus olmak üzere beş dakikalık kaydın kaldırılmasının oya arzını saygı ile arz ve teklif ederiz.

Sırrı Atalay Mehmet Hazer Sait Erding

BAŞKAN — Buyurun, ofendim.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlarım; dün dikkat etti iseniz, Ahmet, Oğuz ve Altınsoy arkadaşlarımızın trajedik bir ifade ile burada 19 neu madde üzerinde ve bütün memleketin yüre-

ğini titreten bir meselede söz haklarının kesildiğini, diledikleri şekilde konuşmadıklarını, konuşamadıklarını ifade ettiler. Sayın Ahmet Oğuz arkadaşımız, ayrıca bir ifadede bulundu. Anayasa tasarısının halk oyunda itibar göremeyeceğini, çünkü lâiklik prensibi üzerinde kâfi derecede konuşmak imkânından kendilerinden alıkonduğunu ve mahrum edildiklerini ifade etmişlerdi.

Öyle zannediyorum ki, Sayın Ahmet Oğuz'un, 5 dakikalık zaman dışında konuşacağı bir şey yoktur. Fakat konuşmalarında halk efkârı üzerinde, arka düşünceler için şimdiden zemin hazırlamak belirtileri görüldüğü için, bu takriri verdik. Şimdi, müsaade buyurun istedikleri kadar konuşsunlar. Ne söyleyeceklerse söylesinler. Ve yarın halkın karşısına çıkıp, biz şunları konuşacağız, konuşamadık, diyemesinler. Müsaade buyurun ne konuşacaklarsa burada konuşsunlar (Alkışlar)

AHMET OĞUZ — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

AHMET OĞUZ — Muhterem arkadaşlar bir arkadaş, bu madde üzerinde enine boyuna konuşulması için bir takrir veriyor. Ve fakat, bunun sebebini izah ederken, acısını çok çektiğimiz eski bir illeti de, satasma illetini de beraber getiriyor. Herkes pek iyi takdir eder ki, yeni bir nizamın kuruluşunda vatandaşlar arasında sevgi ve saygıyı ve vatandaşlar arasında yersiz isnatlara son vermek gayreti içinde yeni Anayasayı tedvin etmekle mükellefiz. Lâiklik nedir dediğiniz zaman Türkiye'de Türk Milletinin büyük bir çoğunluğu bir karanlık içindedir. (Öyle şey yok, bilâkis aydınlık içindedir, sesleri, gümtüller)

Muhterem arkadaşlarım, lâiklik telâkkisinde, ikinci madde ile 19 neu maddedeki tarif birbirine uymamaktadır. Eğer yeni bir anayasa hazırlamak münasebetiyle, vuzuha varabilmek için enine boyuna konuşmayı ifade ediyorsak, bunda bir kara düşünce aramak, eski itiyatların tekerürü mânâsına alınması lâzımgelir. Benim bu madde hakkında konuşmam, iktidarda ise, Sayın Sırrı Atalay'ın takdirine kalmaz. Ömrüm boyunca konuşacağım bu madde üzerinde. Çünkü ben Yaradınma inanan insanım, arkadaşlar. (Alkışlar)

BAŞKAN — 19 neu maddeye munhasır olmak üzere, görüşme süresi hakkında tahdidin kaldırılmasına dair takriri yüksek oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Bu maddeye munhasır olmak üzere, beş dakikalık süre kaldırılmış oluyor.

Bu madde üzerinde söz almış olan arkadaşlarımızın isimlerini okuyoruz.

Bahri Saveri,
Hıfzı Veldet Velidedeoğlu,
Mehmet Hazer,
Fehmi Alpaslan,
Sırrı Atalay,
Hermine Kalüstyanyan,
Mehmet Salim Hazerdağı,
Kadircan Kafli,
İbrahim Öktem,
Ahmet Bilgin,
Kâmil Başaran,
Emin Soysal,
Kenan Esengin.

BAŞKAN — Söz, Bahri Saveri'nindir.

BAHRİ SAVCI — Sayın Başkan, sayın üyeler; 19 neu madde ve onu temel alan giriş kısmının esasları içinde büyük bir önem seviyesini kazanmış bu mevzu üzerinde ne kadar durulursa yeridir. Fakat, bu mesele, Türk aydınlarının ve onların gösterdiği yolda Türk toplumunun idrakinde vuzuh kazanmış gibi gözükmektedir. Bu itibarla meseleyi izam etmekten ziyade bu vuzuhu ortaya çıkaracak bir davranış gösterirsek tarihi vazifemizi yerine getirmiş oluruz.

Ben, arkadaşlarımızın iddia ettikleri gibi, bu maddenin ve dolayısıyla Anayasanın Kamu Oyunda ademitasvip göreceği fikrini kabul etmiyorum. Bu maddenin ve Anayasayı halk oyunda kabul şansını mutlak görüyorum. Çünkü bu Anayasa ve bütün maddeleri Türk Milletinin yıllardan beri aradığı müesseseleri getirmektedir. Bu maddeler ve Anayasa bir tarihi gerçeğin ifadesidir. Batılama hareketlerinin başladığı andan itibaren, içinde bulunduğu sosyal şartlar el verdiği nispette Türk toplumu kendi Anayasasını aramaktan bir an hâli kalmamıştır. Bunun için vesika ve misal vermeye lüzum yok. Fransız ihtilâlinde bu yana geçen hâdiseleri zikretmek gayet kolay ve mümkündür.

2 neisi, içinde bulunduğumuz şu ana kadar Türk Milleti çok karanlık içinde geçen siyasi hayatından ders alarak, hangi prensipleri benimseyeceğini araştıracaktır ve mütemadiyen de araştırmıştır. Bizim burada nâçizane rolümüz, bu prensipleri sırasıyla formüle etmek ve

müesseseleri Türk gelenek ve bünyesine uygun, karakterine uygun şekilde inşa etmekten ibarettir. Fazla bir şey yapamıyoruz, Noksan da bir şey yapamıyoruz. Bu itibarla Anayasamızın kanu oyuyla reddedilmesi veya lâikliğin reddedilmesi bahis konusu değildir. Türk Milleti yeni Anayasasını inşa ettirmektedir. Biz bu insanın hizmetkârı olmaktan ileri gitmemekteyiz. Yalnız burada kendi rolümüzü iyi kavramak lâzımdır. Kamu yolu sağlam yolu teşkil edecektir. Bu yol da şudur. Fert ve grup menfaatlerimizin üstünde, bir fikri namus ile tefassuhda bulunarak Türk Milletinin vaz'ettiği siyasi prensipleri ve müesseseleri sezmezdür. Bizim rolümüz sadece bundan ibarettir. Sonra da, bu sezdiğimiz prensipleri ve müesseseleri siyaset bilgisinin, hukuk bilgisinin ışığı altında formüle etmekten ibarettir. Bu suretle meydana gelen eseri, eğer biz teferruatı ile halkımıza iyice anlatabilmişsek, aydın kişiler olarak, dürüst kişiler olarak ifade edebilmişsek, bu Anayasamızın kabulü şansı bir parmak eksilmeden mutlak olarak mevcudolur.

Şimdi gerek Anayasamızın tümünün, gerek bu maddenin dayandığı lâiklik konusu üzerindeki düşüncelere gelince : Bunu çok kısa olarak arz edeceğim. Peşin söylemek mecburiyetini duyuyorum; hem Anayasamızın tümü hem de bahis konusu olan 19 neu madde, tamamiyle lâikliğin çerçevesi içerisindedir. Lâikliğin ne demek olduğunu safha safha inceliyerek, bu müşahedemizi tesbit ve ispat etmek mümkündür.

Lâikliğin her halükârda kabulü mümkün olarak söylemek gerekirse, şöyle ifade etmek mümkündür : Lâiklik bir muayyen Devlet dininin veya dinlerinin mevcudolmamasıdır. Burada şunu belirtmek lâzımdır ki, bu, halk topluluklarının gerek fert olarak gerekse topluluk halinde dinleri olmaması demek değildir. Bu, toplumun bir siyasi teşkilâtı olan Devletin dini olmamasıdır. Lâikliğin birinci kaidesi budur. Bizim Anayasamız da lâikliğin bu ilk lâzimesine riayet etmiştir.

Sonra, lâiklik, Devletin siyasi teşkilâtı içinde hiçbir dinî makamın olmaması demektir. Yani Parlâmento, İera ve Adalet makamları, organları arasında hiçbir dinî otoritenin mevcudolmamasıdır. Lâiklik ikinci olarak böyle bir mâna ifade etmektedir. Lâiklik devlet organlarının dinî karakteri olmamasıdır. Devlet teşkilâtı

arasında dinî bir makam olmamasıdır. Bir Şeyhülislâm makamı bulunmaması ve bir halife makamının bulunmaması ve bir patriğin bulunmamasıdır. Devletin siyasi organları arasında, Devlet gücünü kullanan otoriteler arasında böyle bir makamın bulunmamasıdır. Bizim Anayasamız tümü ile, mezkûr 19 neu madde kendi ferdi muhtevası ile, Devlet mekanizması arasında böyle bir mercie yer vermemektedir. Buna imkân vermemektedir. Bu itibarla Anyasamızda, lâiklik tamamen sahih ifadesi içindedir. Lâiklik; Devlet hayatı içinde, - bunun ihtiva ettiği topyekûn hali ele aldığımız zaman - toplum hayatında muayyen dinlerin, devlet ve toplum hayatını kontrol etmesi, idare etmesi mânasındadır. Çok defa Devlet Teşkilâtı arasında bir din teşkilâtı bulunmadığı halde veya bu yolda bir dinler manzumesi teşkilâtı bulunmadığı halde, başka yollarla, din veya dinler manzumesi, toplum hayatında bir siyasi iktidarın gelişme tarzını pekâlâ kontrol edebilir. O zaman lâik bir sosyete değiliz. bir lâik devlet de değiliz. Eğer lâik sosyete ve devleti arıyorsak, hiçbir dini devlet dini olarak ilân edemediğimiz gibi devlet teşkilâtı arasına hiçbir dinî merci koymadığımız gibi, dinin veya dinler manzumesinin toplum hayatımızın her yönünü ve siyasi yaşayış tarzımızı kontrol etmesini de kabul etmeyin. Eğer din veya dinler manzumesi Devlet Teşkilâtının dışında gözükmüş ve kalmış olmasına rağmen toplum hayatımızı, siyasi hayatımızı böyle bir kontrol altında tutuyorsa lâik sosyete ve lâik devlet değiliz demektir.

İşte 19 neu madde, sadece din ve devlet otoritelerini ayırmakla yetinmiyor, ayrıca, her hangi bir dinin, din hürriyetleri mahfuz kalmak şartıyla, fert viedanını aşarak, sosyal yönde, her yönde, siyasi yaşama tarzımızın her cephesini kontrol altında tutmamasını ve bulundurmamasını da sağlıyor. Bu tasarı, bunu sağlamak suretiyle lâiklik anlayışında, bütün dünyada örnek olabilecek bir misal getirmiş oluyor.

Müsaade ederseniz, bunu biraz daha misallerle açayım : Meselâ lâiklik, siyasi iktidarın yetkilerini; Devletin yetkilerinin kaynağını dinden almaması mânasına gelir. Siyasi iktidarın icraatını dinî müeyyidelere bağlamaması mânasına gelir.

Lâiklik, doğuşumuzdan itibaren yaşayışımızı, yetişme tarzımızı, aile münasetlerimizi ve bütün

beşerî münasebetlerimizi kapsıyan bütün kaideler arasında, dinî menşeli bir kaide olmamasıdır. Yani beşerî hayatımızın her yönünde beşerî kaidelerin olması mânasına gelir.

Ve nihayet lâiklik, siyasi, iktisadi hayatımızdan tutun da edebiyat, resim ve müzik gibi Güzel Sanatlarla çevreli yönlerimizin de din kurallarının kontrolü dışında kalması mânasına gelir.

İşte bu tasarı tümü ile ve 19 neu maddesiyle dinin ferdi viedanları olarak bir sosyal müessese halinde, siyasi, iktisadi ve sosyal hayatımızın her yönünü kontrol altında tutmaması sevık ve idare etmemesi mânasındadır.

İşte tasarının tümü ve 19 neu maddesi, dinin mukaddes ve fertlerin viedanındaki yeri dışında, toplum hayatında dini bir murakabe vasıtası yapmamak suretiyle lâiklik anlayışında çok ileri bir görüş getirmiştir. Nihayet lâiklik şudur : Dinin bir âmme hizmeti olmamasıdır. Dinin âmme hizmeti rengi altında gözükmemesidir. Bütün söylediklerimizin sonucu olarak böyle olması lâzımgelir. Din bir âmme hizmeti olmayacaktır. Bu da söylediğim gibi gayet tabiidir. Bunun sebebi şudur : Devletin muayyen bir dini yoktur ki, bu dinin, bu dinden olanların hizmeti organize edilsin, toplum içerisinde kişilere arz edilsin. Bu itibarla dini bir âmme hizmeti olarak tesis etmeye lüzum yoktur. Ayrıca siyasi iktidarın temelî din veya dinler değildir ki, siyasi iktidarla din arasında artık bir ayniyet mevcut değildir ki, bir âmme hizmeti halinde, din siyasi hayat içinde ve onun geniş çerçevesi içinde âmme hizmeti halinde mevcudolsun. İşte lâikliği bu saydığımız noktalar içinde anlamak zaruretindeyiz. İlmen böyledir? Bu itibarla, Anyasamız tümü ile ve 19 neu maddesiyle tamamen lâiktir. Bundan başka, bu madde ne getirmektedir? Bir defa, mahfuz kalan lâik anlayış içerisinde bir dine bir felsefî içtihadı bağlanmak hürriyetini getirmektedir. Fertler istediği dinî felsefî içtihadı benimseyebilirler. Madde bunu tanzim etmiş, Türk topluma bunu getirmiştir. Ayrıca, bunun tabii bir neticesi olmak üzere, ibadet ve tören serbestliğini, hürriyetini de getirmiştir. Yine lâik memlekêt olarak kalması, dinin sosyete ve siyasi teşkilâtı kontrol etmemesi mahfuz kalmak şartıyla, dinin yapılabilmesini sağlamıştır. Ayrıca dinin istismarı da önliyecek tedbirleri, hükümleri, getirmiş bulunmaktadır.

Yalnız bu arada, konuşan hatiplerin ve münevverlerin aklında bir sual çengeli asılı olarak kalacaktır. O da şudur : Mademki lâiklik budur, o halde Diyanet İşleri Reisliğinin yeri, hikmeti nedir? Anayasada dinî eğitimden bahsedilmektedir. Bunun mânası nedir? Bunlar lâikliği bozmaz mı? Benim şahsi kanaatime göre bu suallere, hayır, diye cevap vermek lâzımdır. Gerek Diyanet İşleri Reisliğinin teşkilâtta yer alması gerekse dinî eğitim, basit bir zabıttan ibarettir. Çünkü, Diyanet İşleri Reisliği bir Devlet dininin teşkilâtı veya bir siyasi teşkilâtın içinde bu dinin teşkilâtı mahiyetinde değildir. O, siyasi teşkilât halinde mevcut değildir. Bu teşkilâtın var oluşu bir de Devlet dininin vasıta olmasını iltizam etmez. Zaten ortada bir devlet dini mevcut değildir. Diyanet İşleri Reisliği aynı zamanda bir siyasi organ içinde bir ierai makam ve merci değildir. Çünkü siyasi teşkilât arasında böyle bir organ yoktur. Diyanet İşleri Reisliğinin de bir rolü yoktur. Anayasamız, Devlet hayatını, toplum hayatımızın her yönünü, dininin kontrolü altında bulundurmaktan uzak tuttuğu için dini bir âme hizmeti telâkki etmediği için, Diyanet İşleri Reisliği böyle bir tatbikatı gerçekleştirmek için kurulmuş bir teşkilât değildir. Diyanet İşleri Reisliği Teşkilâtı; ancak ve ancak, toplumun dinî vasfındaki bâzı işlerini, dağınıklardan ve düzensizlikten kurtarmak için bu işleri bir merkeze bağhyarak kanalize etmekten ibarettir. Diyanet İşleri Başkanlığının mânası, hikmeti vücudu ancak ve ancak bundan ibarettir. Yani bu iş bir âme hizmeti tesisi değil, ancak bir düzenin temin edilmesi işidir. Binaenaleyh, Diyanet İşleri Başkanlığı, ne bir din devletinin teşkilâtının, ne bir dinin organizasyonunun ifadesidir, ne de toplumu tesir altında bulundurmaya istiyen bir dinin, bu tesirini elde etmesi vasıtasıdır. Yaptığı iş, ancak ve ancak dağınık ve düzensiz kalmış olan dinî vasıftaki bâzı işleri bir düzene bağlamaktan ibarettir.

Ayrıca, 19 neu maddede din eğitiminden bahsedilmiştir. Böyle bir din eğitimi vardır. Fakat bu din eğitimi, Devletin bir dini mevcud olmadığı için, Devlet dininin endoktrine edilmesi mânasında bir eğitim değildir. Devletle bir din teşkilâtı da olmadığı için, bu teşkilâtın prensiplerini öğreten bir eğitim de değildir. Zira bizim lâik toplumumuzda beşerî ihtiyaçlar beşerî kanallardan giderilecektir.

Mesele şudur : Hurafata boğulmuş bir İslâm Dini vardır. Bir de akla ve mantığa uymayan bir din eğitimi sistemi vardır. Şimdi bu murafelere boğulmuş İslâm dinini bu hurafelerden ve akla uymayan Alaturka eğitim sisteminden kurtarmak ve bunun yerine dinî sâf prensipleri içinde istiyenlerin çocuklarına göstermek lâiklik prensiplerine aykırı değildir.

19 neu maddedeki din eğitimi; bir devlet dinini aşlamak, bütün siyasi, sosyal, iktisadi hayatımızı bir din açısından bu tanzimi öğretmek mânasından olmayıp, ancak dinin, hurafelerinden süzölmüş saf prensiplerini istiyenlerin çocuklarına doğru olarak göstermekten ibarettir. Bu hal dinin Devlet teşkilâtı içinde bulunmaması, Devlet teşkilâtı dışına çıkarılması kaidesi de göz önünde bulundurulursa, bu alandaki perisahlığı da gidermek için Devletin düzenlemek zorunda olduğu bir zabıttan ibarettir.

Bizim Anayasamızın tümü lâiklik karakterindedir. Cemiyetimizin ihtiyaçlarına uymaktadır. Bu bakımdan lâiklik prensibi ile katiyen tezat teşkil etmemektedir.

19 neu maddedeki eğitim ve öğretim sistemi cemiyetimizin bir ihtiyacının yerine getirilmesi bakımından bâzı kayıt ve şartlarla düzenlenmiş basit bir din zabıtasından ibarettir. Şimdilik mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Açık oya konulan kanunun oylama muamelesi bitmiştir, efendim.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu.

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU — Aziz ve muhterem arkadaşlarım; nâçiz kanaatimece dinin samimî yuvasından çıkarılarak başka meceralara götürülmesini, siyaset alanında ve bütün alanlarda istismar edilmesini, bir daha hortlamamak üzere, önliyecek ve bu meseleyi kesin olarak halledecek kaideleri Anayasaya koymak, bu suretle dini lâik olduğu mukaddes çerçevesinde muhafaza etmeyi sağlamak, muhterem heyetinizin tarihî bir vazifesidir.

Arkadaşlar; aziz yurdumuzda bir din meselesi veya bir dinsizlik meselesi değil, her alanda olduğu gibi, din alanında da bir cehalet meselesi vardır. Okumamışlar dinin esasını bilmiyor. Bunu, bir kısım okumuşlar da bilmiyor. (Bravo sesleri) Şurası daima unutuluyor ki, itikat, ah-lâk ile, bilgi ile beraber olmazsa, itikat sahipleri tam bir hoşgörölür içinde bulunmazsa, o

itikat, gerçek bir itikat değildir. Çöküş devrimizde bizim çektiğimiz, dinin sadece (amel) den ibaret olduğunu sanarak, dış görünüşe önem veren fakat insanın iç âlemini, nefsine, diğer insanlara ve topluma karşı ödevlerini ihmal eden sathi bir dincilikten ve bunun istismarcılığındandır; yani, kısacası, cehalet ve menfaatçiliktedir.

İslâm âlemiyle hristiyan âlemini bu yönden mukayese ettiğimiz zaman bu iki âlemde birbirinin tamamen tersine bir oluş ve gelişme akışının hâkim olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki :

Hristiyanlığın ilk devirleri geçtikten sonra hristiyan toplumlarda yavaş yavaş cehalet ve taassup hâkim olmaya başlamış, bu durum Orta Çağda en yüksek noktasına ulaşmış, bilim ve sanat adamları kovuşturılmaya uğramış, şiddetli ve merhametsiz cezalara çarptırılmıştır. İşte bu çağlarda hristiyan âlemi her alanda geri kalmış, nihayet Rönesans Devriminin açılması Hümanizma'nın ve Rasyonalizmin, yani akılcı felsefenin yayılması ile ve birçok kanlı ihtilâller sonunda, hristiyanlıktaki cehalet ve taassup gittikçe silinmiş ve Batı milletleri bilimde, teknikte, sanatta dev adamlarıyla ilerliyerek bugünkü seviyeye ulaşmışlardır.

İslâm dünyasına gelince : Bütün İslâm âleminde, İslâmiyetin ilk devirlerinden itibaren taassuptan uzak geniş bir hoşgörülük hâkim olmuş ve buna paralel olarak bilimde, teknikte, güzel sanatlarda çok büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. İslâmiyeti kabul eden Türkler, bilime, teknığe ve güzel sanatlara yeni kazançlar getirmişlerdir. Buhara ve Semerkant medreselerinde ve 16 ncı yüzyılın ortalarına kadar Edirne, Manisa ve İstanbul medreselerinde müspet ilimlere verilen yer düşünülürse, arz ettiğim bu noktanın önemi anlaşılır. Hulâsa, bütün İslâm toplumlarında bilim ve tekniğin ve güzel sanatların dine aykırı sayılmadığı ve ileri olduğu devirlerde Müslüman milletler her alanda önde yürümüş, eski Yunan bilim ve felsefesi İslâm, Endülüs medeniyetinde yeni gelişmeler kaydetmiş ve bu yoldan Batıya geçmiştir.

Fakat vakta ki cehalet sonunda dinde taassup üste çıkmış, o devrin okulları olan medreselerden kimya, tıp, riyaziye gibi müspet bilimlerin öğretilmesi kaldırılmış, (Allahın kitabı olan Kurandan başka bilim yoktur. Bütün bilimler bunun içindedir) zihniyeti hâkim olarak, 20 yıllık bir

öğrenimden sonra bu medreselerden müspet bilgi yolunda hiçbir şey öğrenmeyen insanlar mezun edilerek toplumun içine yayılmaya başlamıştır; işte o zamandan sonra İslâm milletleri bellerini doğrultamamışlar ve birer birer Batının sömürgeci haline düşmüşlerdir. Hemen hemen tek müstakil Müslüman Devleti olan Osmanlı Devleti de son zamanlarda yarı sömürge haline gelmiştir.

Batılı devletler, Müslüman halkın oturduğu sömürgelerde dinî reisleri, yani şeyhleri, imam-ları, mihraceleri, onlara menfaat sağlamak suretiyle elde etmişler, halkın din taassubunu körüklemişler ve böylece halkı âdeta ahyonlamışlar ve sömürücü hâkimiyetlerini, yüz yıllar boyunca, bu suretle devam ettirmişlerdir. Fakat vakta ki sömürgelerdeki halktan bazıları Batı memleketlerinde okudular, oralarda milliyetçiliği ve müspet bilimleri öğrendiler; işte ondan sonra yurtlarına dönerek sömürgeciler karşısında isyana başladılar. Bugün Müslüman memleketlerinde isyancıların, daha doğrusu, hürriyet mücadelecilerinin şefleri, din taassubu ile uyuşmuş kimseler değil, Batı memleketlerinde müspet bilimle yetişmiş Müslüman milliyetçileridir. (Bravo sesleri ve alkışlar)

Arkadaşlar; insanlar, bilmedikleri şeylere karşı yaradılış bakımından, çekingen, hattâ düşmandırlar. Türkiye'de 20 yıllık medrese tahsilinden sonra Arapçayı bile öğrenmeden icazet alan hoca, çöküş devrimizde, millete dinamizm değil uyusukluk aşılacaktır. Güzel sanatlara, müziğe, müspet bilimlere karşı düşmanlık, iyi ve rahat yaşamaya, yani insanca hayata karşı küskünlük aşılacaktır. Memleketimizde, askerî alanda, bilim ve teknik ve güzel sanatlar alanında ne zaman bir yenilik yapılmak istenmişse, bunun karşısına, din adına hareket ettiklerini iddia eden, şeriat istediklerini söyleyen cahil hocalar ve onların arkasında cahil kütle ve menfaatlerini bunlarla birleşmekte gören âdi politikacılar çıkmıştır. (Bravo sesleri alkışlar) Bunlar, geri kalmamıza sebeb olmuşlardır. Büyük Fâtih'in yaptırdığı tablolar, şeriat adına saraydan çıkarılmış, dağıtılmış, hattâ imha edilmiş; İbrahim Paşanın Sultan Ahmet meydanına koydurduğu heykeller şeriat adına kaldırılmış; Genç Osman'ın ve Üçüncü Selim'in uyanık kafaları şeriat adına kesilmiş; kışlaya resmini astıran Sultan İkinci Mahmud'a şeriat adına (Gâvur Padişah) adı takılmış; ilk mat-

baa şeriat adına tahribolunmuş; vatani kurtarmak için mücadele eden Kuvayi Milliyeciler hakkında şeriat adına idam fetvaları çıkarılmış; zavallı Kubilây, gözü dönmüş bir kütlenin merhametsiz bakışları önünde, şeriat adına boğazlanmıştır. Şeriat bu mudur, din bu mudur?

Böylece sözlerime başlarken arz ettiğim noktaya, cehalet noktasına geliyorum. Bütün bunların sebebi cehalettir. Bendeniz muhafazakâr bir ailenin evlâdı olarak din terbiyesi gördüm. Ayrıca Sultani Mektebinin birinci sınıfından 12 nci sınıfına kadar (Ulûmu Diniye) dersi okudum ve birçok sureleri ezberledim. Fakat bir tek surenin mânasını bilmiyordum. İlmi-hal kitaplarından başka dinî bir dayanağım yoktu. Sultani mektebinin 12 nci, yani son sınıfında, Ulûmu Diniye dersinde (münakehat, müfarekat) yani evlenme, boşanma bahsini okuduk. Biraz önce söylediğim tipten bir hocamız vardı. Bir gün derste zifaktan bütün teferruatı ile bahsederek o sırada okunacak duaları söylemeye başlayınca bendeniz dayanamadım : (Hoca Efendi bu söyledikleriniz Kurani Kerimde var mı?) dedim. (Var) deyince, (Olmaz, bunu akıl almaz) cevabını verdim. (Dinde akıl olmaz, düşünmeden inanacaksınız) dedi. (Ben düşünerek inanıyorum ve böyle inanmak isterim) deyince beni sınıftan çıkardı. Sonra da dinsiz diye mektepten kovdurmak istedi. Müddürümüzün anlayışı sayesinde kurtuldum. Sonra da hoca başka bir okula nakledildi. Böylece Tanrının yardımıyla sınıfta kalmaktan da kurtuldum.

Bu kısa mâruzatımdan anlaşılıyor ki, din bilgim, ailemden ve mektepten alınan bilgiydi; Kurandan, yani asıl kaynağından, doğrudan doğruya alınan bilgi değildi. Kuran-ı Kerimi ilk defa Avrupa tahsilim sırasında Fransızca tercümesinden, anlıyarak okuyabildim. Bunu memleketim hesabına hicap duyarak arz ediyorum. Niçin Türkçesi yoktu ve niçin ben vaktiyle çocukluğumda Kuranı anlıyarak okuma fırsatını bulamamıştım? Niçin bana bu imkân verilmemişti? Ve biz niçin bundan sonra Türk evlâtlarına bu imkânı vermiyelim (Bravo sesleri)

Tamamını okuduğum zaman Kuran-ı Kerimde şunları gördüm : 1. Tarih; 2. Hukuk; 3. Ahlâk; 4. İbadet.

Bunlardan tarih bugün müspet bilimin malı olmuştur. Firavunlar tarihi, bütün Mısır ve eski milletlerin tarihi artık müspet bilimle aydınlanmış ve her yerde yapılan kazılarla, çözülen ve okunan kitabelerle müspet bilim tarafından halledilmiştir.

Hukuk ise artık öte dünyadan ayrılıp bu dünyanın malı olmuştur. Yemen ve Suudi Arabistan gibi bâzı devletler istisna edilirse hukuk bugün hiçbir memlekette dinî olma vasfını muhafaza etmemektedir, tamamen lâiktir. (Bu sırada Devlet Başkanı Cemal Gürsel ve Millî Birlik Komitesi üyeleri Şeref locasına geldiler ve Temsilciler Meclisi üyeleri tarafından şiddetle alkışlandılar)

Arkadaşlar; kendi mevzuunu olması dolayısıyla bilerek arz ediyorum; bu hususta incelemelerde bulundum; bununla meşgul olmuş bir arkadaşımız olarak arz ediyorum ve nihayet üç sene önce Brüksel'de toplanan Mukayeseli Hukuk Kongresinde (İslâm âleminde kanunlaştırma hareketleri ve bunun batı hukuk sistemleriyle münasebeti) konusunun genel raportörü olarak çalıştığım ve raporumu hazırladığım sırada gerek Batı ve gerek Doğu kaynaklarından edindiğim bilgi ile arz ediyorum ki, hukuk artık hemen hemen bütün medeni dünya memleketlerinde tamamen lâikleşmiştir.

Demek ki, Kurandaki tarih, müspet bilimin malı, hukuk ise aklın malı olmuştur. Geriye ahlâk ve ibadet kalıyor. Dün burada bir arkadaşımız ibadetin (itikat) ve (amel) den mürekkep olduğunu söyledi. Doğrudur. Fakat itikat, ahlâkla beraber olmalı. Ahlâk, itikadı doğrudan doğruya ilgilendiren kısımdır. Ahlâksız itikat ibadet değildir. Bilmeden körü körüne itikat, itikat değildir. İtikatsız ibadet sadece bir formaliteden, bir gösteriştendir ibaret kalır. Dinin gayesi milletlerin daha ahlâklı bir hale getirmek ve insanı öte dünyadaki hayatına hazırlamaktır. Fakat birinci gaye doğrudan doğruya bu dünyada iyi olmaktır. Zira bu dünyada iyi olanlar için öte dünyada iyilik vardır.

Arkadaşlarım; Kuran'daki tarih olaylarını, hukuk, ahlâk ve ibadet kaidelerini, az önce arz ettiğim gibi, Türkçe kaynaklardan değil, ancak Avrupa tahsilim sırasında Kuran'ın Fransızcasını okumak suretiyle öğrenmiş ve bu neticelere varmış bulunuyorum.

İstanbul'da ilim heyetince hazırlanan Anayasa öntasarısına yazmış olduğum muhalefet şerhinde bâzi satırlar vardır. Onları okunmuş olan muhterem arkadaşların belki hâfızalarından silinmiş olabilir, eğer müsaade buyurursanız, yüksek müsamahanıza sığınarak, burada o satırları okumak istiyorum. (Okuyun, sesleri)

O satırlar şunlardır : (Ayrıca partilerin ve Yasama Meclislerine seçilecek adayların din propagandası yapmalarını önliyecek sıkı hükümler konmuş fakat buna karşılık Devletin, din ve mezhep gerçekleri karşısında kayıtsız kalmayıp, yalnız çoğunlukta din veya mezhep mensuplarını değil, azınlıkta olanların da din ihtiyaçlarını karşılayacak ve din eğitim ve öğretimini sağlayacak kamu hizmetleri koyacağı ve gereken teşkilâtı kuracağı açıkça belirtilmiştir. Bu kaide lâiklik esasına aykırı değildir. Çünkü, çoğunlukta veya azınlıkta olsun, bütün din veya mezhep mensupları karşısında taraf tutmadan ve viedanlara baskı yapmadan ve yaptırılmadan, onların din ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan Devlet, lâik Devlet niteliğini kaybetmez. Hattâ bizim kanaatimize göre, asıl lâik Devlet budur.) (Bravo sesleri ve alkışlar).

Şimdi bugün de aynı kanaati taşıyorum. Arkadaşlarım; Tanrı'ya yürekten inanan ve hayatına ait birçok büyük tehlikeleri «O'nun sayesinde atlattım» olduğuna kaani bulunan bir arkadaşınız olarak, hem dindar ve hem de inkılâpçı ve lâik olmanın ve bu mefhumların birbirinin zıddı olmadığını inanışı içindeyim. (Bravo, sesleri ve alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım; dün burada bir arkadaşımız 7 - 8 milyon Alevi adına konuştuğunu ve dinliyenlere teşekkür ettiğini söyledi. Onu sükûnetle dinlediniz ve büyük bir müsamaha ile karşıladınız. Halbuki benim çocukluğumda mahalleden geçen bir kimseyi «kızılbaş» diye gösterdikleri zaman, içimizde o kimseye karşı âdeta bir düşmanlık hissi doğardı. Çünkü, evde ve okulda bize bunu telkin etmişlerdi. Sizin dün gösterdiğiniz müsamahanın millet ölçüsünde ve vatanımızın her yerinde her viedana yayıldığını gördüğümüz gün; bir kimsenin sünni, alevî, hıristiyan veya musevi, hattâ dinsiz olduğu herkes tarafından bilindiği halde ona hiç kimse tarafından kem gözle bakılmadığı gün; Ramazanda, bilhassa küçük kasabalarda lokantaların açık olduğu ve buraya girenlere

kimsenin yan bakmadığı veya muntazaman camiye gidenlerin kimse tarafından hor görülmediği gün, memleketimizde dinlilik, dinsizlik meselesi, diye bir şey kalmamış olacaktır. Şu halde lâiklik sadece bir tek dinin hürriyeti değil, istediği din ve mezhebe sâlik olabilmeye veya hiçbir dine sâlik olmama hürriyetidir. Kimse, kimsenin dini ile ve Devlet kimsenin inancı ile ilgilenmemelidir. Toplumda hiç kimse, diğer bir din veya mezhep sâliklerine, hiçbir suretle mânevi veya maddi baskı yapmamalıdır. Lâikliğin kısaca izahı budur. Benden önce konuşan arkadaşım gayet ilmi olarak lâikliğin izahını yaptı ben onları tekrar etmiyeceğim.

Muhterem ve aziz arkadaşlarım; burada hangi partiye mensubolursak olalım veya müstakil olalım, bu dâvayı bu Mecliste, demin arz ettiğim şekilde, halletmeliyiz. Anayasa projesindeki din ve viedan hürriyeti ve lâiklik hükümleri kabul edilmelidir. İstanbul tasarısındaki dini öğretim ve öğrenim fıkrasının tasarıya eklenmesini bâzi arkadaşlar teklif ettiler, bendeniz burada kendi adımı konuştuğum için bu teklif hakkında komisyonun ne karara varacağını bilmiyorum. Eğer müspet karara varırsa, bendeniz, İstanbul'da esasen müspet oy vermiş olduğum bu fıkraya burada da memnuniyetle müspet oy veririm. Mâruzatım bundan ibarettir. (Şiddetli alkışlar ve bravo, sesleri).

BAŞKAN — Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER — Vazgeçtim, efendim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Fehmi Alpaslan.

FEHMİ ALPASLAN — Çok muhterem arkadaşlarım; üzerinde durduğumuz mevzu, başkalarının çıkış yapmak suretiyle kendilerine maletmek istedikleri şekil ve mahiyetten tamamıyla uzak, şahıslarımızı ve şahıslarımızla beraber cemiyetimizi, bu arada da istikbalimizi ilgilendiren bir mevzudur.

Bu itibarla dün söz almıştım, dün söz alışımın sebebi de çünkü müzakerelerin cereyan tarzı karşısında, lâik prensipler içerisinde yetişmiş bir Cumhuriyet çocuğu olarak görüşlerimi arz etmek ve bu mevzuu buradaki müzakere tarzı ile daima bir mesele haline getirmek isteyenlerin karşısında duran bir maddeyi savunmak içindi.

Bugün Yüksek Heyetiniz zaman tahdidini ortadan kaldırmak suretiyle fırsat vermiş oldu.

Muhterem arkadaşlar; benden evvel konuşan bilgin ve bilgilerine inandığımız muhterem profesörler, mevzu hakkında enine boyuna bilgi verdiler. Biz, lâikliğin ne demek olduğunu anlamış, öğrenmiş, bilmiş insanlar olarak tahsil terbiye gördük; politika hayatına girdik ve ondan sonra seçilip buraya geldik. Biz, burada lâikliğin Anayasada ne gibi bir teminata bağlanması mevzuu üzerine eğilmek mevkiindeyiz. Yoksa lâiklik mevzunda tedrisat yapmak durumunda değiliz.

Biz, inanıyoruz ki, Cumhuriyet dediğimiz büyük rejim, eğer bu memleketin dâvalarını halletmişse ve hallediyorsa bunun sebeplerinin başında lâiklik prensibi vardır. Onun içindir ki, medeni âlemde mevki almış bulunuyoruz.

Maddenin son fıkrasının vâz'ettiği, siyasi teşekküllerin sureti katıyede dini siyasete alet ederek parsa toplamaya imkân bırakmayan madde karşısında duyduğum büyük heyecan ve memnuniyet nispetinde, bendeniz de maddede bir boşluk olduğu yolunda bir fikir vardır.

Muhterem arkadaşlarımız, Bahri Saveri Beyefendi, mademki, Devlet dinsizdir, o halde din ânime hizmetleri olarak bahis mevzuu olamaz; şu halde burada yer almaması lâzımgelir şeklinde beyan buyurdular. Bendeniz bunu kabul etmiyorum. Dinle siyaset birbirinden ayrılmıştır. Lâiklik müessesesini kabul etmişiz. Fakat aziz arkadaşlarımız, biz içinde bulunduğumuz şartlar, dünyanın umumi gidişi içinde kendi iç bünyemize bakmak ve buna göre durumumuzu tâyin etmek mecburiyetindeyiz.

Bir taraftan eğitimi kabul ediyoruz, ilkokuldan itibaren din derslerini kabul etmiş bulunuyoruz. İmam - Hatip Okulları ve İlahiyat Fakültesinin faaliyetini hayranlıkla müşahede ediyoruz. Ama bunların yanında, bunların teşkilâtlanması mevzuunda madde sarılı olmaktan uzaklaşıyor. Bir taraftan memleketin dini ihtiyaçları mevzuunda Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir müesseseyi kendi bünyemize içine almışız, diğer taraftan teşkilât mevzuu üzerinde maddeye bir hüküm koymaktan uzak bulunuyoruz. Bunu telif etmek kabil olmayacaktır, zannediyorum.

Şuna inanıyorum ki, Devletin bünyesi içerisinde, vatandaşların fert olarak değil, daha ziyade cemiyet olarak, halk topluluğu olarak vatan-

daşların ihtiyaçlarına karşılık verecek bir teşekkülün de yer alması lâzımgelir. Bu itibarla İstanbul Üniversitesinin hazırladığı ön tasarıda yer bulan ve muhterem Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun hazırladığı tasarıda yer alan bir hükümün bu maddeye de vaz'ını lüzumlu ve zaruri telâkki ederim. O; Devlet, Anayasa esaslarına uygun olmak şartıyla gereken teşkilâtı kurar şeklinde bir maddedir. Orada ekalliyet ve çoğunluğun haklarını dile getiren bir madde vaz'edilmiştir. Bunun burada da kabulü mümkündür. Bunu temin edici telâkki ettiğim bir takrir taktim ediyorum, kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarımız, tasarıımın en mühim maddelerinden biri üzerinde konuşuyoruz. Dün 10 dan fazla hatip arkadaş konuştu; bugün de bir o kadar söz alan var ve şimdi konuşacaklar. İşin pratik olarak halledilmesi bakımından, bir mâruzatımız olacaktır. Evvelece de bir ilki maddede aynı yola müracaat etmiştik: Kürsüye gelen arkadaşlar komisyonun mâruzatını dinlemeden konuşmaktadırlar. Komisyon konuştuktan sonra tatmin edilmeyen arkadaşlar yine de söz almaktadırlar ve alacaklardır. Müsaade ederseniz, birçok sual ve itirazları peşinen cevaplandırılmak için bu madde üzerinde komisyon adına konuşma yapalım. Önce Komisyon Başkanı, sonra da bu maddenin Komisyon Sözcüsü konuşsun. Biraz önce söz alan komisyon üyesi arkadaşlar, kendi adlarına konuştular. Komisyon mektaî nazarı bir kere arz etsin ki, konuşmalar daha salim bir yola girmiş olsun.

BAŞKAN — Efendim, komisyonun tercih hakkı vardır, her zaman konuşabilir.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY (Devamla) — Evvelâ Komisyon Başkanının, sonra da komisyon sözcüsünün konuşmasına müsaade edilmesini rica ediyorum.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ENVER ZİYA KARAL — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarımız;

Dün ve bugün 19 mev madde üzerindeki tartışmalarımız, her birimize ayrı ayrı tarihî bir mesuliyet yüklemektedir.

Sözcü arkadaşlarımız, lâiklik maddesinin hukuki cephesini burada belirttiler. Bendeniz lâik-

lik kavramının ve müessesesinin cihan tarihinde ve millî tarihimize bugüne gelinceye kadar hangi saflardan geçmiş olduğunu kısaca arz edeceğim. Bu cihet, şüphe yok ki, yüksek mâlûmlarınızdır. Bununla beraber tekrar mahiyetinde de olsa bu konunun bugün bir defa daha gözden geçirilmesinde fayda bulunduğu düşüncesindeyim.

Muhterem arkadaşlar, insan oğlunun tabiat karşısındaki davranışı üç şekilde belirlenmektedir. Bunlar ilim, sanat ve dindir.

İlim tabiatı akıl ile izah eder. Sanat his ile tabiatı tefsir eder. Dine gelince, insanın da bir unsuru bulunduğu tabiatın öncesi ve sonrası hakkında bir telkin tarzıdır.

İlim hakikatı, dünyanın her yerinde her bakımdan herkes için aynıdır. Buna kimse itiraz etmez. Sanat hakikatı sanat eserinde belirmektedir. Bu hakikat kesin değildir. Üzerinde ayrılmalar olabilir. Birliğin beylediği bir eseri başkası beğenmeye bilir. Fakat dinî hakikat bundan başka bir şey değildir. Her şeyden önce dinî hakikat dogmatiktir? Dinin emrettiği şeylere inanılması gerektir, dinî hakikat üzerine tartışma yapılamaz.

Arkadaşlar, tarihin uzak devrelerinde ilim de, sanat da dinin koltuğunda yaşamıştır. Din her şeyi izah etmiştir. Tabiat hâdiselerini izah etmiştir. Sanat ideallerini ve şekillerini tespit etmiştir. Siyasi hayatı içtimai ve iktisadî hayatı teşkilâtlandırmıştır. Bu hususlarda, hukuk kaideleri koymuştur ve böylece de din dediğimiz müessese çeşitli hakikatların kaynağı haline gelmiştir. Bu açıklama gösteriyor ki, lâiklik tarihi seyri itibarıyla, yalnız dinle devletin ayrılması demek değildir. Dinle ilmin, dinle sanatın, dinle hukukun ve iktisadın da ayrılmasıdır. Bunların istiklâllerine kavuşmasıdır. Bütün insanlık tarihinin seyri de bu önemli olaylar üzerine olmuştur. Bugün kala kala, 1961 senesinde, Yüksek Heyetinizin de münakaşa ettiği gibi lâik, dinle devletin ayrılması noktasına inhisar eder olmuştur. Bu hale gellinceye kadar, önceki nesiller hep lâiklik mücadelesi yapmışlardır. İnsan cemiyetinin terakkisi de bu yolda mümkün olmuştur. Anayasamızda kabul ettiğimiz diğer hürriyetlerin tek teminatı lâikliktir. Eğer lâiklik kavramı şimdi arz edeceğim olaylar açısından mütalâa edilmezse ehemmiyetin anlaşılması gerçekten güçtür. Arkadaşlarım, arz

ettiler, Batıda ve Doğuda, lâikliğe varmak için yapılan mücadeleler asırlar boyunca milyonlarca insanın hayatına mololmuştur. Sebep şudur, dogmatik hakikatın diğer hakikatlara yerini terk etmek istememiş olmasıdır. Nitekim dünyanın dönmediğini iddia eden bir din kitabı karşısında bir ilim adamı çıkacak oldu mu papazlar bu ilim adamını yoketmek istemişlerdir. İlim hakikatı sovunan hür düşünceye sahip pek çok kimseler de odun yığımları üzerinde yakılmak veya diri diri gömülmek suretiyle öldürülmüştür. Tanrısına dilediği gibi inanmak isteyenlerin de başına böyle haller gelmiştir.

Arkadaşlar, anlaşılıyor ki, hür düşünenlere yapılan bu zulüm ve istibdat gerçekte dinin akıl ve vicdan sahasına müdahalesinden dolayı meydana gelmektedir. Çünkü kâinat nasıl başlamıştır? İlim bunu izah etmez. Kâinatın ötesinde ne vardır? Bunu da bilmez. Zira bunlar ilimin işi değildir, bir inanç meselesidir. Bir insanın, bu noktalarda düşünüş tarzını ve düşüncesini mutlak bir gerçekmiş, gibi başkalarına kabul ettirmeye her hangi bir hakkı yoktur Muhterem arkadaşlar, Şimdi kendi tarihimize intikal ederek lâiklik bakımından nerede bulunduğumuzu anlayalım.

Arkadaşlar, din dediğimiz vakit umumi bir mefhum içinde dolaşyoruz, tıpkı ağaç dediğimiz vakit akla gelen mâna gibi ağaç dediğimiz zaman hangi ağaçtır, bilmeyiz ama, elma, armut ağacı denilse muayyen bir ağacı hatırlarız. Din dediğimiz zaman da bu böyledir. Çeşitli dinler vardır. Kendi dinimiz de onlardan biridir ve onu en makbul din olarak kabul ederiz.

Dinimizin zuhurunda iki merhale vardır. Peygamberimiz Medine'ye göç etmeden evvel yalnız dine dâvet edici idi, fakat Medine'ye hicret edip te orada teşkilâatlanmaya muhtaç cemiyeti bulduğu, ve bunun idaresini ele aldığı zaman, dine dâvet edici görevine bir de idareci görevi eklenmiş oldu. Medine Cemiyetinin siyasi Başkanı oldu, aynı zamanda askerî kuvvetin komutanı ve adalet cihazının da en büyük yargıcı durumuna geçti. Böylece dinimiz bir Devlet sistemi şeklini de almış oldu. Bu cihet Medinede nâzil olan ve birer kanun mahiyetinde olan âyetlerle de sabittir. Böylece İslâmiyet bir din devleti halini almıştır. Bu hal Peygamberin ölümünden sonra Dört Halifeler Devrinde ve

bu devri takibeden Müslüman devletler de devam etmiştir.

Sayın arkadaşlarım, şimdi İslâm devletlerinde görülen din ile Devlet arasındaki münasebetlerin durumunu dünya tarihindeki din - Devlet münasebetlerinin gelişmesi seyrinde gözden geçirelim.

Bilindiği gibi çok eski devirlerde devletin başı olan kimse Tanrı itibar edilmiştir. insanlık gelişince hükümdarların Tanrı olarak kabul edilmesinden vaz geçilmiş ve Tanrı'nın oğlu gibi sayılmışlardır. Tarihte böyle Tanrı kırılları devrini Tanrı'nın oğulları, kırılları devri takibetmiştir. İnsanlık daha da terakki edince hükümdarların Tanrı'nın oğlu olamayacağı da idrak edilmiş ve Tanrı elçileri (Peygamberler) devri gelmiştir. Nihayet bu devir de son bularak, hükümdarların Tanrı ile siyasi ilgisi bir kenara bırakılmış, fakat Devlet idaresinde kullandığı kuraların Tanrıdan gelmiş olduğu düşüncesi ve prensipi benimsenmiştir. Bir müddet de böylece, Tanrı haklarına dayanan Devlet sistemi mevcut olmuştur. Fransa Büyük İhtilâlden sonra ise Devletin temelini millî hâkimiyet ilkesi olduğu ilân edildiği gibi lâiklik ilkesi de kabul edilmekle dinin ancak bir viedan işi olduğu ve siyasetle bir ilgisi bulunamayacağı tesbit edilmiştir.

Bu kısa mâruzatımda Din ile Devlet münasebetlerinin geçirmiş olduğu tekâmülü izah etmeye çalıştım.

Sayın arkadaşlarım; şimdi bir an için tekrar bir din - devleti halinde yaşamış olan İslâmlığa dönelim: Gördüğümüz şudur; İslâmlık yalnız bir itikat sistemi değildir, aynı zamanda bir hayat düzeni, bir cemiyet nizamı, bir eğitim sistemi, bir siyasi ideoloji ve bir Devlet şeklidir. Bütün İslâm devletlerinde bu böyle olmuştur. Bir İslâm Devleti olan Osmanlı İmparatorluğunda da bu böyle olmuştur.

Sayın arkadaşlarım, malûmunuz olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine geçmek için büyük bir inkılâp yapmak lâzım gelmiştir. Bu inkılâp ile meydana gelen yeni durum şudur: Halifelîğe dayanan Devlet şekli yerine Cumhuriyet kurulmuştur; Din ideolojisi yerine milliyet duygusu geçmiştir. Medrese eğitimi kaldırılmış, lâik eğitim getirilmiştir. Fıkıh adı verilen din hukuku bırakılmış, lâik hukuk kabul edilmiştir. Bütün bunlardan da başka dinden geldiği sanılan cemiyet, gelenek ve

kaideleri terk etmiştir. Şu halde dinden farz edilen müesseseler ortadan çıktıktan sonra geriye dinin özünü teşkil eden itikat ve amel kalmıştır.

Sayın arkadaşlarım; bu neticeye, başka memleketlerde dinlerde reform yapılması suretiyle ulaşılmıştır. Memleketimizde ise böyle bir reforma teşebbüs edilmemiştir. Ancak modern bir Devlet meydana getirilmesi için yapılan inkılâplar sonunda dindeki Devlete ait müesseseler devlete mal edilerek ve dinin özünü teşkil eden müesseseler dine bırakılarak lâiklik neticesine varılmıştır.

Şimdi bu mâruzatımı şöylece bağlamama müsaadenizi rica ederim: Bugünkü, Türkiye Cumhuriyeti birbiri arkasından gelen nesillerin arzuları, ümitleri ve çalışmaları ile kurulmuştur. Bu nesiller inkılâpçı nesiller olmuştur. Bu ideal yolunda pekçok kurban verilmiştir. İstiklâl Savaşında, Büyük Atatürk hakkında idam fetvası verildiği de unutulmamalıdır. Bir idam fetvası ile İsmet İnönü ve diğer vatanperverlerin de idama mahkûm edildiği malûmdur. Türkiye'de yeni bir Devlet kurmak, düşman istilâsından vatanı kurtarmak için haklarında idam fetvaları verilen Atatürk ve arkadaşları da yapmış oldukları mücadelenin meşru olduğunu isbat etmek yolunda mukabil fetvalar tanzim etmişlerdir. Bu suretle bir fetva mücadelesi yapılmıştır. Her ikisi de şeriata dayandırılmıştır.

Arkadaşlar, din bu mudur? Din siyasi maksatla fenalığa nasıl alet edilebilir? Bukadar delil ve açık hakikat karşısında dine lâyık olduğu mevkî vermek için lâikliği kabul etmekten başka bize ne kalmıştır? (Bravo sesleri, alkışlar) Tecrübe ile sabit olmuştur ki, başka yolumuz yoktur, arkadaşlar. Lâikliğe hepimiz kaaniiz, buna hiç şüphe etmiyorum. Bu bizim şerefli bir millet olarak var olmamız için kuvvetli bir teminatdır, bir tarihî zarurettir. (Alkışlar) Bu son nokta münasebetiyle şu yönü de belirtmek isterim: Milletimizin toplum viedanında ve dinî inanç hürriyeti daima sıcak kalmıştır. Tarihin eski devirlerinde bazı memleketlerde, vahşiyane din ve mezhep boğazlaşmaları olmuştur. Türkiye'de ise: din hürriyeti müslüman olmayan topluluklara tanınmıştır. Fakat, şu da var ki, islâm mezhepleri arasında münaferet devam etmiştir. Bu mücadelenin esası da siyasi-dir. Sayın arkadaşlar, Yüksek Meclisiniz, lâiklik mevzuuna aidolan bu maddenin en iyi bir

şekilde tanzim edilmesini komisyonunuza emretmiştir. Komisyonumuz da iyi bir madde ile huzurunuzda çıkmıştır. Türkiye'de ruhan sınıfları olmadığı için, bir araya gelen birkaç kişiye dinî teşkilât kurmalarına elbette müsaade edilemez. Buca imkân yoktur. Bir de dinî vazife gören kimseler, ruhani insanlar değildir. Bunlar memurdurlar. Böyle de oluncu kendilerinde ne ulûhiyet ve ne de kutsallık vardır. Bu bakımdan Dinayet İşleri Teşkilâtını idari bir müessese gibi kabul ettiğimiz vakit Anayasa ihlâl edilmiş de sayılmaz. hilâfet ordularının kurulduğunu, kardeş kanının döküldüğünü unutamayız. Bu vebal üzerimizdedir. Biz burada yakın tarihimizin en mühim hâdiselerine dayanmak suretiyle viedanımıza, kanaatinize göre hareket ederek reylerimizi kullanacağız. Reylerimizi ona göre verelim. Çok uzun süren mâruzatımdan dolayı özür dilerim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon Sözcüsü.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım, Anayasamızın en hühim maddelerinden biri üzerinde iki gündür münakaşaya devam ediyoruz. Hepinizin teslim edeceği bir hakikati tekrar etmeme müsaadenizi rica edeceğim: O da, buradaki konuşmalarımızda hissiyattan uzak, tamamen objektif ve her türlü parti mülâhazaları ve şahsi hesaplar dışında kalarak sadece memleket menfaatini dile getirmeye gayret ve dikkat etmek zorunda oluşumuzdur. Bilhassa bu maddede bir özellik vardır. Güzel sözler, ilgi uyandıracak sözler, halk efkârında büyük yankılar yaratabilir. Hattâ bir hayli oy ve alkışlar da tophayabilir. Fakat halkın, Anayasanın en önemli bir meselesi üzerinde Kurucu Meclisin ne düşündüğü hususunda yanlış bir fikir edinmesine sebebiyet verecekse, bu gibi davranışlardan, daha doğrusu taktiklerden kaçınmak lâzımdır. Bununla hiçbir zaman, tenkidler şiddetli olmasın demek istemiyoruz. Sadece maddeye, onun içinde bulunmayan mânalar vermek ve maksatlar katıştırmanın caiz olmadığını ifade etmek istiyoruz. Komisyon kaanidir ki, bu madde memleket ihtiyaçlarına tamamen uygun bir maddedir. Bu madde, inkılâbın ruhuna uygundur. Ve bu madde, - iddia edildiği gibi - lâikliğin yalnız bugün anlaşılması lâzımgelen mânasına göre düzenlenmiş değildir; uzun bir zaman için ihtiyaçlarımıza cevap verebilecek bir

maddedir. Bu münasebetle arz edelim ki, lâiklik, bâzı şahıslarla yanlış anlaşılmıştır. Bu yanlış anlaşılmaya ise, kelime ve o prensiplerden ziyade, o prensiplerden menfaatleri haleldar olan veya o prensiplerle mücadelede menfaat uyan bâzı şahısların çıkardıkları yersiz fırtınalar ve gizli gizli yapmış oldukları propaganda sebeboldur. Bu gerçeği, Atatürk'ün 1924 senesinde yapmış olduğu bir konuşmadan pek iyi bir surette anlamak mümkündür.

1924 Anayasasında niçin laiklik prensibi yer alamamıştır? Bu suale verilecek samimî cevap, zamanımızda lâiklik meselesinin halledilmesinde de, gerekli ışığı tutmuş olacaktır. 1924 yılında lâiklik kelimesi etrafında öyle fırtınalar koparılmış ve öyle bir tazyik yaratılmıştır ki, bu memleketi kurtaran, dünya çapında bir kumandan dahi, Anayasaya laiklik kelimesinin konulmasıyla memlekette daha neler yaratılmak isteneceğini hissetmiş ve onu koymaktan kaçınmıştır. Şimdi Otatürk'ten aynen naklediyorum: «Cumhuriyetin ilânından sonra da, Yeni Teşkilâtı Esasiye Kanunu yapılırken, (Lâik Hükümet) tâbirinden dinsizlik mânası çıkarmaya yeltenen fesatçılara fırsat vermenek maksadiyle, kanunun 2 nci maddesine mânasız kalan bir tâbirin konulmasına müsaade olunmuştu. Kanunun gerek ikinci ve gerek 26 nci maddelerinde lüzumsuz görülen ve yeni Türkiye Devletinin ve Cumhuriyet idareimizin asrî karakteri ile telifi kabul olmıyan tâbirler, inkılâp ve Cumhuriyetin o zaman için beis göremediği tavizlerdir. Millet, Teşkilâtı Esasiye Kanunundan bu fazlalıkları ilk münasip zamanda kaldırmalıdır.» (Sene: 1927)

Muhterem arkadaşlar, anayasalarda din ile ilgili prensip ve hürriyetler düzenleneceği zaman, «Devletin dini» meselesi de ortaya çıkar. Halbuki Devletin dini olamaz. Yalnız ferdin insanların dinî olur. Türk toplumunun muhtacolduğu, benimsediği ve savunduğu lâiklik, onu - şu veya bu şekilde - aldatıcı bir ışık altında göstermek isteyenlerin ileri sürdüğü bir anlam ve muhtevaya sahip değildir. Bu sözlerimizle hiçbir arkadaşta tarizde bulunmuyoruz. Fakat memleketimizdeki şartlar göz önünde bulundurulunca, lâikliğe, «Devletin, dinin vesayeti altına girmesi sonucuna ulaştırılan» pek geniş ve tehlikeli mânalar vermek isteyen kişilere şahit olduk. Bunu belirtmek ve cevap-

landırmak isteriz. Şüphesiz ki lâiklik, dinsizlik demek değildir. Ancak, bu alanda tamamen farklı sosyal ve siyasi gelişme ve şartlara sahibolan Batı âlemindeki lâiklik kavramı, bizde yüzde yüz kabul edilirse, müspet değil tamamen menfi bir sonuca ulaşılır. Dinle Devletin birbirinden tamamen ayrılması, Batıda lâikliğin hedefine ulaşması için kâfidir. Fakat bizde asla gayeye hizmet edemez. Din, teşkilâtlandığı zaman bile Devletin kontrolü dışında kalırsa, bizdeki biraz sonra arz edeceğim özelliklerden dolayı, din siyasi bir kuvvet haline gelebilir ve zaman zaman gelmiştir. nihayet, genel oyun kabul edildiği fakat okuyup yazma bilen ve tahsil görenler nispetinin çok düşük olduğu bir memlekette, halkın bir an için gaflet göstermesinden faydalanılarak «teokratik devlet» hedefine bile ulaşılabilir. Yani neticede, vicdan hürriyeti ve lâiklik esasları tamamen sona erebilir.

İşte bu düşünce ile dir ki, bazı şahıslar, eli kalem tutan ve Anayasa mefhumlarından anladığı kabul edilen bazı sözde ulema, görünüşte Batılı olduğu zehabını uyandıran «sözde tam lâikliği» müdafaa maskesi altında, din ve Devletin tam olarak ayrılması parolası ile ortaya çıkmışlar; gerçekte «Devleti, dinin tam kontrolü altına koymak» istemişlerdir. Arkadaşlar, bir memleketin Anayasası ve Anayasasındaki umdeler, o memleketin ihtiyaçlarına göre düzenlenir ve o memleketin bünyesiyle ilgili hüküm ve mefhumlar bakımından da özel mânalar taşır. Meselâ «Demokratik» terimini, tamamen Batıda anlaşılan mânada kullanıyoruz. Çünkü demokrasi ve demokratik idare tarzı, bizim için de, aynen Batı da olduğu gibi siyasi bir ihtiyaçtır; ve onun gerçekleşmesi bakımından mahiyeti bakımından farklı bir içtimai bünyemiz yoktur. Gelişme derecemizdeki fark, ancak demokrasinin şekil ve şümülüne tesir edebilir. Yine «sosyal» tâbirini de, bizde dahi Batıdaki ihtiyaçlara cevap vermesi bakımından, aynen Batıda kastedilen anlamda kullanıyoruz. Bu tâbire İngiliz, İsviçre ve İtalya hukuk çevreleri ve Fransa ve Almanya anayasaları ne mâna veriyorsa, biz de o mânayı veriyoruz.

Buna mukabil, lâiklik tâbir ve mefhumunda durum bambaşkadır. O noktada yani din alanında, memleketimizin bünyesi ve ihtiyaç-

ları tam bir özellik arz eder. Bu sebeple, «bizde lâiklik şu mânadadır» demek zarureti vardır; ve uzun zaman için de buna mecburuz arkadaşlar. Çünkü bizde dinle Devlet, asırlarca ve daha düne kadar birbirinin içinde idi. «Dine Devlet, Devlete din müdahale etmesin; her ikisi tam mânasiyle ötekinden müstakil olsun» dersek, bu memleketin içtimai bünyesinin icabı, tarihî gelişmesinin icabı bu düstur fiilen tatbik edilmez. Böyle bir anlaşmaya riayet edilemez. Batıda, ilâikliğin bu mânada anlaşılmasında endişe edilecek hiçbir cihet yoktur. Zira, dinin kendi alanından taşarak Devleti sultanı altına alması, artık Batıda en küçük bir tehlike olarak bile bahis konusu değildir. Din ve Devlet, Fransa'da ihtilâlden, Amerika'da İstiklâl Beyannamesinden sonra tamamen ayrılmış ve bu meselenin, ciddi olarak bir daha da sözü edilmemiştir.

Biz ise, tarih boyunca, dinî kurallara uyan, ana kanunları şeriattan ibaret olan bir Devlet idik. Devlet teşkilâtı, daha 1924 Anayasasında bile dinin hâkimiyetinden tam olarak kurtulamamıştı. Anayasa metninin tam lâik hale gelmesi, ancak 1928 de vukubulabilmiştir. Batı âlemi ise, yüz yıllarca önce bu yola girmiş bulunmaktadır.

Lâiklik prensibi oralarda tam olarak yerleşmiştir. Biz de ise hâlâ herhangi bir alanda geriye dönme temayülü yani siyasi irticalar, sosyal irticalar, her nevi irticalar, hep dinî irticam ittifakına müracaat etmektedir. Aslında mahiyeti icabı, dinin, aydınlatıcı bir müessese olarak geriliğe hizmet etmemesi, bu gibi menfi kuvvetlerin müttefiki olmaması lâzımdır. Fakat bilhassa cehaletin tesiri ile, benden evvel konuşan hatiplerin de belirttikleri gibi, memleketimizde ve komşularımızda gerici hareketler, hemen daima kontrol edilmeyen dinî propagandanın arkasına saklanmakta ve onunla mükemmelen ittifak cihetine gidilebilmektedir. Muhterem arkadaşlarım, Yakın ve Orta - Şarkın birçok memleketlerinde, en açık bir hakikat olarak müşahade edilmiştir ki, komünizm bile, kendisine en samimi dost olarak mürtecileri seçmiştir. Çünkü komünizm, «hele şimdilik mürtecilerle ittifak yapayım, şu idareyi yıkayım, sonrası kolay» demiştir. Mürteciler de aynı mantıkla, yani ileride komü-

nizmin hakkından geleceğini düşünerek, geçici bir devre için onunla ittifak yapmakta mahzur görmemişlerdir. Her ikisinin müşterek tarafı, hürriyete tahammül edememeleridir.

EMİN SOSYAL — Orta-Asya'nın Ruslar tarafından fethi öyle olmuştur.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY (Devamla) — Gelelim «Bu memlekette lâiklik prensibi hangi ihtiyaca cevap verdi» sorusunun cevabına : Bu gerçeği de, en açık bir şekilde yine Atatürk'ün nutuklarında ifade edilmiş bulmaktayız. Bilhassa bunlardan en enteresan ve değerli olanını burada kaydetmek isterim : O da, Ankara Hukuk Fakültesinin açılış törenindeki nutkudur.

Her hangi bir memleketin Anayasasında lâiklik prensibi niçin yer almaktadır? Şüphesiz ki, Devlet hayatının gerçek ihtiyaçlarına cevap vermek için. Meselâ İtalyan Anayasasının 7 nci maddesinde «Devlet ve katolik kilisesi kendi aralarında bağımsız ve egemendir» deniliyorsa, bu düstür orası için hiçbir tehlike teşkil etmez. Fakat durum Türkiye için hiç de böyle değildir. Şimdi tekrar Atatürk'ün tarihî nutkuna dönüyorum. Nutuktan belki birçok parçalar okumak gerekir. Fakat kıymetli zamanınızı israf etmemek için, yalnız atıfta bulunmakla yetineceğim. Atatürk'ün söylev ve demeçleri adlı kitabın ikinci cildinin 240 - 243 nü sahifelerinde yer alan bu tarihî nutukta, Atatürk pek belligir bir ifade ile belirtmiştir ki, memleketimizde her alanda gidise, daima din kisvesi altında mâni olunmuştur. Bilhassa hukuk nizamı alanında, dinî Devlet esaslarına uyulması, yani şerî hukukun hâkim olması yüzündendir ki, bu memleketin ilerlemesi imkânsız hale getirilmiştir. O halde, memleketimizde lâiklik prensibinin cevap verdiği ihtiyaç, birinci plânda, Devleti dinin vesayetinden kurtarmaktır. Devlet nizamı, sadece aklî esaslara dayanarak, yani hukuk ve adalet duygularına, iktisadî, malî esaslara, sosyoloji ve siyaset ilminin icaplarına uygun olarak düzenlenmelidir. Yoksa «naklî bâzı kuralların, değişmez din kaidelerinin, toplum hayatını boyunduruk altına almasına» müsaade etmemelidir. «Din ile Devletin birbirinden ayrılmasının» bizde ifade ettiği olağanüstü önem ve anlamın ve taşıdığı yüksek değerinin en aşağı % 70 i, işte bu noktadır. Türk Devle-

tinin medenî âlemde bekasının, buna bağlı olduğunu teslim ve idrak etmişizdir. İşte yine onun içindir ki, Devlet dini diye bir din kabul etmemekteyiz. Artık Afganistan, Irak, İran, Suudi Arabistan Anayasalarında olduğu gibi, «Devletin dini, dini islâmdır» diye bir kayıt koymamışızdır. Demek oluyor ki, bu suretle, lâiklik prensibinin büyük bir kısmı gerçekleşmiş bulunmaktadır. Bu sayede «dinin, Devlet ve toplum hayatının diğer alanlarını sultası ve kontrolü altına alması» da giderilmiş, yani lâiklik prensibinin başka bir cephesi ve belki de en karakteristik yönü dahi gerçekleştirilmiştir. Nitekim lâik Devlet esasını reddeden devletlerin Anayasalarında, eğitimin islâmiyet kaidelerine uygun olacağı belirtilmiş görürüz. Misal olarak Afganistan Anayasasının 22 nci maddesini zikretmek isterim. Demek ki, kültür alanında dahi, dinî bir vesayet vardır. Lâiklik esasını kabul eden memleketimizde ise, bu bahis konusu olamaz.

Lâikliğin en önemli bir unsuru veya başka bir bakışla en önemli sonucu, vicdan hürriyeti yani herkesin vicdani kanaat ve inançta tam bir serbestliğe sahip olması ve istediği gibi ibadette bulunabilmesidir. Bu da Anayasamızda mükemmelen sağlanmıştır. Görülüyor ki, «Devletin resmî dini olması esasını terk etmek» ve vicdan ve ibadet hürriyetini sağlamakla, lâiklik prensibinin Batıda taşıdığı muhtevanın en aşağı % 90 ı bizde de gerçekleştirilmiş bulunmaktadır. Diğer % 10 a gelince, bu alanda da çok kıymetli bir inceleme yayınlıyan genç bir Anayasa Doçentimiz Bülent Daver'in belirttiği gibi, Türk kanun vâzı ve şimdi Anayasa vâzı şöyle düşünüyor : «Türk inkılâbında lâiklik, Devletin dine karşı istiklâlî mânasında gerçekleşmiş ve Türk kanun vâzı lâikliği, dinin Devlet işlerine müdahale etmemesi ve dinî esasların dünya işlerinde müessir ve âmil olmaması mânasında anlamıştır. Şer'îye ve Evkaf Vekâletinin lâğvı, lâik bir hukuk sisteminin kabulü, Hilâfetin ilgası, öğretimin lâikleştirilmesi ve saire, hep asırlarca devam edegelmiş ve Şeriat Despotisini ve dinin dünyevi hâkimiyetini yıkma gayesine müteveccih bulunmaktadır. Türk kanun vâzı, bütün dikkatini bu nokta üzerinde, yani teokratik rejimin bir daha avdet edememesi esasında toplamıştır. Sosyal, moral ve politik hayatı baştan başa yoğuran eskimiş kıymet hükümlerini kökünden kazıyarak,

yeni kıymetler ikamesine çalışan, bünyevi inkı-lâplar yapmış olan Türk kanun vâzını, - belki de paradoksal gözükecek bir ifade ile - lâikliğin iyice yerleşebilmesi için, yine lâiklik prensibinin icaplarından biri olan dinî oteritelerin Devletten ayrılığını tezini kabul etmiştir ve biz buna ilâve ediyoruz; diyoruz ki, % 90 ı kurtarmak için ancak % 10 u başkalaştırmaktadır. Bizim lâiklik anlayışımız budur. Bu % 10 değişiklik de, Türk toplumunun bu alandaki özelliğinden dolayı, geri kalan % 90 ı koruyabilmek içindir. Böyle yapmakla da, lâiklik prensibini asla ihlâl etmiyor; bilâkis onu Türk toplumuna uygun bir surette mânalandırılmış ve değerlendirmiş oluyoruz. Uzun yılların tecrübeleri göstermiştir ki, bu memlekette din, kontrolsüz teşkilâtlandırıldığı zaman, daima kendi öz ve gerçek alanını taşarak Devlet ve siyaset hayatına sirayet etmiştir. Daima Devleti ve toplum hayatını hâkimiyeti altına almaya kalkışmıştır. Bunun pek açık bir misalini 1924 te Türkiye için bir Medenî Kanun hazırlamak isteyen komisyonun çalışmalarında görürüz : Vacibat ve Ahkâmı Şahsiye komisyonlarının zabıtları tetkik edilirse görülür ki, o zaman Cumhuriyet ilân edilmiş olduğu halde bile, en küçük bir hukuki islahat yapılamamıştır. Mülk arazi ile mirî arazi arasındaki ayırım dahi kaldırılmamıştır; çünkü bunlar din kurallarına dayanmaktadır. 1924 te hâkim olan hava, 1950 den sonra geriye doğru seyreden bir gelişme ile bu memlekette pek tehlikeli bir mahiyet almaya başlamıştır. Bu gerçeği göz önünde tutmaya ve daima hatırlamaya mecburuz.

Muhterem arkadaşlarım, milletin dinî hislerini istismar ederek siyasi hayata ne vechе verilmeک istendiği, hepimizce malûmdur. 1950 den sonra türeyen ve 1954 ten sonra tam mânasiyle azıtan malûm ve mahut dergilerde, nelerin yazıldığını yine hepimiz bilmektesiniz. Bir millî kahramanın «Katlinin vacibolduğu» dahi, bu gibi dergilerde irticanın ağzından dile getirilmiş; açıkça yazılabılmıştır. Bir gazetede, hem de Demokrat Parti İdare Kurulu üyesi olan bir şahsın çıkardığı Köylü gazetesinde, 20 Mart 1959 tarihli nüshada yazılan cümleleri bugün yine ibretle okumaktayız. Okumalıyız ki, din propagandasını kontrolsüz bıraktığımız takdirde, dinî istismarın memleketimizde nereye kadar gidebileceğini yakından görmüş ve lâikliğe ne istikamet vermek mecburiyetinde bulunduğumuzu bir kere

daha anlamış olalım. Bizde lâikliğe, kendi ihtiyaçlarımıza göre, Batıdakinden biraz farklı bir mâna ve muhteva vermek zarureti bulunduğunu, bir defa daha idrak ve teslim edelim.

EMİN SOYSAL — Hem de onu yazan yüz-elliliklerdendi.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY (Devamla) — İktidar partisinin Genel Kurul üyesi bir şahsın gazetesinde çıkan bu yazı dolayısıyla kaleme aldığım bir makalede, bu şahıs D.P. tarafından cezalandırılmazsa, 6187 sayılı Kanunun hükmü icabı olarak Demokrat Partinin kapatılması gerektiğini belirtmiştim. Gazete sahibi D.P. Genel İdare Kurulu üyesi, benim yazmış olduğum makaleden sonra, D.P. Genel Başkanı tarafından sadece mükâfatlandırıldı; Franco'yu hırhılyla ziyarete giden heyete alındı. Şimdi yazıyı okuyorum : «Memiş dayı — O mübarek camiye 30 bin lira kıymetinde pek büyük bir halı hediye eden de yine bu dini bütün Hükümetin dini bütün Başvekili yavuz Menderes olmuştur.

Kadı Emmi — O kahraman ve yavuz Devlet adamına, yalnız Türk Milleti âşık değil, Allah da, Peygamberimiz de ve o yüce hak Peygamberinin kahraman bayraktarı da âşık.

Memiş Dayı — Peygamberimizin bayraktarı dediğin mübarek zat kimdir hocam.

Kadı Emmi — Kim olacak, Menderese'in kabrinde kurbanlar kestiği, türbesinde namaz kılp dualar ettiği, kerametine inandığı Eyüp Sultan Hazretleri.

Memiş Dayı — Haniya en tehlikeli ve ümitsiz zamanlarda Menderes'in Hızır gibi imdadına yetişen Eyüp Sultan Hazretleri mi?»

Şu misal, nâciz arşivimde mevcudolan aynı mahiyetteki yüzlerce kupürden sadece bir tane-sidir. Bu durum, dinin ve dinî hislerin siyasete nasıl alet ve onun nasıl istismar edildiğinin, en açık bir dedüldür. Bunlar, bu memlekette, daha bir - bir buçuk sene evvel gidilen yolu göstermektedir. Halk Partisinin Müstakil Grubu içinde bir milletvekilinin yaptığı ve fakat yalnız asıl parti kurulunca değil, bizzat Müstakil Grupe da hîi reddedilen bir teklifin, başı sonu kesilerek Halk Partisinin bir kararı gibi gösterilmek suretiyle tertiplenen bir varakadan milyonlara basılmış; ve CHP. nin dinsizliğinin delili diye memleketin dört köşesine aylara dağıtılmıştır.

Memleketimizin kötü alışkanlıkları ve siyaset adamlarının dine ve dinî hislere kolayca el uzatma temayülü, dinî gruplaşma ve teşkilâtlanma alanında yalnız ibadetle iktifa edilmeyip, «Yavuz Menderes» lerin iktidarda kalması şartlarının sağlanması yollarına kayma ibtilâsı, işte bütün bunlar daima göz önünde bulundurmamak mecburiyetinde olduğumuz istismarlardır; daima hesba katmak zorunda olduğumuz kötüye kullanılmalarıdır. Bundan ötürüdür ki, biz Avrupa'daki mânâda «din ile Devletin mutlak surette birbirinden müstakil olması», yani «dinin Devlet tarafından kontrol edilememesi» mânâsında bir lâiklikliği, memleketimiz için asla uygun bulmuyoruz. Komisyonunuz, tasarıda bu mânâda bir lâiklik kabul etmemiştir. (Alkışlar). Ferdin viedanından ve evindeki yahut mabetteki ibadetten ileriye giderek toplum hayatının bir parçası haline gelen faaliyetler, kontrol edilecektir. Bu kontrolda, hakiki dindarların büyük menfaati vardır. Ve nihayet bir noktayı, bir hakikatı, burada muhakkak surette tekrar hatırlatmak zorundayız: Lâiklik prensibini müdafaa edenler, hiçbir zaman, dini küçümseyenler, dine inanmayanlar değildir. Lâikliği savunanlar arasında, dine ve Allaha çok bağlı insanlar vardır. Öte yandan lâiklik prensibini bizim anladığımız mânâda kabul etmeyen ve işine uygun geldiği için «lâikliğin yüzde yüz Batılı mânâsında kabul edilmesini» müdafaa edenler arasında öyle şahıslar vardır ki, dine gerçekten saygı göstermemekte, fakat sadece muayyen mevkilere yükselmek için dini vasıta saymaktadırlar. (Alkışlar)

Şimdi genel mahiyette bu mâruzatımdan sonra, muhterem arkadaşlarımızın bâzı suallerine cevap vermek isterim.

Din öğretiminin Devlet tarafından yapılabileceği soruldu:

Tasarımızda buna mâni bir hüküm mevcut değildir. Velinin talebi meselesine de temas edildi: Vatandaşlarımızın % 90 - 95'ini müslümandır ve dinî akidelere hürmetkârdır. Bir baba, evlâdının din derslerine katılmasını isterse, bunu ifade etmekten niçin çekinsin? Din öğretimi için velinin açık müsaadesini istemek, azınlığın, çoğunluğa tahakkümü olarak vasıflandırıldı. Hayır muhterem arkadaşlarımız, azınlığın, çoğunluğa tahakkümü ile bunun hiçbir münasebeti yoktur. Bu, viedan hürriyetinin bir icabıdır. Bu prensibi

çığnemek için de, bir sebep görüyoruz. Oğlunun din öğretiminden faydalanmasını isteyen bir baba, bir kaç satırlık bir talepname yazmayı, elbetteki bir külfet sayamaz. Buna karşılık, çocuğuna din öğretimini kendisi vermek istediği veya öğretmeni yetersiz bulduğu için, çocuğunun din derslerine girmesini istemiyen bir babanın, bunu istemediğini açıkça bildirmeye mecbur edilmesi, yanlış anlamların yaratacağı mânevî baskı hesaba katılırsa, gerçekten viedan hürriyetine pek uygun düşmez. Nitekim Maarif Şûrası da, bu yolda bir karar vermiştir.

Binaenaleyh madde hükmü doğrudur. Arkadaşlarımızdan bâzıları, muhtelif mezheplerden olan kimselerin ibadetleri için ibadet evlerinin yapılmasına mâni olunacağını söylediler. Bu görüş, bir yanlış anlama mahsulü olabilir. Hükmün, ibadet evlerinin yapılabileceği ile ilgisi yoktur. Keza Tekkelerin kapanması ile ilgili inkılâp hükümlerinin de, viedan hürriyetini ve ibadet hürriyetini zedeleyici bir tarafı ve gayesi yoktur. Biraz önce de arz ettiğim gibi, din kisvesi altında siyaset yapmayı (Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel, şeref locasından sürekli alkışlar arasında ayrıldılar)... ve kontrolsüz, sorumsuz siyasi kuvvetler halinde teşkilatlanmayı önlemek için kabul edilen bu kayıtlar, aslında viedan ve fikir hürriyetlerini gerçekten sağlamak hedefini gütmektedir. Bâzı dinî teşkilâtın, hür fikri dumura uğratan, hattâ viedanlara baskı yapan bir cihaz haline gelmesine son vermekten başka gayesi olmayan ve şahısların bir araya gelerek ibadette bulunmasıyla ilgili bu hükümler, doğrudan doğruya kamu düzeni ile ilgilidir. Nitekim, bu tedbirler, ihtiyaçları bizdeki kadar kuvvetli olmadığı halde, bâzı Batı memleketlerinin anayasalarında da yer almıştır. Meselâ Norveç Anayasasında (Mad. 2) ve en hürriyetçi bir memleket olan İsviçre'nin Anayasasında (Mad. 51) benzeri hükümler vardır: Cizvitlik menedildiği gibi; bu yasak, hareketleri Devlet için zararlı ve dinî cemaatler arasında sulhü bozucu görülen diğer tarikata da teşmil edilebilecektir. Kamu düzeni ve memleketin hayati ihtiyaçları, bu mahiyetteki hüküm ve kayıtlamaları, bizde çok daha kesin bir zaruret mertebesine çıkarmaktadır.

Arkadaşlar, şimdi son olarak bir arkadaşımızın pek haksız bir târizine cevap vermek mecburiyetini hissediyorum: Bu târiz, hakikaten bir

hayli kırıcı olmuştur. Komisyona karşı demiyorum - çünkü biz alıştık -, ama maddenin hükümüne karşı hayret edilecek bir insafsızlık bahis konusudur. Denmiştir ki: «Lâikliğe ileri bir mâna verelim, 19 neu maddeyi de bu haliyle bırakmıyalım; vatandaşa demirperde gerisindeki Bulgaristan'da tanınan kadar vicdan hürriyeti tanıyalım.»

Muhterem arkadaşlarım; evet bugünkü yalnız Bulgaristan'ın değil, Macaristan'ın, Romanya'nın, Ukranya'nın, Beyaz Rusya'nın, hattâ Mongolistan'ın anayasalarında, vicdan hürriyeti ve kilise ile Devletin birbirinden tam olarak ayrılması ve istiklâlî esası kaydedilmiştir. «Kiliseye Devletin hiçbir suretle müdahale edemeyeceği», bu anayasalarda belirtilmiştir. Lâkin bunun hukuk bakımından hiçbir değere sahip bulunmadığını, bizim Anayasamızdaki hükümlerle bu hükümlerin mukayesesinin caiz olmadığını, Ahmet Oğuz arkadaşımız taktir etmezler mi? Bilmezler mi ki, o memleketlerde Anayasa sadece bir kâğıttan ibarettir. İstenildiği zaman, istenildiği gibi başka suretle formüle edilmesi, mevcut hükümlerin tam aksinin bir anda Anayasaya girmesi, mesele bile değildir. Muhalefet yoktur. Tek parti ve tek fikir sistemi hâkimdir. Esasen Anayasada her hangi bir hükmün bulunması da özel bir mâna ifade etmez. Anayasanın üstünlüğü prensibi cari olmadığı gibi, kanunların Anayasaya aykırılığının kontrolü de bahis konusu değildir. Anayasaya aykırı kanun ve bilhassa tatbikat, hakiki rejimi yaratmaktadır. Anayasanın gerçekten tatbik edildiği ve ciddiye alındığı yer, batı âlemidir. Sovyet Bulgaristan'da din hürriyeti alanındaki tatbikatın nasıl olduğunu, arkadaşımızın da bilmesi lâzım gelir: Marksizmin başta gelen Sloganlarından biri «Din, milletin afyonudur.» cümlesidir. Dine bu gözle bakan bir rejimin Anayasasında, din otoritelerinin ve teşkilâtının Devlet karşısında tam istiklâlden bahsedilen maddeler varmış; bu ne ifade eder? Hülâsa: Türk inkılâbının memleket gerçeklerine ve ihtiyaçlarına cevap veren lâiklik görüşüne dayanan ve vicdan hürriyetini geniş ölçüde sağlayan 19

neu maddemizi, Demirperde gerisindeki, Sovyet Bulgaristan'daki durumdan daha ,geri olarak damgalamanın, realite ile hiçbir ilgisi olmayan, haksız, insafsız ve üzücü bir itham olduğunu arz etmek zorundayım. Bu arada cevaplandırdığımız bir nokta kaldı ise, onu da genel görüşme sırasında cevaplandırdığımız inancı ile, teferrüata girmek istemiyorum.

Arkadaşlar; «Belki de Anayasanın reddedilmesine dahi sebep olacak.» denilen bu 19 neu maddenin, demokrasi ve hürriyet esaslarına ve memleket ihtiyaçlarına tamamen uyduğu kanaatindeyiz. Fakat bu madde, şu mânaya geliyor, «bu mânaya geliyor diye menfi bir propaganda yapılırsa, zararlı telkinler yoluna sapılırsa, yine milletin aklı seliminin buna cevap vereceğine eminim. (Bravo sesleri, alkışlar). Ama 19 neu madde, farzı muhal olarak reddedilirse, buna, maddenin kendisi sebebiyet vermiş olmayacak, sadece maddeyi - ışık için kara vasfı kullanılamaz ama - gerçekten kara bir ışık altında göstermeye çalışanlar, sebebiyet vermiş olacaklardır. (Sürekli alkışlar)

SEYFİ ÖZTÜRK — Bir sual.

BAŞKAN — Buyurun.

SEYFİ ÖZTÜRK — Dünden beri hatipleri 19 neu madde üzerinde dinlediniz. Lâiklik prensibine, Devletin lâiklik vasfına hayır diyen birisinin mevcudiyetine komisyon olarak kaani misiniz?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Bu suali cevaplandırmayı bana düşen bir vazife telâkki etmiyorum.

BAŞKAN — Efendim, biraz önce açık oya sunulmuş olan, 1961 malî yılı Bütçe kanunu lâ-yihasının (D) işaretli cetveli ile, Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı bir sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarisına, 195 oy verilmiş, 194 kabul, bir ret. Tasarı Meclisimizce kabul edilmiştir.

Saat 14,30 da toplanılmak üzere oturuma ara veriyorum.

Kapanma saati : 12,35

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14,30

BAŞKAN — Lûtfi Akadlı

KÂTIPLER : Şahap Kitapeçi, Oktay Ekşi

BAŞKAN — Oturumu açıyorum, efendim.
19 neu maddenin görüşülmesine devam ediyorumuz.

Söz, komisyonun efendim.

KOMİSYON ADINA NURETTİN ARDIÇ-OĞLU — Muhterem arkadaşlar, gerek muhterem üye arkadaşlarımızın ve gerekse komisyon namına burada cevap veren arkadaşlarımızın, hakikaten ileri nesillerin çok dikkatle takibedecekleri bir konu üzerinde tartışıklarına kaanım.

Dünden beri devam eden müzakerenin ışığı altında, Anayasa Komisyonu adına, ben de bâzı noktalara temas üzere huzurunuzda geldim.

Konuşan üye arkadaşlar, üzerinde durdukları noktalar arasında, bilhassa, bizden lâikliğin açık olarak tarifini istediler ve dediler ki, «Bilhassa ikinci maddede, siz Devletin lâik ilkelere dayandığını ifade ediyorsunuz ama, bunu tarif etmiyoruz, oysaki memlekette lâiklik türlü mânalara gelmiş ve bazan da basit kimseler tarafından dinsizlik mânasında da tefsir edildiği zamanlar olmuştur ve bu halkın zihniyetinde bir ıstırap konusunu olagelmıştır.

Arkadaşlar, burada komisyonumuz adına zaıtlara geçmek üzere şunu açıklamak istiyorum : Komisyonumuzun ittifakla, bu konuda varmış olduğu tarif şudur ki, - Heyeti Umumiyenizin de buna yine ittifakla iştirak edeceğinize kaanım - Klâsik tarife göre, «Devletin din işlerine, dinin de Devlet işlerine mutlak surette karışmaması, sahalarının ayrılması lâzımdır.» Yaptığımız prensip tarifidir.

Arkadaşlar, komisyon olarak din hürriyetinden ne anlıyoruz? Burada konuşan arkadaşlarımız, Sadettin Tokbey, Ahmet Oğuz tümü üzerinde konuşurlarken, komisyonun iştirak ettiği bir tarifi verdiler; din hürriyeti için 4 ayırım saydılar : İtikat hürriyeti, ibadet hürriyeti, teşkilatlanma hürriyeti tedris hürriyeti! Din ve vicdan

hürriyeti denince, komisyonumuz da bunu 4 anaşla beraber mütalâa etmiştir.

İnsanlar inanışlarında veya inanmayışlarında tamamen hürdür. Bu bakımdan, dinî cemaatler din işlerini idare etmekte de hür olacaklar ve kendi dinî inanışlarını telkin ve tedris etmek hürriyetine malik olacaklardır. Komisyonumuz bu noktada da, lâikliğin kemâliyle tarifi noktasında da müttefiktir.

Arkadaşlar, bu anlayışın neticesi olarak şöyle bir madde ile neden huzurumuza gelmediniz diyebilirsiniz : «Herkes dinî inanç ve ibadetinde hürdür. Her din topluluğu dilediği şekilde teşkilâtını kurar ve dilediği şekilde tedrisatını yapar.»

Arkadaşlar; neden böyle bir madde ile gelmediniz de 19 neu madde ile geldiniz diyebilirsiniz. İşte bu noktadan itibaren, görüşlerimizi arz etmeye sıra geliyor. Evvelâ şunu ifade edeyim ki, ikinci maddede de lâiklik ifade edimıştır. Bu kelime, lâikliğin tam kemali ile ifadesine mâtuftur.

19 neu maddeye gelince : Biz burada vicdan ve din hürriyeti üzerinde, muhtelif fıkralarla huzurunuzda gelinmiştir. Şimdi hangi operasyonu yapmamız icabettiğinin bir tahlilini yapalım.

Evvelâ itikat hürriyeti, 19 neu maddenin birinci fıkrasında ilân ediliyor. Bu gayet kolay anlaşılan bir cihettir.

Burada konuşan Sayın Hermine Kalüstyan'ın ifade ettiği gibi, engizisyon devrinde de bir insanın kafasının içindeki inanışa, düşünceye müdahale edilememiştir.

Diğer taraftan ibadet hürriyetine karışılmıyacağı ifade ediliyor. Bunun neticesi ne olacak? Bunun neticesi şudur arkadaşlar : Telkke ve zavıyelerin kapatılması ve tarikatların menedilmesine dair olan kanunun, Anayasaya aykırı ve hükümsüz telâkki edilmesi neticesine varmamız gerekir. Yani bu kanunu komisyon reddedecek ve ortadan kaldıracak. (Her türlü ibadet ve âyin serbesttir) dedikten sonra, Atatürk tarafından 1925 senesinin

de konmuş olan bu kanunun kaldırılması lâzundur; yani tarikatlar kurulacaksa kurulmasına, zaviyeler açılacaksa açılmasına devlet olarak tarafsız kalmamız icabedecektir. Bir operasyon bu olmaktadır.

Üçüncüsü : Din topluluğunun kendi kendine serbest teşkilatlanabilmesini tedvin etse idik, o zaman bugünkü statükoda şu operasyonu yapmamız icabederdi : Diyanet İşlerini kaldırcağıktık. Çünkü Devlet eliyle din yönetimi yapıyoruz demiyor.

Devletin bünyesinde böyle bir teşkilâta yer vermiyecek olursak, cemiyet kendi bünyesinde muhtar bir teşkilât kuracaktır. Diğer taraftan Evkaf Umum Müdürlüğü kaldırılacak, evkafın gelirleri dinî cemaat teşkilâtına devredilecektir. Devlettten hiçbir şey beklemeden bu gelirleri cemaatler paylaşacaklar, din işlerini yürüteceklerdir. Bu bir operasyondur. Fakat bizce bugün için tabiki mümkün değildir.

Dördüncüsü, din tedrisatı. Deniyor ki, dinî tedrisat hürriyeti kabul edilsin. Resmî mekteplerdeki din tedrisatı kifayetsizdir. Esasen din tedrisatı mecburiyeti de yoktur. İstiyen, çocuğuna dinî tedrisat yaptırır, istemiyen yaptırmaz. Bunu da cemaat kendi kuracağı teşkilâtı vasıtasıyla yapsın.

İşte arkadaşlar, 2 nci maddede kullandığımız, getirdiğimiz (lâiklik) kelimesi üzerinde, komisyonumuz, memleketin bugün içinde bulunduğu şartlar bakımından arz ettiğim bu operasyonları yapmak zaruretine inanmamıştır. Statükoyu muhafaza ederek devlet himaye ve siyanetinin devam ettirilmesini, devletin menfaatleri ve âtisi bakımından uygun görmüştür, komisyon. (Bravo, sesleri) 19 neu maddeyi ve bu madde ile birinci ve ikinci ek maddeyi beraber mütalâa edersek görüşümüz meydana çıkar arkadaşlar. 19 neu maddeyi müsaadenizle birinci fıkrasından itibaren başlayalım okumaya :

Birinci fıkra, itikat hürriyetini ilân etmektedir ve bu konuda hiçbir takyit getirmemektedir.

İkinci fıkra; ibadet ve âyinlerin serbestisini tanzim eden fıkradır. Ek maddenin, zannedersen, ikinci numarasında ise, tekke ve zâviyelerin kapatılmasına ve tarikatların men'ine dair olan kanun zikrediliyor. Bu kanun meriyette kaldıkça elbetteki tatbik edilecek ve bu kanuna aykırı olan hareketler önlenecektir.

Arkadaşlar, teşkilâtlanma hürriyeti bakımından cemaat ve teşkilât kurma ve evkafın devri şekilleri komisyonunda tartışılmıştır. Ama, komisyon bugünkü statükoyu muhafazaya karar vermiş, ek birinci ve ikinci maddeyi tedvin etmiştir. Ek birinci madde ile, devrim kanunlarının Anayasaya aykırılığını ileri sürülemediği hükmü kabul edilmiş, ek ikinci madde ile de Diyanet İşleri Başkanlığının gene idarenin bünyesi içinde kalması kabul olunmuştur.

Dinî tedris hürriyetine gelince, bu tedrisatın, diğer öğrenim ve öğretim dallarında olduğu gibi, Devletin gözetimi ve denetimi altında bulunacağı şıkkı kabul edilmiş oluyor. Diğer mütaakip maddeler de arkadaşlar, bu suretle, biz bugün memleketin içinde bulunduğu şartlar bakımından bundan daha ilerisine gitmedik. Komisyonumuzun, bu meselede memleketin yarımının selâmeti namına hareket ettiğine kaaniiz arkadaşlar. (Bravo sesleri, alkışlar)

Bâzi arkadaşlar, bizim burada, «Devletin himaye ve siyaneti» diye adlandırdığımız ifadeye, «yarı lâiklik mi?» dediler. Tekrar edeyim, bidayetten beri izah ettim : Komisyonumuz, lâikliği kemali ile bu mânada kullanmamakta ve kullandığı kelimeyi de ikinci maddede tam kemaline mâtuf olarak kullanmış bulunmaktadır.

Şimdi burada genel surette konuşuluyor bu konu üzerinde. Birkaç arkadaş hariç hiçbir teklife destres olamadık. Umumi olarak konuşuluyor. Şimdi arkadaşlar hiç darılmasınlar, bu görüşmeler sonunda meselâ komisyonun kurmak istediği sistemi tadil eden ve lâikliği kendi esasları dâhilinde tam kemaline mâtuf şekilde sistematize etmek isteyen arkadaşlar şu teklifleri getirebilirler : Desinler ki, Diyanet İşleri Teşkilâtı ile Devlet din işlerini yönetmemeli, cemaatler teşkilât kurmalı, Evkaf bu teşkilâta devredilmeli! Böyle bir taktirle gelinler, müzakere edelim, tartışalım.

Tevhidi tedrisat Kanunu, tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatılmasına dair Kanun yürürlüktedir. Ama bu arkadaşlar desinler ki, bugünkü şartlar içinde, o kanunların tedvini sırasındaki tehlikeler ortadan kalkmıştır. Denebilir mi? Bu hususları da teker teker tartışalım.

Böyle bir teklifle gelmeden, umumi sözlerle, konuşmalara ve birtakım tartışmalara gir-

menin, zaman kaybına sebeb olmaktan başka bir şeye yararıyacağı kanaatindeyim. (Bravo sesleri)

Arkadaşlar, bir noktaya daha işaret ederek sözlerime son vereceğim :

19 neu maddede, lâiklik, kemaline mâtufl olarak, ifade edilmektedir. Eğer, ek 1 nci ve 2 nci maddelerin bu tasarıdan çıktığını kabul edersek; 19 neu madde yine kemaliyle lâikliği getirmektedir. Böylece himaye ve siyanet kaldırılmaktadır. 19 neu maddede, Devlet himaye ve siyaneti yoktur.

Arkadaşlarım, biz, Kurucu Meclis olarak, bu memleketin inşallah, 50 sene, 100 sene devam edecek olan bir temel kanununu yapmakla görevliyiz. Fakat, bu memleketin ilgili her dâvasını şu topluluğun halledeceğine inanacak kadar da, tabii kendimizi yetkili göremeyiz. İnşallah memleketin şartları bir gün o merhaleye gelir ki, artık Atatürk'ün koyduğu tekke ve zaviyeler hakkındaki yasağa ihtiyaç kalmaz. Memleketin mânevi ve kültürel seviyesi bakımından hiçbir tehlike doğurmaz. Yahut dinî cennaatin kendi kendini idaresi mümkün bir hale gelir. O zamanki kanun koyucular Anayasamızın sistemine dahi dokunmadan bu ek maddelerdeki himaye ve siyanet hükümlerini kaldırır ve o zaman lâiklik burada tarif edilen kemaliyle memlekette hüküm sürer. Bu da mümkündür. Ahmet Oğuz Bey arkadaşımız, «Bu noktayı komisyon zapta geçirsün» diyor. Şimdi, onların konuşmaları gibi, kendi görüşleri gibi, bizim ifadelerimiz ve komisyonun görüşü de aynen zablara geçirilmiş oldu. Tatbikatçılar okusun, hükmü niçin koyduğumuzu, maksadımızın ne olduğunu anlasınlar. (Alkışlar)

AHMET OĞUZ — Sayın sözcü, Anayasa-daki lâiklik tâbirini, mefhumunu huzurunuzda böylece anlattıklarımı belirttiler. Bu bize inşirah vermektedir.

NURETTİN ARDIÇOĞLU (Devanla) — Arkadaşımız, sözlerimin başını dinlemedi, sarmam...

AHMET OĞUZ — Arz ediyorum efendim, sözleri bize inşirah verdi. Ancak, siyanet bahında, Devlet tedrisat işini, telkin işini, teşkilâtlanma işini ele aldıktan sonra, bu anlayışı Kuran hududu dışında raya oturtanlar olursa,

tedbir nedir? Devletin siyaneti ve gözetimi içinde, vatandaşın inancını, istikametinden başka bir istikamete götürecektir olan bir iktidar gelirse, bunun müeyyidesi nedir?

KOMİSYON ADINA NURETTİN ARDIÇOĞLU — Efendim, sorduğunuz soruya maalesef pek cevap verecek durumda değilim. Çünkü, bu soruya cevap vermeyi, din adamı olmaya vâbeste görüyorum bendeniz.

Herkesin bir dinî itikadı vardır tabii. Bu bakımdan bunu nasıl telif ve tarif edeceğiz? Ben bunun içinden çıkamam. Bu iş müctehitlere kalsın. (Bravo sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Sırrı Atalay sözünü Ahmet Oğuz'a vermiştir. Buyurun.

AHMET OĞUZ (Devanla) — Muhterem arkadaşlar, Meclis Başkanı; başta iki sözcüyü dinledik, sabahki konuşmalarda sanki bu Mecliste teokratik bir nizam ve Devlet istiyenler varmış ve bunu talebedenler varmış gibi, ona karşı lâikliğin icaplarını ve faydalarını saydılar. Bence iki günden beri yapılan buradaki konuşmalarda hiçbir arkadaş Türkiye'de teokratik bir devlet nizamı ister veya onu himaye eder şekilde bir konuşma yapmamıştır. Aksine; burada konuşan arkadaşlar bütün samimiyetleriyle lâiklik telâkkinde, bir devletin vasfı olan lâiklik telâkkinde, bizden daha çok geniş kitlelerin sarahata varması için bâzi noktaların zablara geçmesini arzu etmişler, sözcülerin, maddenin ifade ettiği mâna hakkındaki görüşlerinin zapta geçmesini temin etmek istemişlerdir. Hal böyle iken, Sayın sözcülerin, konuşmalara başka mâna vermeleri, mevzuun ciddiyeti ile kabili telif değildir. Böyle bir görüş, şayanı kabul de değildir, bunu işaret etmek isterim.

Esas mevzua gelince; ikinci madde konuşulduğu esnada kanuşulanları dinliyenler bilirler, lâiklik, devletin din işlerine karışmaması, dinin de dünya işlerine karışmaması anlayışından ibarettir. Bu husustaki görüşlerimi daha önce arz etmiştim. Bir nebze de Sayın Ardiçoğlu meseleyi ortaya koydu.

Burada bendeniz, itikat, ibadet hürriyetlerine, evleviyetle şahısların dinle ilgili hürriyetlerinin hudutlarına işaret ettim ve Anayasada bunun böylece ortaya konduğunu söyledim. Sonra, ilâve ve arz ettim ki, günün şartları içinde, 19 neu madde ile, ek 1 nci ve 2 nci maddeler göz

önünde tutulursa, öyle anlaşılıyor ki, Anayasa Komisyonu, memlekette, dinî tedris, telkin ve teşkilâtlanma hürriyetlerinin bir müddet için Devlet tarafından düzenlenmesini kanuna bırakmaktadır, dedim. Hattâ, soru sordum. Bu hususu lütfen kendileri açıklasınlar; zabıtlar okunsun dedim. Şu halde bunda da mutabıkız.

Şimdi, bir arkadaşımız, bu işlerin cemaat elinde, serbest bırakılmasını istiyebilir.

Benim, asıl işaret etmek istediğim nokta; arkadaşlar sabahleyin verilen misaller hep bir taraflı, bir yönde idi. Bunun karşılığında bir çöl bedevinin bahsedilmesi ve saraya tutulmuş çöl arabası lâflarına karşılık, bizim de, deste deste elde ettiğimiz vesikaları karşıya çıkarmak lâzımgelir. Hal böyle olunca ister istemez şu suali mukadder kendiliğinden meydana çıkıyor: Devlet siyanet edecek, tetkik ve telkin hürriyetini, teşkilâtlanma imkânlarını murakabesi altına alacak. Ya o devletin, o iktidarın hükümeti kendi kanaatine başka bir fikre sarparsa, o vicdan hürriyetine dolayısıyla, dolaylı yollardan, Tokbey arkadaşımızın Rusya misali üzere, Anayasamız Kurandan gayrı bir raya oturtulursa bu Anayasada teminat yoktur, dedim arkadaşlar. Benim maksadım, bunun eksik gördüğüm noktalarını belirtmekten ibarettir. Anayasanın bu noktasında açık gördüğüm hususları telâfi için bir formül bulunmasını, lâiklik anlayışının tarifi içinde, en iyi yolu bulunmasını, istedim. Kanaatim budur, efendim.

BAŞKAN — Buyurun Hermine Kalüstyan.

HERMINE KALÜSTYAN — Sayın arkadaşlar, dün son söz alan Sayın Hikmet Kümbetlioğlu Lozan Konferansından bahsettiler. Konuşmalarından sonra oturum kapandığı için kendilerine cevap verme imkânını bulamadım. Cevabım çok kısa olacaktır.

Benim kanaatime göre, Lozan Anlaşmasınının 40 ve 42 nci maddeleri tamamıyla dinî müesseselerin kurulmasına müsaittir.

Arkadaşlarımızın düşündükleri hususlar, yalnız yabancılara aittir. Ben kaaniyim ki, çünkü başka türlü olamaz; Lozan Zaferini yaratan büyük devlet adamı, Sayın İnönü, kendi yurtdaşlarına yabancı gibi muamele edilmesini her halde istemiş olamazdı. Ben buna kaani bulunuyorum arkadaşlar. (Alkışlar)

BAŞKAN — Hazerdağlı.

MEHMET SALİM HAZERDAĞLI — Vazgeçtim, efendim.

BAŞKAN — Kadircan Kaflı.

KADİRCAN KAFLI — Muhterem arkadaşlar, lâiklik bahsinde benden evvel konuşanlar, uzun ve etraflı mütalâalarda bulundular. Kendilerinden çok istifade ettik. Dedikleri doğrudur. Tasarıda biraz önce Ahmet Oğuz arkadaşımızın açıkladığı nokta, dünden beri bizim de endişemizdir. Bizim endişemiz, tasarının bu eksikliğinin ileride iş başına gelecek idareler tarafından tersine çalıştırılması ihtimalidir. Bu sebeple ben size birtakım ilmî mütalâalar ileri sürecek değilim. Yalnız memleketimizde bir zamanlar, yakın zamanlara kadar lâikliğin nasıl tatbik edildiğini ve ne neticeler verdiğini hatırlatmak isterim. Her şeyden evvel çağdaş Devlet anlayışına bütün kalbimle katılıyorum. Zaten buna bu kürsüde yemin ettik. Anayasa tasarısının ikinci maddesine iştirak etmeyişimiz de bunun delilidir. 19 ncu madde esas itibariyle itiraza mâruz değildir. Ancak eksiklik vardır. Türkiye Cumhuriyeti lâik olmalıdır. Başka türlü olmasına imkân yoktur. Fakat tasarı, buradaki mânası ile değil, gerçek mânasıyla lâik olmalıdır.

İslâm dinine bağlı olanlar, diğer kitaplı dinlere inananlara daima müsamaha ile davranmıştır. Öyle olduğu içindir ki, bir zamanlar Viyana kapılarından, Atlas Okyanusuna kadar her yerde, hattâ İspanya'da bile hüküm sürmüştür. Fakat, başka dinlere inananlar, kendi içlerindeki başka dinden olanlara müsamaha ile bakmamışlardır.

Nitekim İspanya bir zamanlar bir Müslüman memleketi iken, bugün bir tek Müslüman yoktur. Koyu bir katolik memleketidir.

İslâm dinî, birçok arkadaşımızın söylediğinin aksine, tam mânasıyla inkılâpçıdır. Hakikaten çöl ortasından çıkardığı en iptidai bir milleti, 100 - 150 yıl içinde en ileri milletler arasına sokmuştur. Avrupa'daki Rönesans, Avrupa medeniyeti esasen ilhamını İslâm medeniyetinden almıştır. Avrupalılar temizliği bizden öğrendiler.

Meşhurdur, Fransa Kırallı Philip Ogüst, Louvre Sarayının penceresinden bakarken bayılmış. Niçin bayılmış? Etraftan gelen pis kokudan. Hepiniz bilirsiniz, Fransa'da koku sanayinin bu kadar ilerlemesi, orada pis kokunun pek fazla olmasındandır. (Gülüşmeler) Buna karşılık bir de kendimize bakalım. İslâmdan ennezafeti minel iman yani temizlik imandandır sö-

zû vardır. Temizliği bile bizden öğrenen Avrupalı, bugün bizden ileride; biz maalesef ondan gerideyiz. Bunun sebebi de, bir arkadaşımızın çok güzel ifade ettiği gibi, cehalettir. Evet İslâm dinî inkılâptır. Çünkü şöyle der; çalışmayan, insan değildir. Bu bir hayat prensibidir. Beşik-ten mezara kadar ilmi öğreniniz, dünyası mamur olmanın ahreti de mamur olmaz, işlerinizde danışınız. Bunlar dinin esaslarıdır. Zaten bir arkadaşımızın gayet güzel izah ettiği gibi, İslâm Devleti Cumhuriyet Devleti idi, demokrasi devleti idi. Halife seçiliyordu, ama bugünkü gibi tek dereceli seçim ile yapılmıyordu, bir heyet tarafından seçiliyordu. Sonra, en mühim mesele, adaleti emrediyordu. «Bir saat adalet için çalışan, bin saat ibadetten hayırlıdır.» Bu kadar güzel, esaslı bir dinin yayılması, yerleşmesi lâzımdır.

Türk milleti Müslüman olduktan sonra dünyada birinci mevkiî elde etmiştir.

Atatürk'e gelince; Atatürk İslâm dinî hakkında güzel sözler söylemiştir. İslâm dininin en uygun bir din olduğunu tasrih etmiştir, onu övmüştür.

Şunu söyleyeyim ki, bâzı yazılarımda da belirttiğim gibi, Atatürk yalnız Türk kahramanı değil, aynı zamanda İslâm kahramanıdır. Atatürk'ün Anadolu'ya kültür ve ilmin son kalesi olan Anadolu'ya saldıran Haçlı ordusunu denize döken Büyük Kumandan Atatürk'ün bu zaferinden sonra, o zamana kadar tamamiyle sömürge durumunda olan İslâm memleketleri, birer ikişer, istiklâl mücadelesine atıldılar, katıldılar ve istiklâllerini kazandılar. Nitekim, 30 - 40 sene sonra, bugünkü dünya üzerinde 30 - 40 İslâm devletiyle karşılaşacağız. (Gürültüler) Arkadaşlar, şunu da söyleyeyim ki, en büyük bir meziyet de, insanın kendi kusurunu bilmesidir. Biz de kusurumuzu itiraf edelim. Kendimi bundan tebrie etmiyorum. Hep beraberiz, hepimiz biriz. Yapılan hata hepimize şâmilidir. Camilere giden dindarlara gerici damgasını vurduk. Uzun zamandan beri okullarımızda din öğretimini kaldırdık. Din adamları yetiştiren okulları kapattık. Sonra da din adamlarının noksanlığını aleyhte delil olarak aldık; eanım din adamı yok ki, İslâmiyeti ilerletelim, dedik. Acaba biz Tıp Fakültesini, Teknik Üniversiteyi kapatsa idik ve ondan sonra da ne yapalım memlekette teknik ilerleme için, tıbbî ilerleme için doktorumuz yok, mühendisi-miz yok dese idik haklı mı olurduk?

RATIP TAHİR BURAK — O müesseseler yobaz yetiştiriyordu, din adamı değil.

KADRİCAN KAFLI (Devamla) — Bizim vatandaşlarımız olan hristiyanlar, yahudiler Cumhuriyetten beri, öteden beri olduğu gibi, serbestçe çocuklarına din dersi verdiler, dinî öğretim yaptılar. Biz ne yaptık? Camileri kiraya verdik, sattık depo olarak kullandık. (Öyle şey yok, misâl ver, sesleri) 30, belki 40 tanesini depo olarak, imalâthane olarak kullandık. (Öyle şey yok sesleri, gürültüler)

BAŞKAN — Sayın Kadircan Kafli. Sözlerinizin madde ile alakası yok, rica ediyorum, lütfen mevzu içine dönünüz. (Politika yapıyor, demogoji yapıyor, sesleri, gürültüler)

KADRİCAN — KAFLI (Devamla) — Ben Yüksek Meclisin, Başkanlığın bütün emirlerine itaata hazırım. Fakat, şimdi, burada, bu 19 neu madde karşısında yine mektepler kapatılırsa ne olabileceğine temas ediyorum. (Gürültüler)

İBRAHİM SAFFET OMA — Hangi İslâm okulu kapatıldı?

KADRİCAN KAFLI (Devamla) — İlahiyat Fakültesi kapatıldı. (Gürültüler)

RATIP TAHİR BURAK — O yobaz yetiştiriyordu. (Gürültüler)

EMİN SOYSAL — Efendim, müdahale edilmesin; istediği gibi konuşsun arkadaş.

KADRİCAN KAFLI (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, demokrasi sabır ister. Demokrasi, rejimlerin en iyisi değildir. Fakat en az kötüsüdür denmiş, onun için, sabırlı olalım; sözümü bitireyim, zaten az kaldı. Evet camileri imalâthane yaptık. Depo yaptık, kapattık. Sattık, yıktık. Ondan sonra ibadete ancak vasıta olan ve nihayet dindarları dâvet etmekten ibaret olan ezana da karıştık. Yanlış bir tercümeyle, evet bilhassa söylüyorum, yanlış bir tercümeyle senelerce okuttuk. Ama kiliselerin çanlarına karışmadık. İstedikleri gibi çaldılar. Ne mutlu. Memleketimizde İlahiyat Fakültesi kapatıldı. Hangisi kapatıldı diyordu arkadaşım?.. Sonra yeniden açıldı. Bakınız İslâm İlahiyat Fakültesi kapatıldığı halde Hristiyan İlahiyat Fakültesi Heybeliada'da muntazaman öğretime devam ediyor. Onun için, bizim buradaki vatandaşımız Hermine Kalüstyan hanım her halde kendilerini bizden daha mağdur

sayamazlar. Biz, başka dinler mensuplarına gösterdiğimiz saygıyı, kendi dinimizden olanlara maalesef gösteremedik.

Din, devlet işlerine karışmaz. Devlet de dinimize baskı yapmasın. Okullarımızdaki dinî dersleri hatırlarsınız. İlkokulun 4 neü ve 5 neü sınıflarında, Ortaokulun birinci ve 3 neü sınıflarında, o da yetersiz. Sonra ne oluyor? Din dersi kesiliyor.

Din dersi ile tarih dersi, fizik dersi, kimya dersi arasında bir fark vardır. Vardır ama, okuyan da okumayan da İlahiyat Fakültesine gidiyor. Orada daha Âmentüyü bilmiyor, İlahiyat Fakültesinde ders okuyor. Okullarımızdaki din dersleri iyi ahlâkın esasıdır. Her iyi ahlâkın temeli olan İslâm Dini adetâ ayıp sayılıyor.

Anayasanın 19 ncu maddesi, belki eski bir alışkanlığın tesiriyle, bu alışkanlıkla tek taraflı olarak hazırlanmıştır. Bu maddede lâiklik için bir teminat yoktur. Bu maddede, memleketimizin, % 99,5 u müslüman olan halkının viedani hürriyeti tam garanti altına alınmış değildir. Bu sebeple, bu maddeyi, bu haliyle kabul etmeme imkân yoktur. Yalnız bunları söyledikten sonra, inşaallah bâzılarının dedikleri gibi, yobazlık gibi şeylerle itham edilmem. Ben gayet müsamahakâr bir insanım. Çünkü müslümanım. İslâm dini de müsamaha dinidir. Şimdi affediniz ama, bir arkadaşımız burada Köylü Gazetesinden pasajlar okudu. Bir diğer arkadaş hatırlattı. Kuranı Kerime çöl kanunu denildiğini, büyük İslâm Peygamberine donsuz Arap denildiğini yazmışlar. Bunlar maalesef olmuştur. (Ad söyle sesleri) Burada şahsiyat yapılmaz. İsterlerse alâkahılara isim veririm. Sonra bakıyorum, bâzı arkadaşlar rahatsız oluyorlar.

ZEKİ BALTACIOĞLU — Basın Kanununa göre 3 ay müddeti var. (Gürültüler)

BAŞKAN — Rica ederim Baltacıoğlu, hatibe mâni olmayın.

KADİRCAN KAFLI (Devamla) — Arkadaşlar, şu kadarını söyleyeyim ki, komünizmin iki kelesi vardır. Bunlardan birisi Devletçilik, öbürü de dinsizliktir. Devletçilik ifrata vardırılsa, lâiklik ifrata vardırılsa, komünizme o nisbette yaklaşırlar. Bilhassa bu noktaları dikkate almak lâzımdır. Viedan hürriyetinin teminat altına alınmasını rica ediyorum. (Alkışlar, gülüşmeler.)

BAŞKAN — Sayın İbrahim Öktem sırasını, Turhan Feyzioğlu'na vermiştir. Buyurun Sayın Turhan Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU — Muhterem arkadaşlar, İbrahim Öktem arkadaşımıza söz sırasını verdiği için teşekkür ederim. Büyük bir yabancı üniversitenin tertiplelediği bir ilmî konferansa katılmak üzere yaptığım birkaç günlük seyahatten, heyecan dolu ve üzüntülü dolu olarak bu sabah memleketeye döndüm. Zira Paşamın meşhur beytini, «Diyar'ı küfrü gezdim beldele, keşaneler gördüm» diye başlayan beytini yüreğim yanarak hatırlayıp dertli bir halde döndüm.

Atomun, fezanın ve hayatın sırlarının çözülmesi; fezaya gidip gelindiği ve fezanın bilinmeyen taraflarının çözülmeye çalışıldığı bir zamanda, Batı ile aramızdaki mesafenin kapanması çareleri üzerinde düşünürken, Kurucu Meclise geldim ve kendimi bu münakaşanın ortasında buluverdim. Bu heyecanla Başkanlıktan söz rica ettim.

Muhterem arkadaşlar, bir defa şunu arz edeyim, bütün açıklığıyla arz edeyim : Lâikliğin din düşmanlığı şeklinde anlıyan her hangi bir zihniyete ne ben taraftarım, ne de bu Meclis; kimsenin lâikliğin din düşmanlığı şeklinde anladığını iddia etmeye imkân yoktur. Kimse bu anlayışta değildir. Hakiki lâik ve aydın olan insan, kendi dinî ve felsefî inançlarına bağlı olduğu kadar, başkasının inançlarına da saygı göstermesini bilen insandır. Başkasının dinî anlayışına düşman olan insan hakikatte aydın insan değildir.

Lâikliğin temel kurallarını anlamış bir insan değildir. Şu halde, lâiklik prensibi konuşulurken din aleyhtarlığını bahis mevzuu edilmemesi gerekir. Bu konuda münakaşa yersizdir.

Din ulvi bir müessesedir. Büyük dinler, ahlâk prensipleriyle elele yürür. Dinin metafizik esasları da münakaşa edilemez.

İlmin çözmeye muvaffak olamadığı meseleler hakkında bir izah tarzı, bir sistem getiren; ahlâk ve karakteri takviye eden ve sosyal vâkıa olarak reddi kabul olmayan din müessesesine saygı duyulmak gerekir.

Yalnız arkadaşlarımız, bu topraklarda Mustafa Kemal'i bir millî kahraman olarak yüce tutanlar, din kisvesi altında, şahsi menfaatleri için dinî

inançları sömürenlerden bu memleketin neler çektiğini hatırlamalıdır. Gerçek din ile ve din-darlıkla ilgisi olmayan menfaat sömürücüleri ta-rafından milletimiz yüz yıllarca geri bırakılmış-tır.

Mustafa Kemal'i büyük yapan birçok şeyler var. Fakat, onu büyük yapan büyüklüklerin başın-da, bu milleti yüz yıllarca sömürmüş olan men-faat sömürücülerinin elinden, hem milletimizi hem de dinimizi kurtarmış olması gelmektedir. (Bravo sesleri, alkışlar)

Arkadaşlar, zaman zaman hatırlatmakta fay-da gördüğüm ve tekrar etmekten bıkmadığım bâzı tarihî gerçekler vardır.

Bir zamanlar çok ileri olan milletimizle Batı milletleri arasında bu mesafe nasıl açılabilir di-ye üzüntü ile düşündüğüm zaman tarihe bakırım ve daima aynı sebepler gelip kafamda düğümlenir.

Arkadaşlar, Osmanlı Devletinin hudutları içinde ilk rasathane kurulduğu vakit Kepler ye-di yaşındaydı, fakat bir gün yobazlar «Gökleri rasat eden milletler kısa zamanda zeval bulur, ra-sathane kurmak şeriate aykırıdır.» dediler. İşte böylece Kepler yedi yaşındayken kurulmuş olan rasathane bir gecede yerle bir edildi. Aslında Osmanlı Devletinin zevali bu zihniyet ile başla-dı. Kepler büyüdü, Kepler kanunlarını keşfet-meye başladı. Yüz yıllar geçti, insanlar bir gün fezaya peyker gönderecek keşiflere ulaştılar. Bu-gün fezaya insan gittiği haberi geldi: Bugünkü keşiflere, Kepler'in keşifleri mesnet olmaktadır.

Medeniyet dünyası bu kadar ileri iken biz ne-redeyiz? Biz henüz kağıt medeniyetini geçirme-mişiz. Biz tekerlekli vasıta medeniyetine tam ola-rak geçememişiz.

Asırlarca ruhları zincirliyen gericiliğe üç, beş rey avcısının, menfaat sömürücüsünün eline bu memleketin kaderini bırakmamalıyız. Bırak-mamalıyız arkadaşlar. (Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)

Arkadaşlar, geçenlerde Harita Genel Müdür-lüğüne gittim. Çok ileri usüllerle çalışan övülecek bir müessese. Orada Piri Reisin ilk haritasını gördüm. Türk haritacılığının ilk şaheserlerini gördüm.

Bu haritaların yapıldığı tarihte Avrupa engi-zisyon zulmü altında iniminin inliyor. Öyle bir devir ki, ilmi kitap yazan hiçbir insan yok ki, ki-lisenin baskısı altında inlemesin. Bir Kampanel-

la çıkıyor İtalya'da; «Güneş Diyarı» adlı eserinde ileri, yüce bir hayal ülkesinin tasvir ve tarifini yapıyor. O zaman «Bu senin yazdığım ütopya» diyorlar. «Kampenella bu ülke gerçekleşecektir. Çünkü yer yüzünde Türkler gibi âdil, Türkler gibi başkalarının da haklarına, hukukuna hürmet etmesini bilen bir millet vardır.» diyor. «Onun için, benim tasvir ettiğim (Güneş Ülkesi bir gün gelecek gerçekleşecektir.» diyor. İşte o devirde bir Campenellâ Kilisenin baskısı altında inimin inlerken, biz mütemediyen gücünü artıran bir millet halindeydik. Sonra, aradan birkaç yüz yıl geçmiştir. Manzara şudur : Avrupalılar Afrika'nın balta girmemiş ormanlarını keşifle, Kutuplara sefer heyetleri göndermekle meşguldürler. Türkiye'de ise o sırada münakaşa ko-nusu olan mesele şu: Tanzimat Devri gelmiş, yeni okullar açılmış, Avrupalı usullerle coğrafya ve tarih okutuluyor. Sözde şeriatçılar ayağa kalkmış, «Coğrafya derslerinde harita kullanmak, Tanrının yarattığını resmetmek, şeriate aykırıdır, okullardan haritaların kaldırılması lâzımdır» diyorlar. Koca bir Devletin sadrazamı. Marif Nâzırı Avrupalılar Kutupları keşfederken, harita ile ders vermenin şeriate aykırı olup olmadığı üzerinde duruyorlardı. İlk haritalarımız yapıldığı zaman da hudutlarımız Basra Körfezinden Atlas Okyanusuna uzanıyordu. Harita ile ders okutmanın caiz olup olmayacağını münakaşa ettiğimiz günlerde ülkemiz küçüldükçe küçülmüş, büzüldükçe büzülmüştü.

Arkadaşlar, devrimeilik ve Atatürkçülük, bu milleti büyük yapan unsurları ve bu milleti geri bırakan sebepleri iyice bilip, buna göre davranmaktır. Her türlü ilerlemeyi kösteklemek değildir.

Atatürkçülük, dine ait meselelerde Atatürk'e zamanen dil uzatıp, onun devrini kötüleyip, törenli günlerde onu dudaktan anmak değildir. Bu ne Atatürkçülüktür, ne de devrimeiliktir.

Arkadaşlar, matbaa, icadından tam 270 yıl sonra Türkiye'ye gelebilmiştir. Gene birtakım gericiiler yüzünden kurulmuş menfaat düzenleri bozulacak, diye korkan gericiiler yüzünden....

Arkadaşlar, İslâm dininde, matbaanın kullanılmasını meneden hiçbir şey, hiçbir mâni yoktur. «Dinimizin uluları, ilim, Çin'de de olsa aramız» demiştir. İslâm dininin esasında bu gerici zihniyet, müspet düşünce düşmanlığı yoktur. Ama, menfaat sömürücüleri, el yazısı ile

yazı yazarak keselerini dolduranlar, kâr'ı kizp elden gitmesin, diye telâş edenler, dini ileri süreerek şeriatı ortaya koyarak, demişler ki, matbaa şeriatı aykırıdır. Birtakım menfaat sömürücüleri yüzünden, bu memleketin hudutlarından içeriye 270 yıl matbaa girmemiştir. İşte bunun için geriyiz. Bunun acılarını hâlâ çekmekteyiz, çekeceğiz.

Arkadaşlarım, komisyonun üzerinde oya gibi işliyerek getirdiği bu madde, bu memlekete menfaat sömürücülerinin din kisvesi altında hükümferma olmaması maksadını güdüyor. Buradaki müzakereler, bu memleketi çok daha ileriye, müspete doğru götürmek maksadına mâtuftur. Bu memlekette camiye giden adama hiçbir zaman gerici denmemiştir. Caminin kapısından içeriye girmediği, bir defa secedeye gelmediği halde, camiler şöyle oldu, böyle oldu, diye burada propaganda yapanlara ve halkın temiz dinî inançlarını mevki ve makam elde etmek için sömünlere gerici denmiştir. (Alkışlar)

Bu memlekette, kimsenin din, vicdan ve ibadet hürriyetine karışılmamıştır. Ama, iman, ah-lâk, ibadet kisvesine bürünerek rey toplamak için dini siyasete alet etmek isteyenlerin karşısına kanun çıkmıştır. Bundan sonra da çıkacaktır.

Kimsenin din hürriyetine karışmak, ibadetine karışmak bahis konusu değildir, arkadaşlar.

İlâhiyat Fakültesi şöyle oldu, böyle oldu. Bu memlekette gûya hıristiyan vatandaşlar payidar, fakat bütün müslüman vatandaşlar, mağdur olmuş. Böyle şey yok. Bu sözlerin hakikatle hiçbir ilgisi yok.

Bir yandan Atatürk'ü «İslâm Kahramanı» diye anıyorlar, bir yandan da Atatürk devrinde İslâm dinine mensubolanların baskı altında tutulduğunu iddia ediyorlar. Bir yanda Atatürk'ü yükseltmiş görünüyorlar, ötede batırıyorlar, Atatürk'ü dinin aleyhinde bulunmuş bir adam gibi gösteriyorlar.

Arkadaşlar, bir anlayışa varalım. Kâfi artık bu iki türlü konuşma... Bir anlayışa varalım, kafamızın içi ikiye bölünmüş olmasın, yani başımızda fes, sırtımızda İstanbul manzaralı gömlek, yakamızda papiyon kravat olmasın. Hakikaten ne ise vaziyetimiz, bir anlayışa varalım ve diyelim ki, «Atatürk doğru yapmıştır, veya fena yapmıştır.» ben Atatürk doğru yapmıştır diyenlerdenim. Çünkü, Atatürk bu memlekette

dinin ulvi bir müessese olarak yaşamasına müdahale etmemiştir. Demin arz ettiğim gibi din istismarcılığına, bu milleti geride bırakacak din istismarcılığına zincir vurmıştır. Türk Milletinin bağımsızlığı için savaşmış, Türk olmakla iftihar etmiş; Türk milliyetçiliğinin felsefesini yapmış; çalışkanlığı dinamizmi, batılı olmayı savunmuştur. Batılı olmak derken Batı ilmine, müsbet ilme bağlı olmanın öncülüğünü yapmıştır.

Şimdi bu memlekette şurada, burada birtakım sivri hareketler yapılmıştır, falan kimse filân yerde şu sözü söylemiştir diye genel sonuçlar çıkarmaktan birbirimizi dinsizlikle itham etmekten ne zaman vazgeçeceğiz? Bundan kurtulamıyacak mıyız?

Yüz yıllardan beri bu milleti lüzumsuz yere işgal etmiş olan birtakım skolâstik münakaşalardan yakamızı sıyramıyacak mıyız?

Demokratik rejimi 1945 ten 27 Mayıs'a kadar daimi surette ifsadetmiş olan «sen dinsizsin, ben dindarım» münakaşasından bu cemiyeti ne zaman kurtaracağız?

Türk Milletinin yüce menfaatleri adına rica ediyorum, herkesten daha dindar olduklarını ileri sürenlerden Allah rızası için rica ediyorum, bırakalım artık bu münakaşaları.. Bu münakaşalar siyasi hayatımızı ifsadetmesin. Bir birimizi Türk olarak, müslüman olarak sevelim. Birbirimizin ibadetine, dinî ve vicdani inanç ve anlayışına hürmet edelim. Hiç kimseyi kendimizden daha az dindar, kendimizden daha az milliyetçi, kendimizden daha az vatanperver görmemeye alışalım, ben şahsan bu anlayışın, mensub olduğum siyasi teşekküle olduğu kadar, C. H. P. dışındaki siyasi teşekkülleri idare edenlere de hâkim olduğuna inanıyorum. Din istismarcılığının ve iftiracılığın bütün siyasi teşekküllerimizi idare edenlerce menfur sayılacağından eminim. Toplum aleyhine menfaat istismarcılığı yapanların karşısına hep birlikte çıkacağımıza inanıyorum.

Hangi siyasi teşekküle mensup olursak olalım, bu gibilerin karşısına kaya gibi dikilelim arkadaşlar. Fertlerin dinî anlayışlarına hürmetkâr olmayı da, sömürücüleri susturmaya da mecburuz...

Muhterem arkadaşlarım; gerçek imanım kimde olduğunu Cenabı Haktan başka kimse bilmez ve kimse hükme bağlayamaz. Hiç kimse

başkasının dinî inancını yenmeye ve muhasebesini yapmaya ne mezundur ve ne de muktedirdir.

Muhterem arkadaşlar, bu konuşmaya belki yüreğimden kopan hisleri kattım. Yalnız fikirlerimle değil, fakat çok taze olan heyecanlarımla konuştum. Bunun için özür dilerim. Fakat sizi temin ederim ki, dünya çok hızlı gidiyor. Medeniyet yarışı durmuyor. Tarihin akışı alışılmamış bir hız kazanmıştır. Tarihin akış hızının arttığı, medeniyet yaşayışında hızın arttığı bir dünyadayız. İnsan oğlunun yüz yılda yapabildiği keşiflerden daha fazlası olan yılda yapıyor. Geçen yüz yılın hamlesini beş yıla sığdırmak için çalışılan bir devirdeyiz. İnsan oğlu böyle bir mücadelenin ortasında iken Türk toplumunda, birbirimizi kısır parti münakaşaları, lüzumsuz sen ben kavgaları, yersiz din münakaşaları ile yemeye hakkımız olmadığına kaaniim. El ele, kafa kafaya, Mustafa Kemal'in gösterdiği medeniyete, çağdaş medeniyete doğru... Bize düşen vazife budur, arkadaşlar. Hürmetlerimle... (Alkışlar)

BAŞKAN — Ahmet Bilgin.

AHMET BİLGİN — Muhterem arkadaşlar. Evvelâ şu noktaya işaret etmek isterim ki, 19 ncu maddenin teminat altına almak istediği hürriyetlerden en başta geleni vicdan hürriyetidir. Vicdan hürriyetinin esası da ibadet serbestisine dayanır. Vatandaş serbestçe ve her türlü müdahaleden vareste kalmak suretiyle kimseye dokunmadığı ve kimseyi rencide etmediği takdirde; inandığı ve dilediği gibi ibadetini yapabilmelidir. Bunu temin maksadiyle bu maddeye biraz daha vuzuh verilmesi lüzumuna kaani bulunmaktayım. Vazih olmazsa bundan başka mânalarda çıkar.

Saniyen din eğitimi öğretmenle olacağına göre, öğretmen okullarında din tedrisi var mıdır ve nasıl öğretiliecektir. Öğretmen okulunda din dersi gösterilmediği takdirde buradan mezun olacak öğretmenlerin din talimine yetkili olmayacağı derkârdır. Din tedrisatının cemiyette ne suretle temin edileceğine dair kanunun maddesinde ve gerekçesinde bir şeye tesadüf edemedim. Onun için komisyondan tenvir edilmekliğimi ve bir esasa bağlanmasını rica edeceğim.

Burada lâik kelimesi üzerinde de çok konuşuldu. Bunun aleyhinde konuşacak bunu is-

temiyecek bir kimsenin bu camiada mevcudolmayacağına kani bulunuyorum. Ancak lâiklikten şu anlaşılmalıdır. Dinin Devlet işlerine müdahale edemeyeceği gibi, Devletin de din işlerine tasallut edememiştir. Devletin müdahalesinin hudutlandırılmasının icabettiğine kaani bulunuyorum. Meselâ bütün dünyada ve bilhassa bizde kilise çanlarının nasıl çalınacağı sorulmamaktadır. Bizde ise ezanın türkçe okunmasına taraftar mızımız, değil misiniz? Sizce ezan Türkçe okunmalı mı okunmamalı mı? Diye bu kürsüde bile münakaşa edilmektedir. Çok rica ederim bu mevzua her eli yetenin müdahalesini önleyici bir tedbir alınsın ve bu bakımdan çok sıkı tahditler konması taraftarıyım. Bunlara bir çare bulunursa, dindar olanlar itikatsızların istihzalarına hedef olmaktan kurtulmuş olurlar. Zaman zaman görüyoruz; başında takke, elinde tesbih olarak çizilmiş olan karikatürleri. Bu şekilde din adamlarımız tezyif ediliyor. Buna tahammül edilmeli mi? Niçin bunları söyleyelim, bu hakikatleri inkâr kabil mi? Feyzioğlu arkadaşım da söyledi, eskiden bir gayrimüslim din adamı veya bir kızılbaş geçtiği zaman, küçükken bize bak bu filân diye söylerlerdi ve biz de ona karşı bir buğuz duyardık dedi acaba hangi dinden olursa olsun dindar olanlar hâlâ buğuz edilecek mi? Dindar olan bir kimse, namaz kıldığı zaman alay edilecek mi? (Gürültüler) Arkadaşlar, kimsenin inançlarına dokunmuyorum, kanaatimi söylüyorum. Beğenmezseniz siz bilirsiniz. Buğuz etmem (İşitemedik sesleri)

Şimdi arkadaşlar, cidden bu hususta bir neticeye varmalıyız. Sonra, ezan Türkçe okunacak mı, okunmayacak mı? Namazda secde lâzım mı, değil mi? Gibi mülâhazalar olmamalıdır. İllâ ezan Türkçe okunacak diye bir madde, getirilememelidir. (Gürültüler) (Gelecek sesleri) Namazda Kuran'ın Türkçe okunmasına dair kanun gelecek öyle mi? (Gürültüler) Ben bütün bunların artık sınırlandırılmasına ve ifade edilmesine tarafıtarım açıkça söylensin. Müphem kalmasın. Hürmetlerimle... (Alkışlar)

BAŞKAN — Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlarım, bendeniz bu mevzu üzerinde konuşmak istemedim. Ama öyle konuşmalar oldu ki, bir Türk olarak, bu vatanın bir evlâdı olarak, bu cemiyetin

inançlarına katılmış bir Tanrı kulu olarak konuşmak zarureti hissettim.

Kadirean Kafı arkadaşımız bir İslâm düşmanlığından bahsediyor. Evvelâ Atatürk'ün İslâm kahramanı olduğundan bahsetti, bugünün, bu sahenin havasını verdikten sonra aynı Atatürk'ün inkılâplarının İslâm düşmanlığı, ilim düşmanlığı şeklinde telâkki edilmesi ne hazin bir şeydir?

Doğrudur, Atatürk, arkadaşları ile beraber, milletle beraber İslâm âleminin şerefini kurtardı. Onu bu suretle ne merteye yükselttiğini bilmek lâzımdır.

Sayın Profesör müzmaih hale düşmüştür dediler. Türk istiklâlini temin ettikten sonra hakikaten ilmi de o kurtardı. Kafı, yarım asrın tarihî gidişini iyice tetkik etmiş olsa öyle konuşmaz. Atatürk, arkadaşları ile beraber bu vatanın insanları ile beraber, kahraman evlâtları ile beraber Salıp orduları Medine'ye girmesin diye savaşmıştır. Fahrettin Paşa Peygamberin türbesini Salıp ordusuna çığnetmemek için Birinci Dünya Savaşında, Medine'yi korurken O'nun torunu olduğunu söyleyen Faysal İngilizlerle beraber Türk, Müslüman Fahrettin Paşa ile Filistin ordusu arasına girmiş ve Türk askerlerinin aç kalarak ot ve hattâ fare eti yemelerine sebeb olmuştu. Kadirean Kafı, sen o zaman nerede idin?

Şimdi işin bu tarafını şöyle bir yana bırakalım, uzun gider. Din okullarının kapatılmasından bahsedildi. Geçen sene Demokrat Partinin bir kısım din simsareları Bütçe Komisyonunda bunu sormuşlardı. Tarihî vesikalar getirdik, okuduk, yutkundular. Şimdi arz edeyim, Muhterem arkadaşlar : Bahsettikleri mesele şu, İstanbul İlahiyat Fakültesinin kapatılmış olması meselesidir. İstanbul İlahiyat Fakültesini Atatürk kapatmadı. Nasıl kapandı? O zaman Darülfünunu ıslah etmek için Avrupa'dan profesör Malsh isminde bir mütehassis getirildi. O zatın verdiği raporu okursanız anlarsınız. Kadirean Kafı okumamış, öteki efendiler de okumamış.

Raporda ne diyor Profesör Malsh? «Bir milletin dinine ait müessesenin şu veya bu istikamette halledilmesine ben karışmama ama vaziyet şudur : Dört tane talebesi var, 40 küsur profesörü var, arz ederim» diyor. Hadi bakalım Kadirean Kafı, gel buraya. Kim kapatmış? Dört tane talebesi var, 40 küsur profesörü var diye

Profesör Malsh söylüyor bunu, Devlete verdiği raporda... Demek ki, kendi kendine tarihî bir tekâmül neticesi bu müessese orada kapanmış.

Bir müddet sonra aynı Atatürk istikametinde yürüyenler büyük din uleması yetiştirmek için İlahiyat Fakültesini açmaya karar vermişler, açılmış. O zaman ben de vardım. Şemsettin Günaltay Başbakan idi. Aynı zamanda din tedrisatı bakımından İmam - Hatip kurslarının açılması da yönetilmiştir, buna da ehemmiyet verilmiştir. Buradaki İlahiyat Fakültesi 1948'de Şemsettin Günaltay'ın Başbakanlığı zamanında açıldı. Niçin büyük din âlimi yetiştirmediydi? Çünkü din işlerini din âlimleri halleder. Ne Kadirean Kafı, ne de bendeniz halledemeyiz.

Arkadaşlarımızdan birisi «din âlimi yoktur» dedi. Ben memleketin realitesi bakımından konuşuyorum, din kitaplarının Osmanlı idaresinde bile yazılması bir işti. Din derslerini, din kitaplarını yazmanın kolay olduğunu mu zannediyorsunuz? Osmanlı Devletinin Halifesi ve Şeyhülislâm olduğu halde okuttu okuttu nereye kadar geldi?... Cumhuriyet devrine kadar geldi. Cumhuriyet devrine geldiği zaman sizin üzerinde durduğumuz, titrediğiniz müesseseler kitaplar ve elemanlar bakımından âdeta kurumuş müzmaih halde idi.

Hocalar para bulamaz, Ramazan geldiğinde köy köy dolaşırdı geçinmek için. Sen nereden vuruyorsun Kadirean Kafı?

Bir zamanlar camileri sattı dediler. 1957 seçiminde bunu duyduk. Ne biçim meseledir bu? Bu Türk Milletine bühtandır! 1957 seçimlerinde Demokrat Partili bir mebus Maraş meydanındaki nutkunda şunu söyledi; size şimdi bir sır söyleyeceğim, bunu şimdiye kadar açmamıştım. Nedir o sır? «Cumhuriyet Halk Partisi, Atatürk bâzı camileri hristiyanlara sattı, hristiyanlar minaresini yüz numara yaptı» dedi. Sır dediği bu! Bunun cevabını verdik. O zaman söylediğim şu : Vatan- daşlar, şu kadar zamandan beri politikada bulundum, dinden bahsetmedim, ne abdestsiz namaz kıldım, ne dindar görünerek rey topladım. Ama bu söz benim millî haysiyetime dokundu, cevap veriyorum, bu adanda şeref, namus, haysiyet varsa gelsin buraya hangi cami, nerede, ne zaman, hangi hristiyana satılmış ise söylesin. Şimdi gelsin, yerimi ona bırakıyorum» dedim. Zing dedi durdu. İstanbul'da geçen yıllar D.P. devrinde yedi - sekiz cami yollar dolayısıyla yıkıldı. Bu

demek midir ki, yolları tamir eden dinsizdir? Bunları Demokrat Parti yaptı. Bunlar nasıl sözlere? Camileri sattık ne demek? Bunu nasıl söyler bu Kurucu Mecliste? Kim satar? Kim satar? Nasıl satar? Ayıptır bu!.. Bizzat dine aykırıdır. İslâm dininin en baş prensibi ahlâktır. Kur'an Kerimin öne aldığı en mühim nokta da ahlâktır, yalan söylememektir. Kim ki yalan söyler dinî güdüktür (Bravo sesleri.)

Gelelim ezan meselesine: Mustafa Kemal o mertebede akıllı bir insandı ki, yaptığı işi her meslekin ilim adamlarına sormadan yapmaz. Nasıl bakınız. Ezan meselesini bizzat o zamanın Diyanet İşleri Reisi âlim ve fâzil, - otelecilikten gelme değil - Hoca Rifat Efendiye sordular. O da «Türkçe okunmasında dinî mahzur yoktur» diye fetva verdi. Bu bir. Hem C. H. P. devrinde, hem de D. P. devrinde Diyanet İşleri Reisliği yapan, büyük eserleri olan Aksekili Ahmet Hamdi Beyin bu fetvada imzası vardır. Bu vesîka bende vardır, görmemişseniz gösterebilirim. Demek ki din adamları bunu mülâhaza etmiş buna göre hareket etmişler. Sonradan, Türk Milleti alışmıştı, artık mesele yoktu, artık itiyat haline gelmişti, Türk dili ile dua edebilir denmişti. 1946 da bir, politikacılar tarafından dinin siyasete alet edilmesi evvelâ ezandan başlandı. Bundan bahseden politikacıların çoğunun ne ezan ne de abdes ile alâkası yoktu, ne de camiye gitmiş insanlardı. Bu sözümle baş politikacılarından bahsediyorum. Ne hâzindir arkadaşlar!

Sizlere bir hatıramı arz edeceğim : Bir meşhur politikacı, şimdi olduğu yeri söylemek caiz değil, Urfa'ya gidiyor. 1947 de oldu bu. Kahvehaneye geliyor, oradan bir beyaz sakallı vatandaşın sakalını tutuyor. ne mübarek sakal, ne nurani yüz diyor ve sakalını öpüyor. Ondan sonra elini sakalının kasketine götürüyor ve diyor ki, «Bu gâvur şapkası bu beyaz sakala bu nurani yüze yakışmıyor.» Bir gün gelipte bu adam Meclis Riyasetine geçerse bu milletin hali nice olur? Feyzioğlu söyledi, bugün komşu bir millet fezaşa insan göndermiş. (Geri gelir sesleri) Geri gelir, meri gelir. Şimdi biz üç asır evvelki başarılar evvelki Orta Çağ münakaşaları ile uğraşıyoruz. Fertlerin milletlerin hayatında müspet ilmin bu kadar hâkim olduğu bir devirde biz ilim din münakaşasıyla vakit geçiriyoruz. Soruyorum Kadircan

Kaflı'ya : Batlamyus sistemi ile Kopernik sistemini nasıl telif edebilirsiniz? Batlamyus sistemi dünyayı yassı, düz ve güneşin dünya etrafında döndüğünü kabul ediyor. Kopernik sistemi, âlimler daha iyi bilirler, bundan farklıdır. Bu iki sistemi nasıl birleştirebilirsiniz Kadircan Kaflı? İşin daha incelikleri var. Bunun için fazla karıştırmaya gelmez. Komisyonu ilk defa, bu noktada tebrik ederim. Çok güzel tedvin etmişler (gülüşmeler.)

Şimdi, Atatürk ne yaptı? Atatürk, İslâm dininin esasatını mı yıktı? Yoo.. İslâm dinini vasıtacıardan, bu milletin ruhi, siyasi, ahlâki hayatına tesir eden hurafattan temizlemek istedi. Eğer o zaman politikacılar ve münevverler bu noktada ahlâki salâbetlerini kullansalardı dev adımları ile mesafeler kat'ederdik. Ama öyle olmadı. Nedir bu hurafat. Anlatayım.

Bir gün bir yerde yine böyle Kadircan Kaflı gibi dinden bahsediyorlardı.

Pencerenin kenarında «Taga» da görüp elime aldığım Karadavut diye bir kitabın 75 nci sayfası... Yeri geldi de söylüyorum, bu kitap (dinî kitap) diye okutulmuş olduğu için bahsedeceğim :

Hazreti Peygamber seyahat ederken, bir gece bir haymede susuz kalmış. Yezit de susuz kalmış. Peygamber bir çömleğe tebevvül etmiş, Yezit de bunu içmiş. Böylece Yezit'in içtiğini ve şifayabolduğunu yazmakta olduğunu gördüm. 75 nci sayfada, bunu yazıyor. Bu da bir din kitabı diye okutulmuş... Bunun bu millete okutulmasını istiyorlar ne demek, çok rica ederim?

Bunun dahası var... Bir kitabında, Envarü-lâşikinde : Dünya sarı öküzün boynuzunda, sarı öküzün altında balık? Balığın altında deniz, denizin altında sabun yazılı ve arkasında da (ve hüve alâ külli şey'in kadîr.) yazılı... İslâm kitabı diye bunların okutulmasını mı istiyorlar? Bu sağımaların dinle ne alâkası var?

Bunu mu okutacağız bu memleketin çocuklarına? Bu sağımaların ne din ile, ne Kur'an ile alâkası yok. Asırlarca İslâm kitabı diye bu memleketin çocukları bunu okumuştur, maalesef!

Şimdi arkadaşlar, başka bir noktayı söyleyeceğim :

Türk milletinin Cumhuriyetin başına kadar ağzının içine dişinin eli girmemiştir. Neden? Günah diye, Allah'ın yapısına el vurulmaz diye! Na-

sıl girdi sonra bilir misiniz? Şeyhül - İslâm Müsa Kâzım Efendinin fetvası ile girdi, şer'an mâni yoktur, dedikten sonra dişçi ağza girdi. Kara tahta mekteplere girmez dendi. Hamdullah Subhi'den menkuldür, ravisini söylüyorum : «Şer'an caiz değildir» dediler. Hacca gitti geldi, ondan sonra mekteplere kara tahta girdi. Rica ederim işin bu taraflarını düşünürsek facia. İşte Atatürk ve arkadaşları dinin esasatını kurtarmak için bu hurafatı temizlemeye çalıştılar.

Size bir şey daha arz edeyim, 1950 seçimlerine girdik. Maraş'ta bir propaganda var. Nedir o? Maraş'ta, C. H. P. dinimizi değiştiriyor. Ankara'yı Kâbe, Mustafa Kemal'i peygamber yapıyorlar diye yalan bir propagandaya başvurular... Behçet Kemal Çağlar, daha birkaç sene evvel mevlüt ağızlı bir Atatürk methiyesi yazmıştı.

«Zübeyde Hâtun Mustafa ânesi

Ol sadeften doğdu, ol dür danesi» diye.

Bu methiyeyi bastırıyorlar, 10 binlerce kişiye, bakkallara, mescitlere, camilere, köşebaşı imamlarına, otobüslere koyuyorlar. Gidip araştırıldığında «Siz islâm dinini değiştiriyormuşsunuz. Ankara'yı Kâbe, Mustafa Kemal'i peygamber yapıyor musunuz» demişlerdir. «Nereden biliyorsunuz?» denildiğinde, o kâğıtları göstererek «işte vesikaları, balkın mevlütü değiştirmişler» demişlerdir. İşte komisyonun burada koyduğu madde bu arz ettiğim hakikatın tâ kendisi olan ve memlekette yaratacağı gayriahlâki, gayrimedeni, gayriilmî ve gayriinsani propagandaları ve bu nevi istismarları önliyecektir. Bundan dolayı komisyonu tebrik ederim. Yoksa ben de burada söyliyebilirim : İşte şunu yapalım, bunu yapalım, falan filân... Kadirean Kaflı'nınkinden daha başka yolları söylenebilir? Onun için benim kanaatim, din meselesini istismar etmemek lâzımgelir.

Kadirean Kaflı komünist meselesine de temas etti. Tarihen kaydedilmiştir ki, iyice tetkik edilirse görülecektir, Orta - Asya'da 35 - 40 sene evvel zaptedilmiş yerlerde, kendilerinin dediği istikamette bir kısım insanlara Ruslar sarık sararak halkın arasına sokmuşlar, faaliyetlerini yapmışlar ve telefât vermeden iburalarını almışlardır.

Komünizmden korkumuz açıktır. Komşumuz olan bu devlet her zaman bir kısım insanları, elemanlarını sarık sardırarak suretiyle islâmiyeti alet etmişlerdir, milletin bağrına basmışlardır. İçimizden vurma temayülünde olduklarını biliyoruz. Onun içindir ki, çok rica ediyorum, din

bahsinde fazla ileri gitmiyelim. Zaten bunun münaakasası da uzun devam etti. Şapka günah dendi, dine aykırı dendi amma dinle alâkası yoktu, kabul edildi, şapka giyildi.

Sonra kızların okumasını yasak ettiler, günah dediler, buna fetva verdiler. Neticede oldu. Tek evlenmeye itiraz ettiler. Bu da oldu. Faiz haram dediler. Bankalar memlekete girdi. Sayın Kaflı yani sizin dediğiniz istikamette gidersek bu millet orta çağ milleti olur, kadınları kaparsınız, kızları okutmazsınız, erkeklerin eline Karadavut kitabını verirsiniz. (Gülüşmeler) Atom devrinde, füze devrinde, müspet ilimlerin dev adınlarla terakki ettiği bir devirde bu milletin terakkisinin önüne hiçbir kuvvet geçemez, geçemeyecektir! Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

KENAN ESENGİN — Muhterem arkadaşlar, 19 neu madde hakkında birçok arkadaşlar ilmi bakımdan ve diğer cephelerden fikirlerini söylediler. Birçok arkadaşlar da hikâyeler söyledi. Bâzıları da birtakım hatalara düşerek yanlış istikametlere bizi sürüklediler. Ümit ederim ki, bizi yanlış istikametlere sürükleyenler de, bu anda konuşmaların olgunlaşması dolayısıyla, hepinizin artık maddenin tamamlandığını bildiğinizi bilip memnundurlar.

Ben bir noktayı kısaca arz etmek istiyorum. Dünden beri konuşan bâzı arkadaşlar, ki bunlar hepsi şahısları adına konuştu, «Efendim, lâiklik tam ifade edilmemiş, tam garantiye alınmamış, Devlet dini kontrol altına alıyor, binaenaleyh ne Devlet din işlerine karışsın ne de din Devlet işlerine... Madem ki, din Devlete karışmıyor Devlet de dine karışmasın.» diyorlar. Bu olmaz arkadaşlar. Bunlar da gösteriyor ki, madde hafif gelmiştir. Daha da ağır gelmeli idi. (Bra-vo sesleri)

Muhterem arkadaşlar; bizim çevremizi kaplıyan ortaçağ devletlerinden daha geriyiz. Bütün hocaların irtibatı bizim Anadolu ile devam ediyor. Biz din müesseselerini, din adamlarını kontrol olmayacak, o da camide zina yapacak, bunu kontrol etmiyeceğiz öyle mi?.. (Alkışlar)

Elbette Devlet dini kontrol edecektir. Dinin gelişmesi için ilim adamlarının yetiştirilmesine dikkat edecektir. Tamamen tekâmül edinceye kadar başı boş bırakılmıyacaktır.

On beş gün evvel Kastamonu'da bir vâiz; falanın katli caizdir, diye fetva veriyor. Buna müdahale edilmeyecek mi? Mâbetlere girilecek. Fa-

kat bu giriş herkesi gelişigüzel konuşturmamak içindir.

Bâzi arkadaşlarımız zannederim bilirler. İhtilâlden iki ay evvel Diyarbakır'da Mehmet Kayalar isminde birisi kendisine ev aldırması, otomobil aldırması. Bu adam evinin salonuna on iki sandalye koyduruyor. Askerlikten ayrılmış bir sıhhiye onbaşısını da yanına almış. Sandalyaları numaralamışlar, bir numaralısı baş ağrısı, iki numaralısı karın ağrısı... V. s.

Evine gelenleri sıhhiye onbaşısı evvelâ soruyor, neyin var? Nerenden hastasın? Diye. Başım ağrıyor diyeni içeri alıyor bir numaralı sandalyaya oturtuyor. Şeyh geliyor tetkik ediyor, senin başın ağrıyor, diyor. Hasta; adam aman ne yaman adam derhal bildi diyor ve para vermek istiyor. Para vermeye davrandığı zaman Yooko? Şeyh para almaz, koyun getir deniyor. Biz bunları görmeyecek miyiz? Sonra yine camilerde bizde olduğu gibi hiçbir dinde papaz veya rahip gelişigüzel vaaz vermez. Üç gün evvel Polatlı'da nasıl abdest alınır, nasıl gusül edilir diye vaaz veriliyor, hoparlörle dışarıdan dinleniyor, dışarıdan geçen gençler dinlemekten utanıyorlar. Çok gırkin bir vâziyet... Oraya gidecek, senin vazifen bu değildir, nasıl abdest alınır, değildir diyecek. (Abdest namazın şartı sesi) Abdesti, gusulü başka yerde öğrenir vatandaş, camide söylenmez.

Hulâsa arkadaşlar, şu nokta üzerinde durmak istiyorum: Bu memlekette bu madde en ideal olarak bugünkü duruma getirilmiştir. Hattâ daha sıkılmak lâzımdı. Fakat dini bir taraftan kontrol altına almak zarureti vardır, bir taraftan himaye etmek mecburiyeti vardır, bir taraftan da din adamları yetiştirmek ve yetiştirinceye kadar devamlı olarak dinimizi kötüye kullanan politikaya âlet eden zihniyete imkân vermemek mecburiyeti vardır. Binaenaleyh bu maddeyi, bütün samimî duygumuzla ve memleketin ilerisini düşünerek derhal kabul etmenizi rica ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Kifayet hakkında bir önerge var efendim. (Reye reye sesleri)

Yüksek Riyasete

19 neu madde üzerinde iki gündür müzakere devam etmiş ve her noktası aydınlanmış bulunuyor. Müzakerenin kifayetini arz ve teklif ederim.

Dr. İbrahim Öktem

BAŞKAN — Sahir Kurutluoğlu, önerge aleyhinde konuşacak.

SAHİR KURUTLUOĞLU — Muhterem arkadaşlar; huzurunuzda dünden beri münakaşası yapılan 19 neu maddenin müzakerelerinin kifayeti hakkında verilen önergenin aleyhinde konuşmak istiyorum.

19 neu maddenin nelerin memnu, nelerin mubah olduğunu tâyin eden epigramları sadece siyasi partilerin dini istismar etmesinin memnuiyetine işaret etmiş, fakat bu memleketi çok daha geri götürecektir olan temel nizamın dinî esaslara dayatılmasının men'ine dair bir şey yok. Şahsı veya politika için menfaat temin etmek, Anayasa ile menedilebilir. Fakat bu memleketi asırlarca geri götürecektir zihniyetleri tel'in etmek, Anayasada temin olunamazsa lâik Devlet anlayışı ile dinî Devlet anlayışı arasındaki hattı fâsılı Anayasada bulmaya imkân yoktur ve tedvin bakımından müzakereler kâfi değildir. İşin daha derinliğine, genişliğine konuşulması lâzımdır. Kifayeti müzakere takririnin aleyhinde olduğumu arz ederim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Takrir hakkında konuşulsun, kabul veya ret halinde bir noktaya temas edeceğiz.

BAŞKAN — Takrir reddedilirse size söz veremem. Fakat konuşmak hakkımız mahfuz kalmak kaydı ile ve bir üyeye de söz vermek üzere takriri reye vaz'ederiz.

BEDRETTİN TUNCEL — Bu madde, yalnız Türk Milletini alâkadar eden bir madde değildir bütün İslâm âlemini alâkadar eder.

BAŞKAN — Bir arkadaşımız aleyhinde konuştu.

Şimdi komisyona, ondan sonra bir üye arkadaşımıza söz vermek şartıyla kifayeti müzakere takririni oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, konuşmam kısa olacak. Öğleden önce Komisyon Sözcüsü olarak uzun mâruzatta bulunduğum zaman, birçok noktalarda Yüksek Heyetinizin aynı surette düşündüğü, gösterdiği reaksiyondan anlaşılmıştır. Şimdi tekrar mâruzatta bulunmak

isteyişimin sebebi, bilhassa Sayın General Kenan Esengin'in biraz önce çok önemli bir noktada ifade ettiği fikirlerin, komisyonun görüşüne de mükemmelen tercüman olduğunu arz etmek içindir.

İkincisi, bazı konuşmalarda lâiklik mefhumu üzerinde duruldu. Lâikliğin ne mânaya geldiği üzerinde görüşüldüğüne göre, komisyonun 19 ncu ve 2 nci maddeleri üzerinde konuşmakla vazifeli kıldığı sözcü olarak, zabıtlara geçmek üzere şu ciheti arz etmek isterim : Bizim ikinci maddede kastedtiğimiz ve 19 ncu maddede temel olarak kabul ettiğimiz lâiklik, - öğleden önceki konuşmada arz ettiğim üzere - Türkiye'de lâikliğe bugüne kadar verilen ve Atatürk İnkılâbının verdiği mânadaki lâikliktir. Yoksa evvelce arz ettiğim veçhile, bizdekine % 90 yaklaşan fakat % 10 u itibarıyla ayrılan Batıdaki lâiklik değildir; «dine Devlet tarafından hiçbir suretle karışılmıyacağı yolundaki lâiklik telâkkisi», ikinci maddede asla ifade edilmiş değildir. 19 ncu maddenin dört satırlık gerekçesi de, bu görüşü açıkça belirtmiştir : «Türkiye Cumhuriyeti lâiktir; Dinin Devlet işlerine karışmasını ve hukukun aklı olmyan (naklî) kaynakların tesiri altında bulunmasını reddeder. Bunun, dini inkâr mânasına gelmediği; ancak dinin, fertlerin viedanına terk ve hasredildiğini ifade ettiği şüphesizdir.» Tekrar ediyorum : Lâikliğin diğer cephesi, yani Devletin dini hiçbir surette murakabe edememesi, bizim bu Anayasada kabul ettiğimiz lâiklik değildir. Bu Anayasa devam ettiği müddetçe de, lâiklik, hep bu mânada anlaşılacaktır. Cemaatlerin serbestçe teşkilâtlanması, propaganda yapması hususunda bir serbestiye sahibolmaları fikri, Türk İnkılâbındaki ve Anayasadaki lâikliğe uygun düşmez. Bilhassa bunu arz etmek için huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Bu görüşün önem derecesini belirtmek için, iki misal arz etmek isterim : Hukuk düzenimizin «lâik hukuk», «aklı hukuk» esasına dayanıp dayanmaması, bu memlekette hâlâ - sadece her hangi bir şahıs tarafından değil - unvanları icabı maalesef âlim sanılan şahıslar tarafından bile müdafaa edilmektedir. Bir medenî Hukuk Profesörü tanırız ki, «Medeni Hukukun yerini Fıkıh almalıdır; dünyanın en medeni ve ilerlemiş memleketi Mısır'dır» diyebilmektedir.

Biz kitaplar biliriz ki, en yetkili mercileri işgal etmiş şahıslar tarafından yazılmıştır ve 1950 den sonra bile «çok evliliğin» çeşitli faydalarını belirtmektedir. Hattâ onda, «hülle» gibi, bugünün ölçüleriyle tasvibi hattâ izahı imkânsız bir müessesenin, büyük kerametleri olduğu ifade edilebilmiştir. Pek önemli bir makamı işgal eden bir şahıs tarafından yazılan ve hüllenin ne kadar yerinde olduğunu ispata çalışan eseri, arzu eden arkadaşta göstermeye hazırım. Görülüyor ki; bugün hukukumuz bile, lâiklik mücadelesini hâlâ yapmaya mecburdur. Devrimcilik, ancak mücadele ile tutunabilmektedir. Ek madde 1, ilerde kaldırılacak bir madde değildir. Devrimcilik umdesi, belki de Anayasada ayrıca yerini alacaktır. Hulâsa : Anayasadaki lâikliği, devrimlerdeki mânada anladığımızı, komisyon adına tekrar arz ediyorum.

FEHMİ ALPASLAN — Bir sual. Bir başka sözcü arkadaş bu mevzu üzerinde, bilhassa ikinci maddeyi ortaya atmak suretiyle, başka bir noktai nazar söylediler. Bu defa zatiâliniz sözcü olarak lâiklik mevzuunu başka türlü izah ettiniz. Komisyonu ilzam eden tarzının, zatiâlinizin izah tarzı olduğuna dair kesin olarak söz söylemek vaziyetiniz var mı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Vardır efendim. İkinci madde ile lâikliğin izahı ve 19 ncu maddenin müdafaası komisyonea bana verilmiştir.

RAUF İNAN — Efendim, Türk milletinin kaderi Atlas Okyanusu ile Büyük Okyanus arasındaki milletlere örnek olmaktır. Bu kaderi tâyin eden tarih bugün de aynen bu hükmü icra etmektedir. Bu tarihî oturumda varılacak neticeye sadece 28 milyon Türk'ün veya bir asır sonraki 120 milyonluk Türk'ün değil, yüz milyonlarla müslümanın ve geri kalmış memleketlerin zihinlerindeki büyük düğümlerin çözülmesi, hayatlarının bir aydınlığa varması olacaktır. Bu itibarla bu konu üzerinde konuşma imkânlarını artırmak için teşebbüste bulunan ve buna oy veren arkadaşlara şahsi minnettarlık duygularımı arz ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Dünden beri münakaşası yapılan lâiklik esası üzerinde hiçbir anlaşmazlık yok. Herkes lâiklik prensibinin bizim Anayasamızda yer almasının önemini, zarureti kabul etmektedir. Yalnız bunun anlaşılma tarzı ve sınırları üzerinde münakaşa devam etmektedir. Bu mevzuun tam bir

aydınlığa varması için lâiklik mefhumunun bir de kültür tarihi bakımından mütalâa edilmesi lâzımdır. Lâikliğin kültür tarihi bakımından mütalâası için de evvelâ dinin kültür bakımından gözden geçirilmesi icabeder. Dinin kültür tarihi bakımından tetkikinde görüyoruz ki, insanla hayvan arasındaki bütün fark, insanların yaşama gücünü artıran kültür kabiliyetinin bulunmasıdır. Hattâ ekonomik ve sosyal sahada idari ve sair bütün kabiliyetleri kültür kabiliyeti içindedir ve insanın bütün varlığı, hayvandan farklı varlığı kültür kabiliyetinde mündemiçtir. Bütün hayatımız nihayet kültürümüzün tâyin ettiği ölçüler ve şekiller içinde cereyan eder.

Dinin rolü nedir? Görüyoruz ki, din ile kültür karşılıklı olarak birbirini tamamlar birer müeyyidedir. Din kurucuları gerçekten pedagojinin, insana, insanlık vasfını kazandıran kültürün lideridir. Ayrıca Peygamberler gerçekten önder ve kültür liderdirler. Çünkü her din, insanlığın kültürle beraber gelişimini temin etmiştir. Yalnız semavî dinler değil; Laotse de, Konfüçius, Zerdüşî dini de Brahmanizm de Buda dini de, Musa'da ve Hazreti Peygamberin getirdiği semavî dinler gibi birtakım kültür esasları vaz'etmişlerdir. Dinlerin getirdiği esaslar ve ebedî kıymetlerdir ki, kültürü tâyin eder. Dinlerden, din kültüründen önceki, yani 8-9 000 yıl önceki insanın hayvandan farkını tahmin ve tâyin etmek hayli güçtür. Kültüre kavuşmamış, din kültüründen önceki insanın bugünkü insan ile mukayesesinde, bizim bugünkü medeni hayatımızla ilgisi bakımından mukayesesinde, eminim ki, evlerimizdeki kediler kadar intibak edemezdi. Bugünkü insan vasıflarını tâyin eden şeyler dinlerle gelen kültürlerdir. Asya'nın Doğusu ve Batısı dinlerin doğuş yeri olmuştur. Asya'nın Batısı tevhide, teist, monoteist esaslara istinadeder. Fakat Doğudaki dinlerde böyle bir şey yoktur. Yine şunu görüyoruz, Akdeniz'in Doğusunda doğan dinler daha çok kültür tesirini taşıyan dinler olmuştur. Her yeni gelen din, kendisinden evvel gelmiş dinlerin getirdiği bütün kıymetleri aynen kabul etmiştir. Hazreti Muhammet, İsa'nın, Musa'nın dinlerinin getirdiği bütün kıymetleri kabul etmiştir. En son din olan İslâm dinini arz ediyorum; kendisinden önce gelen dinlerin kültürlerini kabul etmiştir. Hattâ Sokrat'ın, Eflâtun'un, Aristo'nun bâzi

görüşleri İslâm dini tarafından aynen kabul edilmiştir. Hattâ kısmen mukaddes olarak kabul edilmiştir. Dinler arasında mukayese yapan eserler mütalâa edildiği zaman, bilhassa Lessing'de görürük ki, İslâmiyet, Hıristiyanlık, Müşavilik benzer telâkkilere sahiptir. Onun Nathan der Weise adlı eserinde şöyle bir temsil vardır : Bir beyin çok kıymetli bir yüzüğü varmış. Bunu üç oğluna vermesi icabediyormuş. Hiçbirini mahrum bırakmamak için bir kuyumcuya bu yüzükten iki tane daha yaptırmış, kuyumcu o kadar ustalıkla yapmış ki, bunlardan hangisinin hakiki olduğunu anlamak kabil değildir. 3 dini de Lessing bu 3 yüzüğe benzetiyor. Bu İslâm dinine ve dini telâkkilere uygun bir izah tarzı değildir. Bilâkis dinler de, insanlığın inkişafı gibi, zamanla inkişaf etmiş ve birbirlerini tamamlamışlardır. Nitekim İslâm kelimesinin Hazreti İbrahim'den geldiği, bundan, Musa ve İsa'nın tebliğ ettikleri dinlerinde İslâm olduğu bizim bugün İslâm dediğimiz dinin görüşü ve izah tarzıdır.

Din bir kültür müessesesidir. Lâiklik de bu kültür müessesesinin gelişmesinin bir neticesidir.

Lâiklik ne derece mümkündür, ve ne derece mümkün değildir? Lâiklik önceden dinden gelmiştir. Düşünmek gibi, duymak gibi bütün ruh hayatımızın fonksiyonlarını - zaten kültürün tabii neticesi olarak - dinden ayrılmasına imkân yoktur. Siz diye hitabımız aslında din tarafından getirilmiş bir hükümdür. İnsanların münasebetleri din tarafından konulmuştur. Bu bakımdan dinin elden gitmesine imkân yoktur. Demokrasi ve insan hakları da dinin mukaddes olarak getirdiği fikirlerdir.

Lâikliği getiren de dindir. Başka inançta olanlara, başka dili ve fikirleri konuşanlara saygı göstermek vecibesidir. Anlayış ve tesamuhu vardır. O halde lâiklik aslında tesamühdür. İlk başlangıcı budur. İlim dahi aynı tesamühü göstermiştir. İlk İslâm büyükleri ve İmam - ı Gazali, ilimle dinin münazaraya konmamasını ifade etmişlerdir.

Lâikliğin ilk tezahürü olan tolerans ilk defa İslâm dininde görülmüştür. Hoş görürlük ve tolerans son din olan İslâmiyetin esaslarından- dır. Bunun en geniş tatbikatı da İslâm Türk devletlerinde görülmüştür. Bugün Hindistan'

daki Mecusilerin mevcudiyeti, o zaman oralarda hâkim olan Müslüman Türk devletlerinin lâikliğinden başka nedir? Hattâ o kadar ki, bilhassa Sayın Enver Ziya Karal'ın bir yazısında okumuştum; bir zamanlar Polanya'lılar kliselerinde Osmanlıların Polanya'yı kurtarması için dua etmiştir. Luter'in sözü mâlûmdur. Bu sadece Türk milletinin toleransı, müsamahasıdır. İlk lâikliği böylece dünyaya yayan millet olarak iftihar edebiliriz. Hattâ insan haklarının ilk tatbikçisi olarak iftihar edebiliriz. Ne yazık ki, bunu kendimize maletmek, tedvin etmek bize nasibolmamıştır. Türk milletinin hâkim olduğu yerlerde hiçbir zaman kendi dininden olmayanları imha etmek gibi bir hareket olmamıştır. Ve onun içindir ki, asırlarca başka dinden olanlarla yan yana, dostça yaşamış ve hatta onların müreffeh olmaları temin edilmiştir.

Fâtih'in İstanbul'da Bizanslılara verdiği hak ve hürriyetler, lâiklik görüşünün bir tezahürü olarak izah edilebilir. Onun içindir ki, Türk halkına hayatında, vicdanında bir lâiklik var. Başka dinde olanların inanışlarına karşı bir müsamaha vardır, fonatizm ve taassup yoktur. Tahammülsüzlüğü halka getiren çok defa halkın kendisi değil, halkın duygularını istismar etmek isteyen insanlardır. Küçüklüğümde de gördüm. Yetişkin hayatımda da dinde düşünceler, inanışlar da kendisiyle başkaları arasında fark gözetmeyen bir kütledir. Başkasını aşağı ve küçük görmeyen bir kütledir.

Çok ileri yaşlara kadar alevilikle sünnilik arasında hakikaten muazzam bir uçurum olduğunu zannederdik. Sonradan tetkik ettik, okuduk, alevî ile sünni arasında büyük uçurum hakikatte böyle bir şey mevcudiyetinden değil, varmış sanılan ayrılık siyasete âlet olan din adamlarının yaptığı telkiden başka bir şey değildir. Ama her çeşit peşin hükümden kurtulmuş birisi, meselâ Merihten bir insan gelse, dinleri tetkik etse, görecektir ki, Müslüman ve Yahudi, Hıristiyan, Zerdüş ve Buda Konferçus dinlerinin esaslarını büyük uçurumlarla ayıran farklar pekte yoktur. Hepsisi de az çok insanı kültürlendirme, bir kültür varlığı haline getirme amaçındadır.

Her şey, muhterem arkadaşlarım, lâiklik ile mükemmeliyete erişecektir. Adına Kemalizm dediğimiz Atatürk İnkılâpları bu meseleyi bu memlekette geniş ölçüde halleden prensipler

vaz'etmiştir. Birinci ve İkinci Cihan harbleri arasındaki beşeriyetin büyük problemleri içinde din ve mezhep mücadelelerini halleden ilke lâiklik olmuştur.

Din bir kültür müessesesi olduğuna göre, insanların kültürünü ve yaşama güçlerini artıran bir müessese olduğuna göre, dinin Devlet bakımından mütalâası nedir? Din hakiki kültürlendirme rolünü ifa ettiği müddetçe Devlet zaten ona müdahale etmez.

Dinî tedrisattan bahsedildi. Eğer bundan, dinin herkese lâzım olan kısmı kastediliyorsa, bu tedrisat bugün okullarımızda yapılıyor. Ben mektepte okuduğum zamanlar din bilgisi olarak bize okutulan sıfatı zatiye-i ilâhiye, sıfatı subutiye-i ilâhiye, kitap, sünnet, kıyas-ı fukuha ve icma-ı ümmet gibi bahisleri 40 yaşından sonra anlıyabildim. Dinin lâzım olan kısımlarının öğretimi bugün okullarımızda belli, programlarla yapılıyor ve yapılacaktır. Buna kimse karışmayacaktır. Diğer kısımları ise camilerde vaizlerle tedris edilmektedir. Ama bir tek şartla: Dinin özüne ve esasına sadık kalıp safsata ve hurafe katmamak şartıyla. Din adına, «Dünyada mikrop yoktur. Buna inanmayın.» diyen cahil bir vâize Devletin müdahale etmesi lâzımdır. Yalnız Devletin değil, uyanık her vatandaşın müdahale etmesi lâzımdır. Dünyanın, Sayın Emin Sosyal'ın anlattığı gibi, öküzün boynuzunun üzerinde durduğuna dair söylenen bir söze, her dindar insanın her vicdan sahibi olan insanın müdahale etmesi lâzımdır. İster İslâm Dininden olsun, ister Hıristiyan Dininden olsun.

Yine mâbetlere müdahale etmek lâzımdır. Yüz yıllarca bir arada kardeşçe yaşamış yüz binlerce insanın birbirlerine düşman kesilerek birbirini yok etmesine sebep ve kaynak bilhassa mâbetler olmuştur. Gericiliğin her çeşit ilerletici ve geliştirici teşebbüsleri durdurueuluğun kaynağı mâbetler olmuştur. Bu sebeple elbette ki, Devlet bunlara müdahale edecektir. Ama lâik bir hukuk Devleti olarak, din Devlet işine karışmaz, Devlet de Din işine karışmaz. Bizim Türkiye Cumhuriyetini bir eğitim ve kültür Devleti olarak, hukuk Devleti olarak böyle mülâhaza etmemize imkân yoktur. Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye Devleti bir kültür ve hukuk Devleti olmak mecburiyetindedir. Kültürlü Türk milleti bu gibi gerici tesirlere karşı vaziyet almak ve onları önlemek mecburiyetindedir. Camilerde dinî vâiz-

ler yapılmaktadır. Bunlara dün de bir tesir yapılmamıştır, bugün de tesir eden olmamıştır. Vâizler hiçbir zaman durmamıştır. Fakat öyle vâizler da oluyor ki, aklın ve dinin tam zıddıdır. Bunlar, sadece cehaletten ve hurafelerden ileri gelen telkinler ve vâizlerdir. Elbette ki, onları kendi halinde bırakmamak icabeder. Fakat kuvvetli ve değerli din adamları yetiştirildiği zaman, onların önünde her kes feyiz almak ihtiyacını duyacaktır.

Türkiye Cumhuriyetinin bir kültür Devleti olmasını, onu kuranlar sözleri, eserleri ve hareketleriyle göstermişlerdir. Atatürk'ün Başkumandan, Gazi, General, Devlet Reisi gibi birçok sıfatlarının en güzellerinden birisi de başöğretmenidir. Bir Devlet Başkanının elinde tebeşir, şu veya buna okuma, yazma öğretmesi mânasız mıdır? Bir Devlet Başkanının muayyen bir tipte öğretmen yetiştiren müesseseleri kurması; köy, köy; da, dağ gezerek araştırma yapması, onların faaliyetlerini tetkik etmesi gelişigüzel bir kapristen, bir temayülden mi ibarettir? Bir başka Devlet Başkanının, en kötü şartlar içinde memleketin kaderini ele aldığı zaman adalet, fazilet, ahlâk, eğitim demesi gelişigüzel midir? Fakat değersizliği, yetersizliği sabit olmuş bir devlet başkanının, başkanlığı esnasında eğitimden, kültürden aslâ bahsetmiyerek, millete bu sahada bir telkinde bulunmaması tesadüfle midir? Bunlar, Türkiye Cumhuriyetinin bir eğitim ve kültür Devleti olma kaderinin tezahürleridir. Nitekim, Atatürk bunu Cumhuriyetin 10 ncu yıl dönümünde «Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.» cümlesi ile apaçık ifade etmiştir. Dinin bir eğitim, bir de öğretim tarafı vardır. Zannederim; «dinî tedrisat» tâbiriyle ifade edilmek istenen maksat her ikisini birden ihtiva etmektedir. Ama eğitimle öğretim birbirinden ayrı şeylerdir. Hukuk eğitimi ile hukuk öğretimi, tıp eğitimi ile tıp öğretimi de ayrı ayrı şeylerdir. Bir kimsenin çok geniş bir hukuk bilgisi vardır da hukuk eğitimi yoktur; olabilir hukuki birçok hatalar yapabilir. Dinde de öyledir. Dinî eğitim ailede yapılır. Ve onu aileye bırakmak lâzımdır. Bugün münevver aileden başka bir, aile ve Devlet dinî eğitimi yapamaz. Dinî öğretim ise makbul olacak derecede okullarımızda eksik kalan kısımları da camilerde yapılmaktadır.

Arkadaşlarım, samimî dindar olanlarla samimî lâik olanların bir nokta üzerinde toplanabileceğini arz etmek isterim. Halkın kültür seviyesi düştükçe, Türk Milleti yüzde yüz eğitim görmedikçe, ilköğretimi daha geçmedikçe, biz ne kadar uğraşırsak uğraşalım, Türk Milleti iptidailikten, gericilikten ve hurafelerden kurtarılamayacaktır. Ne kadar dinî eğitim yapılmazsa yapılmaz, Türk Milleti iyi bir ilköğretim görürse, kültür seviyesi yükselirse, Türk Milleti dinin en asil, en mukaddes, en yüksek taraflarını alarak dindarlığı kendisine maledecektir. Onun için dinin insanlık tarafından korunmasına hiç lüzum yoktur. Bize düşen vazife dinî siyasete karıştırmamaktır. Türk Milleti en kısa zamanda dinini bütün yüksek değerleri ve gerçekleriyle anlıyacak ve kendine maledecektir. Seviyeli ve samimî siyasetçilere düşen bir vazife vardır : Dinin siyasete âlet edilmemesi ve dindarlığı bir gösteriş yapmamasıdır. Buna, bu milletin ihtiyacı vardır. Çünkü, arkadaşların da izah ettikleri gibi, bu memlekette dindarlık siyasetin elinde istismar edilen bir vasıta olmuştur. Bu gittikçe dinin zaafa uğramasına sebeb olmuştur.

Eğer Türk milletini en kısa zamanda yüzde yüz okutamazsak, ne bu Anayasa maddesi, ne de diğer maddelerini yüzde yüz tatbik etmeye imkân olamayacaktır. Bu maddeleri yazanlar, hukuk kaidelerini koyanlar ne kadar zeki insanlar olurlarsa olsunlar, bunu istismar etmek isteyen o kadar zeki ve kurnaz insanlar çıkacaktır. Bunun en geniş teminatı, Türk milletinin kültür bakımından eğitilmesidir. Yoksa aşılmamış hiçbir dağ, geçilmemiş hiçbir nehir ve açılmamış hiçbir kapı yoktur. Bütün Anayasayı teminat altına alacak olan, lâikliği ve dindarlığı teminat altına alacak olan tek kesin tedbir Türk milletinin eğitilmesi, ilköğretime mümkün olduğu kadar fazla ehemmiyet verilmesi ve halkın tam ölçüde eğitimden geçirilmesidir.

Biz Temsilcilere düşen vazife, Anayasa maddelerini burada kabul ettikten sonra, bu maddeleri geniş halk kütlelerine iyi bir şekilde yaymaktır. Hattâ ben İstanbul'daki Komisyonun Anayasa Projesindeki 12 nci maddeyi okuduğum zaman kendi kendime şu suali sor-

dum : Acaba Anayasa Komisyonu bunu böyle mi kabul edecek? Bugün Anayasa Komisyonumuza, bu maddeyi bu şekilde tedvin ettiğinden dolayı bütün kalbimle teşekkür ederim. Bu maddede çok işabetli hareket etmiş-

lerdir. Tebrik, takdir ve teşekkür duygularımı arz eder; sözlerime son veririm. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Efendim, 20 dakika sonra toplanmak üzere oturumu kapıyorum.

Kapanma saati : 16,40

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 17,05

BAŞKAN — Lûtfi Akadh

KÂTIPLER : Rifat Çini, Oktay Ekşi

BAŞKAN — Oturumu açıyorum. 19 neu madde üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz.

Mehmet Altınsoy, yok.

Elsat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Muhterem arkadaşlar, sabah-tan beri lâiklik üzerinde cereyan eden münakaşalara benzeniz hayret etmedim, desem yalan söylemiş olurum. Çünkü halen müzakere etmekte olduğumuz ve kendisine bir şekil vermeye çalıştığımız madde ile lâikliğin bir gûna alâkası mevcut değildir. Eğer münakaşalar kabul buyurduğunuz ikinci madde dolayısıyla cereyan etseydi, orası yeri idi. Lâikliği orada Devletin fonksiyonel ve asli vasıflarından biri olarak kabul ettik. Bunun tatbikatı ne olacak, yani lâiklik ileride nasıl anlaşılacak? Bunu gelecek iktidarların çıkaracakları kanunlar ve bu kanunlar hakkında Anayasa Mahkemesinin vereceği kararlar tâyin edecektir. Devletin din ve dinin Devlet karşısındaki mütekebil durumlarını bu kararlar, bu tatbikat ile anlayacağız. Biz burada lâikliği kabul ettikten sonra lâiklik şudur, lâiklik budur diye üzerinde ne kadar durursak duralım bizim bu sözlerimizin ve şimdiki anlayışlarımızın istikbalde tâli bir ehemmiyeti olacaktır. Bizim şimdi halle uğraştığımız meselemiz, viedan ve din hürriyetinden bahseden şu 19 neu madde acaba iyi bir şekilde kaleme alınmış mı, yerine oturmuş mu suallerinin cevabını vermektir. Bir taraftan şahsın kendisini mânen dilediği gibi geliştirmek hürriyetinin bir neticesi olan inanma ve viedan hürriyetleri lâyiki ile korunmuş mudur? Aynı zamanda Devletin de bu hu-

susta muayyen görüş ve talepleri vardır, bunlar tatmin edilmiş midir? Bunlara bakacağız. Bu hususların ikisi de yerine getirilmiş ise madde yerine oturmuştur, onu kabul etmek lâzımdır. Yok eğer bizi bu noktalarda şüpheye, tereddütlere düşürüyorsa, yerine oturmamış bir maddedir. O halde bizde viedan huzuru tevli dedecek tadilatı yapmamız lâzım gelecektir.

Bir hukuki metin üzerinde konuşuyoruz. Hukuki metinler gayet acaip şeylerdir. Evvelâ kâğıt üzerinde durdukları gibi tatbikatta durmazlar. Sâniyen bunları kaleme alırken mefhumlar üzerinde hassasiyetle durmak lâzımdır. Eğer bu yapılmaz ise tatbikatta insanın yalmasına öyle yapışırılar ki, yakanızı kurtaramazsınız. Bundan dolayı hukuk kaideleri vaz' olunurken üzerlerine lâzım gelen dikkat ve titizlikle eğilmek lâzımdır.

Şimdi gelelim maddeye. Matlapları şunlar: IV neu düşünce ve inanç hak ve hürriyetleri. Onun altında, a) Viedan ve din hürriyeti.

Zannediyorum ki, Anayasa Komisyonunun maddeye koymuş olduğu bu matlap bizi bugünkü vâhi münakaşalara götürdü. Arkadaşlar, bu madde ile tanzim edilmek istenilen hürriyetin adı, Anayasa hukukunda (din hürriyeti) değildir. Onun adı (inanma ve viedan hürriyeti) dir. Din ve ibadet burada dolayısıyla mevzubahs olur. Fransızlar bu hürriyete (liberté de croyance) Almanlar (Glaubensfreiheit) derler. Bakınız her ikisi de inanma hürriyetidir.

Inanma nedir? İnanma, kendisinin muhtevasını teşkil eden (inanç) tan başka bir şeydir.

İnanma, tıpkı yapma, etme, gelme gibi bir mastarı tahfifdir, fiili ifade eder. İnanma öyle hukuki bir kavramdır ki, muhtevası müspet veya menfi olur. Yani hem inanmayı, hem de inanmayı kavrar. Meselâ bendeniz şurada şu kâğıdın mevcudiyetine inanıyorum, bu bir inanmadır. Bir başkası burada kâğıdın mevcudolduğuna inanmamaktadır. Bu da bir inanmadır. Fakat benim inanmamın aksine olarak menfi muhtevalıdır.

Kanun yalnız müspet muhtevalı değil, menfi muhtevalı inanmayı da himaye eder. Din müspet muhtevalı bir inanışlar manzumesi olduğundan ve halbuki kanun dine inanmamak şeklindeki menfi muhtevalı inanmayı da himaye ettiğinden bu maddeye (din hürriyeti) matlabını koymak yanlıştır. Bu değişmelidir. Kanun din kadar kadar ateisti de korur.

Maddede bahis mevzuu edilen ikinci hürriyet vicdan hürriyetidir. Vicdan inanmadan ayırılır. Vicdan insanın vicdanen verdiği kategorik kararlardır. Bunlar muhtelif olabilir. Biz bu kararların açıklanmış şekline dünya görüşü deriz. Politin dünya görüşümüz, sosyal dünya görüşümüz dinî, felsefi, ahlâki dünya görüşümüz, Türkçülüğe mütaallik dünya görüşümüz olabilir. İnanma hürriyeti ve vicdan hürriyeti ayrı ayrı şeylerdir.

Takdir buyurursunuz ki, gerek inanma ve gerekse vicdani kararlar birer emri batıdır. Binaenaleyh kanun bana istediği kadar hürriyet versin veya vermesin ben inanacağım, birtakım vicdani kararlar vereceğim. Bana inan dese belki inanmıyacağım, inanma dese inanaacağım. Asıl hürriyet bu inanmanın veya vicdani kararların açığa vurulmasında mevzuubahs olur.

Maddemizin metninde (herkes vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.) deniliyor. Siz sahip değildir deseniz inanan yine inancaktır. Bunları açığa vurma hürriyeti maddenin neresinde? Yok. Bu inanmayı ve vicdani kararları açığa vurma hürriyetinin maddeden neden yok olduğunu düşündüm ve sebebini buldum. Alman Bonn Anayasası ile bizim Anayasa tasarımı arasında fikrî bir mukarenet vardır. Alman Anayasası der ki; (İnanma ve vicdan hürriyeti ve bunları açığa vurma hürriyeti taarruzdan masundur.) Almanca metinde açığa vurma (Bekanntnis) sö-

zü ile ifade edilmiştir. Bu kelime Guetzévitch tarafından Alman Anayasasının Fransızcaya yapılan tercümesinde (opinion) şeklinde tercüme edilmiştir. Bizim komisyonumuz da aynı hataya düşmüş ve bu kelimeyi kanaat diye Türkçeye çevirmiş ve bu tercüme hatası yüzünden inanmaya ve vicdani kararları açığa vurma hürriyeti maddeden yok olmuş ve onun yerini (dinî kanaat hürriyeti) almıştır. Madde bu bakımdan eksiktir. Bu tamamlanmalıdır. Çünkü bunun netayıç ve avakibi vardır.

Bakınız bendeniz açıklama demedim, açığa vurma dedim. Çünkü malûmunuz olduğu üzere açıklama söz ile olur. Açığa vurma ise söz ile olduğu kadar bir fiil veya hareket ile de olur. Meselâ Hıristiyan vatandaşlarımızdan bir hanım kızın boynuna bir salıp takması inanmayı açığa vuran bir harekettir. Bendenizin yazıhaneme celî yazı ile bir besmele levhası asmaklığım keza benim inanmamı açığa vuran bir harekettir.

İbadet, din dediğimiz müspet muhtevalı inanışlar manzumesini açığa vuran birer fiil olduğundan kanunen himaye görür. Yoksa mahza ibadet olduğu için değil. Her fiil ibadet olmaz, dinin emrettiği eşkâl dairesinde yapılırsa ibadet olur. Maddemizin ikinci fıkrası (ibadet) diye umumi bir tâbir kullanıyor. Bu ister istemez ileride bâzı komplikasyonlara meydan verecektir. Bunlardan tevakki için ibadeti takyid etmek lâzımdır. Bendeniz bundan dolayı tadil teklifimde (ibadet) umumi tâbiri yerine (dinî farızalar) dedim. Dinî ödevler de denilebilir. Fakat tam yerini tutmaz sanırım. Bu tâbiri kabul edersek bir tekkede hu çekme, veya Rufaî veya Mevlevî âyinleri bunun dışında kalır. Bizim dinimiz bakımından yalnız namaz, oruç, hac, zekât ve kurban maddenin şumulüne girer. Biz çok çekmiş bir millet olarak bu hususta zaruretleri miktarlarına takdir etmek mecburiyetindeyiz. Zannederseniz lâik ve inkılâpçı Devletin de isteği budur.

Tadil teklifimde tören ve âyinleri de (mezhep ve din mensupları arasında umumi birer gelenek olarak kabul edilmiş tören ve âyinler) olarak kayıtladım. Keza bunların muayyen şekil ve ölçüleri dairesinde icrasını şart koydum. Bu kayıtlama, tekke âyinlerini olduğu kadar, müesses olmakla beraber mütad şekil ve ölçü dışına

çıkan ve birer nümâyîş halini alan tören ve âyinleri de madde dışında bırakır. Kimse açığa vurduğu dininden veya menfi muhtevali inanmasından veya dünya görüşünden dolayı tâyip edilmemeli, tâciz olunmamalı, hor ve hakir görülmemelidir. Bu maddede böyle bir hüküm yoktur. Bu hususu da ayrı bir fıkra' olarak ekledim.

Din istismarcılığı yalnız bir şekilde olmaz. Bunun da müspet veya menfi şekli olabilir. Ben müslüman bir topluluk huzurunda hiç islâmiyete dokunmadan hiristiyanlığı zemmetmek suretiyle onların dini hislerini istismar edebilirim. Ateist bir zümre karşısında bütün dinleri kınayarak, veya müslümanlar karşısında müslümanlığı öğerek keza dini duyguların istismarı mümkündür. Madde yalnız müspet şekildeki istismarı derpiş ederek bunu tecziye etmiş ve fakat menfi şekli hiç kale almamıştır. Bu hususu da zikrederek son fıkra hükmünü tamamladım.

Şimdi müsaadenizle takririmi okuyayım. Bâzan başka türlü okunuyor. Kendi okumam daha başka oluyor :

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarısının 19 ncu maddesinin aşağıda yazılı şekilde tâdilini arz ve teklif ederim :

- IV -

Madde 19 : İnanma, vicdan, din ve fikir hürriyetleri : İnanma, vicdan, din ve dünya görüşünü açığa vurma hürriyetlerine dokunulamaz.

a) İnanma ve vicdan hürriyetleri : Kimse açığa vurduğu din ve dünya görüşünden dolayı kınanamaz. Kimse din ve dünya görüşünü açıklamaya zorlanamaz.

Dinî farızaların, yahut bir din veya mezhep mensupları arasında gelenek olarak yerleşmiş dinî tören ve âyinlerin muayyen eşkâl ve ölçüleri içinde yalnız veya topluca, özel veya açık olarak icrası kanunun teminatı altındadır.

Siyasi veya şahsi çıkar veya nüfus sağlamak maksadiyle dinleri, din duygularını veya dinlere mukaddes tanınan şeyleri, onları överek veya kınayarak, istismar etmek yasaktır.

Bu yasağın müeyyideleri kanunla tâyin olunur. Din eğitim öğretim ve öğrenimi resitler için kendi ve küçükler için de onları terbiyeye kanunen hakkı olanların isteğine bağlıdır.

Esat Çağa

Teklifim bu. Komisyon kabul buyurursa tezimleri değiştirebilir. Ancak fariza tâbiri kalmak şartıyla.

BAŞKAN — Emin Paksüt.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Çok değerli arkadaşlarım, yüksek huzurlarınızı fazla işgal edecek değilim.

6 Ocak 1961 günü bu çatı altına toplanan Yüksek Meclisiniz, bu kürsüden, Türk Milletine karşı bir taahhütte bulundu. Türk Milletinin bizden istediği, bizden beklediği onun ihtiyacına uygun, modern mânada, hukuk devleti ilkelerine bağlı, demokratik, lâik bir Cumhuriyetin Anayasasını süratle hazırlamak.

Anayasa Komisyonunuz sizin teveccühünüzle, sizin güvenliğinizle mütehalli olarak iki ay içinde huzurunuzda bu tasarımı getirdi. Memleketin temel meseleleri üzerinde senelerden beri tartışmalar oluyor. Bugün burada bulunanların hepsi, politika ile uğraşanlar, uğraşmayanlar bir anlaşmaya varmış bulunuyorlar.

Huzurunuzda getirilmiş metnin şu tarzda yazılması, bir başka şekilde ifade edilmesi elbetteki mümkündür. Çünkü, ölçülerimizin, heyeti umumiyesi itibariyle, bu Anayasa maddelerinin her birisinin yeminimize uygun ve bir Anayasada bulunacak bir metin olup olmadığı noktasında toplanmasında bendeniz isabet görmekteyim. Bir noktada isabet ve zaruret görmekteyim ki; Anayasada mücerret bir maddeyi, sadece bir fıkrayı ele alarak, Türk cemiyetinin hiçbir surette kabul etmeyeceği mânalara kadar götüren münakaşalar, hepimizin bu çabamıza rağmen varmak istediğimiz hedefe yaklaşmamızı maalesef mümkün kılmıyor.

Şimdi huzurunuzda tartışılmakta bulunan bu 19 ncu madde ile, Türk Milletinin bizden istediği bir Anayasa teminatına kavuşacağına ve hakikaten arzu ettiği hususları getirdiğimize inanıyoruz. Vicdan hürriyeti, dinî inanç ve kanaat hürriyeti herkesin hakkıdır, diye ilân edince mesele kalmaz. Benden evvel konuşan arkadaşların ifade ettikleri gibi, ulûmu bâtını mesaisinin bedahetini tedvin etmiyoruz. Hürriyetleri Anayasada ifade ederken elbette bunların istimalini ifade ve kastediyoruz. Bir kimse nin bir dinin sâliki, bir inancın sahibi olduğu muhtelif şekillerde gösterilebilir. Bir kimsenin camiye gidip namaz kılması sâlik olduğu din

hakkında bize malûmat verebilir. Bizden Türk Milletinin istediği, bu konularda Anayasa teminatının sağlanmasıdır.

Muhterem arkadaşlarım, bâzı tereddütler, endişeler izhar edildi. Bu memleketin vicdanları hür olan halkı, vicdan hürriyetini, din hürriyetini teminat altına alan bu maddeye kavuştuğu zaman tam bir huzura kavuşmuş olacaktır. İlerde kabul edeceğimiz maddeler muvacehesinde ve bu maddeye göre suçluluk durumuna düşecek kimseler olabilir. Ben Yüksek Heyetinizi tenzih ederim. Bu çatı altında memleket vazifesi görmekte olan partileri tenzih ederim, partilileri tenzih ederim. Bahis mevzuu olan sadece menfaatleri uğruna dinî duyguları, dinî inanışları istismar ederek açığa vuran ve bundan faydalanmak isteyenlerin, ellerindeki silâhları alacağı için koparacakları bir yaygara olabilir. Bunun dışında tenkid eden, fikirlerini beyan ederek konuşmuş olan arkadaşların asla sakat, asla solak bir düşüncesi olduğunu tasavvur edemem.

Ahmet Oğuz ve diğer arkadaşlar emin olsunlar ki, Türk Milleti sizlere, kabul buyuracağımız bu madde ile getirdiğiniz hükümden dolayı ancak teşekkür edecek ve sizin oylarınıza muvazi oy vermek suretiyle bu Anayasa hükmünü tebeil edecektir. Gelecek nesiller vicdan ve kanaat hürriyeti bakımından, modern devlet anlayışı telâkkisinden mutlaka faydalanmış olacaktır. Arzum bu kadardır. Müzakerelerin uzamaması bakımından daha fazla uzatmamak istiyorum. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Seyfi Öztürk.

SEYFİ ÖZTÜRK — Pek muhterem arkadaşlarım; Sayın Komisyon Sözcüsü aziz Muammer Aksoy arkadaşımızın izahatını dinledikten sonra, daha mutedil bir görüş ve anlayış içerisinde meselenin belki de sonuna doğru yaklaştığımızı hissederek, huzurunuzu fazla işgal etmeden birkaç noktaya işaret etmek isterim.

Pek muhterem arkadaşlarım; dün den beri üzerinde müzakere yaptığımız bu konuda çeşitli arkadaşlarımız konuştular, fikirlerini ifade ettiler. İtiraf edeyim ki, bâzı arkadaşlarımız mevzuu inişe, bâzı arkadaşlarımız da yokuşa tevcih etti. Ben müsaadenizle, ne inişe, ne yokuşa, düze tevcih ve bu hususta bir iki noktayı açıklamaya çalışacağım.

Evvelâ ana noktaları tesbit etmekte fayda vardır. Yüksek Meclisiniz Millî Meclis hüviyetini taşıyarak, 28 milyon Türk'ün dertlerini, ıstıraplarını bir an evvel gidermek ve bir hukuk nizamı tesisinin gayesi ve şuru içindedir. Bu Meclisin yürüdüğü nokta, lâik bir anlayışa müteveccihdir. Lâik bir Devletin kurulması ve tesis edilmesi için çalışıyoruz. Teokratik bir Devlet anlayışına sahip bir insan ölçüsü içinde değil, artık fezanın fethedildiği bir devrede yaşayan bu beşer nesli üzerinde bunun yeri dahi olmaması lâzımdır. Bu bakımdan hiç kimsenin artık gerici düşünceler içinde bulunduğu iddia edilmemeli ve bu mevzuda bir târize dahi yer verilmemeli idi. Meselenin yokuş tarafı bu. Bu maddeler eksik veya fazla olabilir. Tam mânâsıyla efradını câmi ağıyarını mâni olmayabilir. Bu husus samimiyetle tenkidedilebilir. Ancak buna karşı komisyon adına konuşan arkadaşlarımız, tarihe, millete ışık tutacak olan bu müzakereler sırasında bâzı târizlerde bulunmıyabilirlerdi. Hepimiz Cumhuriyetin maddi ve mânevi nesliyiz, çocuklarıyız. Cumhuriyet içinde doğmuş olmakla iftihar edenler Cumhuriyetin maddi nesilleridir. Cumhuriyetten evvel doğmuş olanlar da onun mânevi varlığının kurucu nesilleridir. Bu itibarla artık Türkiye'de bir nesil vardır : Cumhuriyet nesli. Bütün varlığı ve fikirleriyle Cumhuriyet nesli. Bu hususta konuşmaya bile lüzum yoktur. Artık bu memlekette «Matbaa dine aykırıdır» diye matbaayı tahribetmeye yeltenecek, artık bu memlekette şu veya bu çöküntüye imkân bahşedecek düşüncelerin olabileceğini tahmin etmek istemiyorum, inanamıyorum. Bunu konuşmayı dahi zait görüyorum.

Muhterem arkadaşlarım, 1 - 2 noktayı buraya gelmişken ifade etmek isterim. Evvelâ lâiklik noktasında meseleyi çözmek için iki mevzuu birbirinden ayırmak lâzımdır. Lâikliğin nazari tarifi var. Türk Cumhuriyetine göre tatbiki tarifi var. Modern Anayasa ve kitaplarda bu, tarif edilmiştir. Devlet din işine, din Devlet işine karışamaz. Bu nazari târif. Nazariye başka şey, tatbikat başka şeydir. Komisyonun hiç nutuk çekmeye girişmesine lüzum yoktur. Doğrudan doğruya Batılı mânada, modern hukuk anlayışına göre ilmî târifini ortaya getirirler ve nazari târif budur derler. Ama Türkiye'de; hurafeler içinde asıl ve esas varlığının etrafını

bürümüş, koparmış birtakım gerici temayüller içinden henüz sıyrılmış bir millet olarak, böyle demokratik bir Devlet nizamı içinde, bu mealde bir lâiklikten birtakım mahzurlar doğabilir. Bu ihtimali düşünen komisyon, dinin Devlet vesayeti altında bulunmasını memleketin bugünkü realitesine uygun görmüştür. Bu sebeple, maddeyi huzuruza böylece getirdik, demiş olsaydı, belki de münakaşaya lüzum kalmazdı. Benim anladığım budur.

Burada bir iki noktaya daha dokunmak isterim. Viedan hürriyetini, modern ve Batılı mânasında 19 neu madde getirmiyor dersek, bu 19 neu maddenin kifayetsiz, yersiz, mânasız olduğu mânasına gelmez. Komisyondan bilhassa istirahat ediyorum, bunları tenkidetmek, tenkidedenleri muhatap almıya sebeb olmamalıdır. Evvelâ bu memlekette, Turhan Feyzioğlu arkadaşımızın hassasiyetle ifade ettiği, bir nokta hepimizin ıstırapıdır, dünya bugün feza meselelerini halletmektedir; biz hâlâ bir hürriyetin hududunu tâyin ve tesbitle meşgulüz. 28 milyonu yeni bir devrin zihniyeti içinde tevhidederek, demin zikrettiğim aynı gaye ve maksada müteveccih bir topluluk haline getirmek için, aradaki fikir ayrılıklarını, birtakım zıt istikametlerdeki görüşleri tevhidetmek vazifesi Yüksek Meclisinizindir. Gönül isterdi ki, hatip arkadaşlar birleştirici olsunlar. Ayırıcı olmasınlar. Ama böyle bir vazife benim gibi genç bir arkadaşınıza düştüğü için eidden üzülyorum.

Bu memlekette iki başlı bir isnat hastalığı vardır. Bir taraf, samimî, gösterişsiz bir iman ve inanç sahibinin karşısına geçer, dinsizlik ithamını yapıştırır. Öbür taraf samimî sâf ve temiz bir Müslümanın karşısına geçer, gericilik, damgasını vurur. Artık bu gibi haksız isnatlara bir daha hortlamamak üzere son verelim arkadaşlar. Bunu temin edecek hükümleri de getirelim. Bizi birbirimizden ayıran, insanları fikir kamplarına bölen bu zihniyeti burada imha edelim. (Bravo sesleri)

Türk inkılâplarının mahfuziyeti üzerinde kimseni en ufak bir tereddüdü olmamalıdır. Bunlar Türk Milletinin malı olmuştur. Milletinin malı olan bu inkılâpları milletin kalbinden sökecek bir kuvvet tasavvur edemiyorum arkadaşlar. (Bravo sesleri ve alkışlar)

Öbür taraftan 1300 küsur senelik İslâmiyet ananesi içinde, bu memlekette yaşayan toplu-

mun inancını ve bağlılığını sökerek bir tarafa itecek bir kuvvet keza tasavvur edilemez. Bu insanlık var olduğundan bugüne kadar bir şeye inanan ve bağlananın, bu inanma ve bağlanmaya bilerek inandığı kabul edilirse bu inancı muayyen bir istikamete sevk etmeye imkân yoktur. Ama biz bir kanun yapıcı olarak bu düzeni sağlamak için, memleketin şartlarına uygun ve bütün ihtiyaçları karşılayabilecek, mükemmel bir kanun maddesi getirmekle vazifeli kimseleriz. Bu mevzuda Sayın Muammer Aksoy arkadaşımız güzel misaller verdi. Hakikaten bu memlekette siyaset bezirgânları dine dil uzatmışlardır. Abdestsiz kürsüye çıkar, camide minberin yerini bilmez, ama cemaate vaaz eder. Siyasi hayatımızda vatandaşın temiz hislerini istismar ederek siyasetin pis çamuruna, Allahın mükemmel varlığını buluşturmak isteyen insanlar, elbette ki milletin yüz karasıdır. Onun için mâzideki bu ıstırapları artık istikbalde dile getirmeye imkân yoktur. Zihinlerinde böyle temayülleri olanları ben şahsan tasavvur etmiyorum. Çünkü, bu rejim kötülükleri imha eden, iyi müesseseleri ayakta tutmak isteyen bir rejimdir. Biz de bunun mimarıyız.

Muammer Aksoy arkadaşımız hakikaten güzel misallerden bahsettiler. Ben kendilerinin bu misallerine beş on tanesini daha ilâve edebilirim. Mâsum insanların dinî inanışlarının nasıl istismar edildiğini söyleyebilirim. Bu, madalyonun bir tarafı, ne istikamette çalışıldığını gösterir. Ama bunun bir de madalyonun öbür tarafı var. Bu hususta 1954 ten bir misal vereceğim. Kimse üzülsün.

1954 yılında bir mecmua - ismi Meclis zabıtlarına kadar girmiş ama ben açıklamıyacağım - şunları yazıyor : «Hazreti Hatice'nin deve çobanı, göl bedevisi hikâyeleriyle milleti avutmuyalım.» Hâşâ... Hâşâ... diyorum dinî inancım icabı.

Bu mevzuda takibat yapılmış. Elbette savei harekete geçmiştir. Türk Ceza Kanununun 175 nci maddesi var. Sayın Komisyon bu maddeyi gayet iyi bilir. Bir de avukat tutmuş. Hem hakaret ediyor, hem de kendisini müdafaa ediyor. Bu madde diyor ki, «Her kim Devletçe tanınmış olan dinlerden birini tahkir maksadiyle dinî işlerin yahut ibadet ve âyinin icrasını men veya ihlâl ederse...» şu kadar ceza evrilir, (Her kim Devletçe tanınmış olan dini, diyor, Devletçe

tanman din nedir? Bu belli değil. Anasır noksanlığından dolayı ceza verilemez. Kıyaslama yolu ile de ceza verilemez. Bunun için de anasır noksanlığından dolayı suçlu beraet etmiştir. Suçlu mahkeme ilâmı ile masum bir vatandaş olmuş milyonlara insanın inandığı bir mevzu da bu kadar pervasızca neşriyat yapacak, bu dara pervasızca hareket edecek insanlara karşı, Anayasada bir madde bulunmasın mı, bir tek işaret bulunmasın mı? Eski Anayasada buna dair işaret vardı. Eski Anayasanın 75 nci maddesi «Hiçbir kimse mensubolduğu felsefi içtihat, din ve mezhepten dolayı, muahaze edilemez» diyor. Yeni maddede de buna dair noktalara rasyamadım. Komisyon söylesin. Yenisinde «Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.» hususu vardır, ama bu 19 ncu maddede değildir, maalesef 20 nci maddenin altına alınmıştır. 19 ncu maddede kimse felsefi inançlarından ve dinî itikatlarından dolayı muahaze edilemez diye bir prensip hükmü mevcut değildir, göremiyorum ben. Maddenin bir fıkrasında; herkes viedan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir, ama hürriyete sahibolmak kâfi değildir. Hürriyetlerin istimali için hürriyetleri koruyacak hükümlerin de burada bulunması gerekir. Şimdi sayın komisyondan soruyorum, bir kimse nin dinine, peygamberine hakaret eden hangi maddeye göre ceza görecektir? Lütfen izah etsinler, biz de öğrenelim. 175 nci madde gösterilecektir. Ama demin arz ettim 175 nci maddenin hangi ahvalde işliyeceğini. Esasen tâyin edilecek ceza da 30 liradır, bir kıymeti yok, ama zapta geçsin ki, biz alıp hâkimin huzuruna götürüelim bu adam hakaret etmiştir cezasını görsün diyelim. Bu sınırı bir usulle tesbit etmekte faide vardır.

İkinci mevzuu dün arz ettim. Bizdeki istismareliğe son vermelidir. Bendeniz maddeyi bu bakımdan kâfi görmedim. Siyaset adamlarının işe el sürmemesi için bir madde konmasına ihtiyaç vardır. Çünkü bilir bilmez herkes din meselelerine el uzatmasın. Her şeyin bir ihtisas adamı olduğu gibi, dinin de ihtisas adamları vardır. Birisi kalkıyor, bu kürsüye geliyor şöyle mi olsun, böyle mi olsun diyor. Halbuki o kimse o işin mütehasssısı değildir. Daha evvel bu hususla alâkalı makamlar mütehasssıslarının mütalâasını alırlar, ondan sonra Yük-

sek Meclise arz ederler. Meclis de bu hususta kararını verir. Görüyoruz bir madde üzerinde istikametler değişiyor. Şimdi kâfi görmediğim bir iki nokta hakkında müsaade eder-seniz bir iki hususu belirteyim.

Maddede deniyor ki, «Kimse, siyasi veya şahsi çıkar ve nüfuz sağlama maksadiyle her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını veyahut dince, kutsal sayılan şeyleri istismar edemez veya kötüye kullanamaz.» Bu kâfi değil. O kadar kâfi değil ki, şayet kabul edilirse lütfen dikkat buyurun Türk Ceza Kanununun çok tatbik edilen 163 ncu maddesi kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Şimdi 163 ncu maddede bulunması lâzımgelen hususlar Anayasa gibi esas hukuk prensiplerine uygun olması lâzımdır. Hattâ bu prensipler içinde hususi kanunlarda bulunmayan ihtimalleri dahi göz önüne tutmak lâzımdır.

163 ncu madde iki ana müesseseyi ele almıştır. Birincisi, Devletin içtimai ve iktisadi veya siyasi veya hukuki temel nizamlarını kısmen de olsa dinî esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasi menfaat veya şahsi nüfuz temin ve tesis eylemek maksadiyle dini veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes sayılan şeyleri alet ederek her ne suretle olursa olsun propoganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

İkinci fıkrada; propaganda kısmı; dini, dince mukaddes sayılan şeyler aleyhinde propaganda yapmak. Bu ikinci kısım eski Anayasadan alınmış, birinci kısım alınmamıştır. Veyahut her ikisi birbirine karıştırılmıştır. Bu Anayasa hükmüdür, kanunun sarîh olmadığı yerde kimseye ceza vermek imkânı olmaz.

Anayasa ile bazı hallerde partileri kapamak hakkını da veriyorsunuz. Bu hususta birçok unsurlar saymaktadır. Bu suretle hakikaten mahkûm edilmesi lâzımgelen zihniyeti açık olarak göstermek ve bu anasırın kifayetsiz anlayışından kurtarmak imkânı bulunabilir. Şu maddeyi artık tenkid edilemez hale getirmek için, bir taraftan dinî inanışa tasallut etmek isteyenlerin elini, dilini, keselim, siyaset adamlarının kendi sahalarından taşarak dini istismar etmelerini önliyelim. Bu şekilde rejimi belirli bir hale getirelim. Benim mâruzatım bu kadardır. Beni dinlediğiniz için he-

pinize teşekkür eder, muhabbetle selâmlarım. (Alkışlar)

BÂŞKAN -- Fikret Pamir.

FİKRET PAMİR — Sarfı nazar ettim efendim.

BÂŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Efendim, dünden beri çok üzüntü yaratan bu konuşmalardan sonra nihayet son dakikalarda müzakerelerde sükûna kavuşmuş bulunuyoruz. Bendeniz bu madde üzerinde söz söylemeyi düşünmemiştim. Dünden beri burada bazı arkadaşların Atatürk devrimine, Atatürk inkılâbına dil uzatırcasına konuşmaları üzerine Atatürk devriminin, Atatürk'ün kurtardığı bir memleketin evlâdı olarak kendimi buraya çıkmaya mecbur hissettim.

Öyle bir hava içinde müzakereler başladı ki, bir partiye mensup arkadaşlar aralarında iş birliği yapmak suretiyle muayyen bir hedefe doğru tenkidlerini tevehhül eder zannediyorum.

Sözleri, müsaade buyurursanız; aslında mücerret sözlerdir, tarihten mücerret sözlerdir, ilimden mücerret sözlerdir, gerçekten mücerret sözlerdir. Gene burada yapılan iş bölümü neticesine rağmen arkadaşlar birbiriyle bağdaşmayan elfaz sarf ettiler.

Filhakika lâiklik nedir diye tecavüz ilk andan itibaren 2 ne madde ile birlikte başladı. Aynı şahısların 2 ne maddedeki tenkidleri sırasında ya lâikliğin tarifi yapılsın veya bu terim maddeden çıkarılsın, dediler. Lâiklik maddesini Anayasa maddesinden çıkarıp acaba yerine neyi koyacaklar? Arkadaşlar Atatürk devriminin belki tâ kendisi demek olan lâiklik prensibinden bu millîti vazgeçirmeye imkân yoktur. Atatürk Türkiye'sinde yaşayıp, lâik Türkiye'de yaşayıp ondan sonra lâiklik nedir diye sormak, elbetteki bazı insanların zihninde birtakım haklı şüpheler uyandırmaktadır. Tekrar ediyorum, Atatürk Türkiye'sinde yaşayan bir kimsenin lâikliğin ne olduğunu bilmemesi, tarifini istemesi elbetteki güzel bir şey olmamıştır. Bu hususta Bülent Daver'in bir eseri, Sayın Hocam Ali Fuad Başgil'in kocaman kitabında bunların tarifi vardır. Bunları incelemiş olsalardı, millî tarihimizi incelemiş ve bilmiş olsalardı, bu şekilde emin ki, konuşmazlardı. Biz lâiklik prensibini müdafaa etmek mecburiyetinde isek, bizi tarihî zaruretlerin buraya getirdiğini ve lâiklik prensibini mutlaka benimsenmemiz gerektiğini anlar ve burada da bir-

takım mütenakız fikirleri ileri sürmezdik. Duyduk ki, ve dediler ki, lâiklik bir devlette din devlete bağlı olmaz. Binaenaleyh diyanet işlerini devletten ve Başbakanlıktan ayıralım. Bu bir fikirdi ve bu fikir üzerinde düşünülebilirdi.

Bendeniz de düşündüm. Lâik bir devlette Diyanet İşleri Reisliğinin hukuki statüsü ne olmalıdır? Türkiye'nin en büyük ıstırapı olan dinin siyasete âlet edilmesi meselesi nasıl halledilebilir? Diye düşündüm. Ancaak Yüksek Meclisinize katılınca, bütçe müzakereleri münasebetiyle müşahede ettim ki, çok muhterem Diyanet İşleri Reisliği Başbakanlığa bağlı kaldığı müddetçe, Başbakanlık bütçesi dolayısıyla dinin siyasete âlet edilmesi, birtakım siyasetçilerin elinde daha Meclis seviyesinden ve Millet Meclisi kürsüsünden başlamaktadır. Atatürk devrimlerinin korunması ve Millet Meclisi kürsüsünden bunların aleyhinde konuşulması için çok muhterem Diyanet İşleri Reisliğini müstakil hale getirelim. Bu, lâiklik prensibine de daha uygun düşer. Bendenizin de kanaati budur. Bu suretle bu kürsüden dinin siyasete âlet edilmesi de önlenmiş olur, sonucuna vardım.

Tetkik ettim, çok muhterem Diyanet İşleri Reisliğini muhtar bir müessese haline getirirsek acaba ne olur diye. Bu müessese muhtar olursa işlerini tedvir bakımından acaba kâfi derecede maddi imkânlarla sahibolacak mıdır? Diye araştırdım. Muhterem Hocam Ali Fuad Başgil'in mütalâasını da göz önünde tutarak, Vakıflar idaresinin bütün mallarını çok muhterem Diyanet İşleri Reisliğine verelim, kendi kendisini idare etsin, dedim. Dediler ki, Vakıfların bütün mallarını versek dahi, bunların geliri camilerimizin bakımını, tamir masraflarını bile karşılamaz, din adamlarımızın masraflarını dahi sağlamaz. Türkiye'de müstakil ve muhtar bir Diyanet İşleri Reisliğini yürütmeye fiilen imkân yoktur, dediler. Görülüyor ki, muhterem Diyanet İşleri Reisliğinin muhtar bir müessese olması talebi yerine getirildiği takdirde, daha müşkül ve zor şartlar altına sokulmuş olacaktır.

Bunun yanında, gene aynı partiye mensup başka arkadaşlar, «Diyanet İşlerinin Başkanlıktan ayrılması teklifi ile hiçbir surette bağdaşmayacak bir surette, din işlerini bir âmme hizmeti olarak telâkki edelim ve Anayasaya bu şekilde bir madde koyalım, Devlet din işleri-

nin yürütülmesinde daha geniş ölçüde yardımlarda bulunsun.» dediler. Biz şahsan bu telâki tarzını da lâik devlet esasına pek uygun bulmadık. Fîlhakika hem lâik bir devlette din devletten müstakil olmalıdır, devlet din işlerine hiçbir şekilde müdahale etmemelidir demek hem de lâik bir devlette devletin din işlerine yardım etmesini istemek bize birbiriyle pek bağdaşır beyanlar olarak gözükmüdü. Kaldı ki, din işlerinin ifası Devlet için yeni Anayasada bir âmme hizmeti olarak tahmil edilirse, Devlet gerek bu hizmetin ifası gerekse dia işlerinin görünmesine şu veya bu şekilde yardım dolayısıyla, ister istemez, din işlerinin görülmesine müdahale eder endişesindeyim. Bu müdahale zaruri olarak ortaya çıkar kanaatindeyim. Bu sebeple bu teklifi de lâiklik prensibine aykırı buldum. Bu müesseseyi çürütmeye müteveceih bir hareket olması dolayısıyla bu teklifi doğru buldum.

Burada bir noktaya daha işaret etmek isterim: Maalesef Demokrat Parti zamanında duyduğumuz ve bu endişeyle isyan ettiğimiz birtakım sözleri şimdi burada işitmiş bulunuyoruz: «30 - 40 yıllık mazi.»

Muhterem arkadaşlar; huzurunuzda bu gibi sözlerin söylenmiş olmasını bendeniz esefle karşıladım. Bu şahıslar, Türkiye'de bu sözler yüzünden 28 Nisan olaylarının ve 27 Mayıs İhtilâlinin olduğunu unutacak kadar tegafül içinde bulunan arkadaşlardır.

Muhterem arkadaşlarım; 30 senelik mazi, 40 senelik mazi dediğimiz zaman, onun içinde bütün Atatürk devri, Atatürk'ün bütün inkılâpları mündemiçtir. Bu maziye dil uzatmak, Atatürk'e dil uzatmak demektir. Bunun yanında, Demokrat Parti zamanında olduğu gibi, bir taraftan biz Atatürk inkılâplarına bağlıyız deyip bir taraftan da bu şekilde tahribat ve tahrikat yapmaya elbeteki, Anayasanın tümü üzerinde konuşurken arz ettiğim gibi, kimsenin hakkı olmasa gerektir.

Gene aynı konuşmamda belirtmeye çalıştığım gibi, Türkiye'nin ve Türk Milletinin bağımsız ve şerefle yaşaması ancak Atatürk devrimlerine bağlı kalması ile mümkündür. Aksi takdirde dünya üzerinde yaşamasına imkân yoktur. Mademki yoktur, Atatürk devrine ve devrimlerine dil uzatmak, Atatürk devrimlerini tahribe kalkışmak doğrudan doğruya Türk Milletini tah-

ribe ve yeryüzünden kaldırmaya kalkışmaktır. (Alkışlar). Mademki bir insanın hür yaşaması, şerefle yaşaması, dinine sahibolarak yaşaması ancak hür bir toplumda, istiklâline sahip bir milletin ferdi olmakla mümkündür, şu halde, Atatürk devrini itham etmek suretiyle söz sarfeden arkadaşların samimiyetinden şüphe ederim. Çünkü bu arkadaşların bilmeleri lâzımdır ki, hür olmıyan bir milletin fertlerinin şerefli ve dinine sahip insanlar olarak yaşamalarına imkân yoktur. Binaenaleyh birtakım misaller verirken, birtakım meseleleri halle çalışırken arkadaşlarımızın her şeyden önce şu hususu ön plânda göz önünde tutmaları ve şu şekilde düşünmeleri icabeder: Bu millet ebediyete kadar hür ve bağımsız bir millet olarak hangi şartlarla yaşayabilir? Bu şartları tespit etikten sonradır ki, bu daima bunları göz önünde tutmak suretiyledir ki, diğer memleket meselelerinin halline çare aramak ictiza eder.

İşte bu bakımdan diyorum ki, bu arkadaşlar ilimden mücerret, millî tarihimizden mücerret konuşmuşlardır.

Bu sonuncu nokta üzerinde bir nebze durma müsaadelerinizi rica ederim. Sözlerim, tarih bakımından, çok kısa olacaktır.

İstiklâl Savaşının gayesi, Türk Milletinin hür yaşamasını temin olduğu cümlemizin malûmudur. Atatürk devrimleri ise tamamen Türk Milletinin bağımsız olarak yaşamasının zaruri şartları ve icabı olarak yapılmış devrimlerdir.

Muhterem arkadaşlar, sonra unutmamak lâzımdır ki, 29 Nisan olayları ve 27 Mayıs İhtilâli, doğrudan doğruya Atatürk inkılâpları ve Atatürk'ün ruhu adına yapılmıştır. Ve ihtilâllerin tabii neticeleri şudur: İhtilâl hangi sebeplerle yapılmışsa, onun şartları gerçekleştirilecektir. Mademki 27 Mayıs İnkılâbı Atatürk'ün inkılâplarını tahribeden D. Parti zihniyetine karşı yapılmıştır, Meclisimiz bir daha ihtilâl yapılmaması için (Çünkü bir ihtilâl daha olursa memleketin içine düşebileceği durumu tahmin etmek güç değildir) Atatürk inkılâplarını kimsenin bir daha dil ve el uzatamayacağı bir şekilde gerçekleştirmek durumundadır. Meclisimiz buna mecburdur. (Bravo sesleri)

Burada bilhassa 5 nci fıkra üzerinde duruldu ve dini siyasete alet eden partilerin kapatılmaması istendi. Demekki 27 Mayıs İnkılâbına rağmen bazı kimseler hâlâ dini siyasete alet etmek arzu-

sundadırlar. Çünkü bu arzuyu taşımayanların, dini siyasete alet etmek istemiyenlerin elbetteki bundan korkmaması lâzımdır. Mademki, 27 Mayıs İhtilâlinin yapılış sebeplerinden biri de, D. P. zamanında dinin siyasete alet edilmesidir. Şu halde, artık kimsenin aynı yollardan gelmeyi düşünmemesi, aklından geçirmemesi lâzımdır.

Binaenaleyh dinî siyasete alet etmek istemiyen bir şahsın böyle bir maddeden korkmasına bir lüzum yoktur.

Bu hususta, son olarak bir noktayı daha arz edeceğim : 27 Mayıs'tan önce Türkiye'de tek bir diktatörlük şartı vardır, o da Atatürk düşmanlığını yaratmak ve buna dayanmak idi. Fakat Ordu Atatürk'çü, Türk aydını Atatürk'çü olduğu için bunu hazmedemezdi. Bu sebeple, Demokrat Parti iktidarı bir yandan dinî istismar etmek, diğer bir yandan da Atatürk'çü gibi gözükmek durumunda idi ve böyle iki yüzü bir politika takibetti. Millet'in mukadderatını, millet'in kanuni emek ve şahsi menfaatlerini gerçekleştirmek için kullanan bu insanlara karşı müneverler ve gençler dinin siyasete alet edilmemesi için o zaman Büyük Millet Meclisine sunulmak üzere bir kanun teklifi hazırlamışlardı. Bu kanun teklifi şimdi elimdedir. Bu kanun teklifi Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtında ihtilâlden önce hazırlanmıştı. 1924 Anayasasının 82 nci maddesi gereğince bu kanun teklifini Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderdi. Gençlik Teşkilâtı tarafından gönderilen kanun teklifinin 5 nci maddesi aynen şöyle idi : Dini siyasete alet edecek surette her hangi bir siyasi partiyi veya bir siyasi parti mensuplarını kötülüyen veya öven kimse 3 aydan 6 aya kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılır.»

Her hangi bir siyasi partiye veya siyasi parti mensubuna siyasi menfaat ve nüfuz temin edebilecek surette dinî propaganda yapan veya telkinde bulunan veya dinî inanç ve kanaatleri istismar veya alet eden kimse 3 aydan 1 yıla kadar hapis ve 1 000 liradan 5 000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır»

Muhterem arkadaşlar, görüyorsunuz ki, Türk gençliğini D. P. iktidarına karşı harekete geçmeye sevk eden âmillerden biri de, dinin siyasete alet edilmesi, lâiklik prensibinin çiğnenmesi olmuştur. Demokrat Parti iktidarı, diktatörlüğü Atatürk devrimleri aleyhtarlığına dayandırmak, maksadıyla Atatürk'ü ve devrimleri kötü-

lemek, 27 yıllık mâzi diye kötülemek istendiği için 28 Nisan hâdiseleri olmuş, 27 Mayıs İhtilâli yapılmıştır.

Bendeniz 5 nci fıkrayı hakikaten takdirle karşılıyorum. Bu memlekette hakiki bir Müslüman, hakiki bir vatansever dini siyasete âlet etmeyi aslâ düşünemez. Bu sebeple de 5 nci fıkraya aleyhtar olamaz. Seyfi Öztürk arkadaşımız, vatandaşlarımızın dinî inanç ve kanaatlerinden ötürü takdir veya tazyik edilmemelerini sağlayacak bir hükmün Anayasaya derç edilmesini haklı olarak istedi. Bu konuda tamamen kendileri gibi düşünüyor ve iltihak ediyorum. Hakikaten dinî inanışa sahip vatandaşlarımız, 1924 Anayasasında olduğu gibi, kötü hatiplerin müdahalesine mâruz kalmamalıdır. Bence 19 ncu maddenin 3 ncu fıkrasına bir (kınamamaz) kelimesinin ilâvesi çok yerinde olur. Nitekim Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtında hazırlanan halkın kanun teklifinin ikinci maddesinde de böyle bir fıkra vardır. Bu fıkrada, «Bir kimseyi dinî inançlarından ötürü tezyif ve tahkir eden kimse 1 aydan 6 aya kadar hapis ve yüz liradan bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.» hükmü vardır ki, dinî inançların şâliki olan kimseleri mâsun bulundurmaya sağlamaktadır. Kanaatimce, bu memlekette bunu sağlamakta zaruret vardır. Yalnız bu konuda bir noktaya temas etmek, burada tamamen objektif konuşulmadığını da belirtmek lâzımdır. Bu memlekette dinî inanç ve viedani kanaatlerden ötürü tezyif, tahkir ve iftira edilenler yalnız dindar vatandaşlar olmamışlardır. Bu memlekette bâzı değerli yazarlarımız, fikir adamlarımız Atatürk devrimlerine bağlı değerlerimiz bâzı dergilerde ve gazetelerde, aslı esası olmadığı halde, masonlukla veya koministlikle veya dinsizlikle itham edilmişlerdir. Bu zevattan bâzıları, hepinizin bildiği gibi, Meclise girmiş, Devlet idaresinin en yüksek kademesine çıkmış insanlardır. Bu insanları da durup dururken itham etmenin doğru olmadığı kanaatindeyim. Bu sebeple, örneklerini tek taraflı verdikleri için, objektif konuşmadıklarından şüphe ettim.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Arslan Bora. (Vaz geçti sesleri)

Sahir Kurutluoğlu (Vaz geçti, sesleri)

Necip San.

NECİP SAN — Sayın Başkan, sayın üyeler; bir takrir sunuyorum, okuduktan sonra takriri-

min mucip sebeplerini arz edeceğim. Takririn mahiyeti şudur: «Mevcut kanunların ve ilmin tesbit ettiği sıhhi, sosyal ve iktisadi kurallara aykırı dinî telkinde bulunamaz, vaaz edilemez, dinî yayınlar yapılamaz. Bu yasaklar kanunla düzenlenir.»

Bunun sebebi şu arkadaşlarım; Sayın Bahri Savcı arkadaşımın gayet güzel ifade ettiği gibi lâikliğin icaplarından birisi de; beşerî hayatımızın dinî ahkâmla tanzim edilmemesidir.

19 neu maddenin 4 neü fıkrasında siyâsî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlamalar yasak ediliyor. Fakat hukuki, sıhhi... ilâh gerici telkinleri, hattâ kanunlara muhalefet telkinlerini menedemiyor zannederim. Sıhhi bakımdan menetmiyor arkadaşlar, etmesi lâzımdır. Zira bir gün bir camide kürsüye bir vâiz çıkıyor, diyor ki, sakın çamaşırlarınızı kaynatmayınız. Onun içinde cinliler vardır. Onlar öldüğü takdirde yarın ahirette Allah tarafından onlara can vermeye davet olunacaksınız. Siz cahiller, âcizler bunlara can verebilir misiniz? Onları öldürmemek için çamaşırlarınızı kaynatmayınız. Yani cahil bir adam, kim bilir hangi maksada alet olarak milletin sıhhatini bozmaya çalışacak, biz Devlet olarak buna dokunmıyacağız öyle mi? Buna aslâ Devletin dine karışması denmez. Bu; halkın sıhhatine kastedenleri bu kasıtlarından alakoymaktadır. Veya suç işlemişse ona suçunun cezasını vermektir. 4 neü fıkra Ceza Kanunumuza, Medeni Kanunumuza, sosyal nizamımıza aykırı vaizleri menedemiyor. Bir misal vereyim. 1958 Ramazanında, İstanbul Feneryolu Camiinde bir vâiz de bileziklerden bahsediyor, bilezik takanların bilezik yerleri ayrı ayrı dilinmek suretiyle vücudundan ayrılacaktır diyor. Yine diğer bir vaızda da dudak boyasından bahsediyor, dudak boyası domuz yağından yapıldığı için süren kâfir olur diyor, kadımlar kocalarından boş düşer diyor. Nerede Medeni Kanun? Bu vâizin karşısına neden çıkmıyor? Önergemde bu hususun kanunlarla düzenlenmesini teklif ettim. Kanunlarla düzenlenmedikçe arkadaşlar, milleti ne arz ettiğim tarzdaki vâizlerin zararlı tesirlerinden, ne de bâzı nureu yayınları gibi yayın yapan yayım sahiplerinin yurt bütünlüğüne dahi kasteden hainane emelleri önlenmesi mümkündür. Gerici vâizlerin zararlı tesirlerine karşı korunamayız. Zira hiçbir kanunumuz çamaşırlarımızdaki haşereleri öldürmemeyi bize telkin eden vâizi - hukukçu değilim ama -

zannederim tecziye edecek, hattâ mâni olacak esas vazetmemiştir. İşte bu sebeple yeni kanuna ihtiyaç vardır. Onun için kanunla düzenlenmesi için önergemde bahsettim. Gerici, hattâ milletin bütünlüğüne kasteden yayına karşı da mevcut mevzuatımız bizi korumaya müsait değildir.

Sayın arkadaşlar; Diyanet İşleri Reisliği bütçesinin görüşülmesi sırasında da arz etmiştim. Bir kitap çıkıyor, ilgili Bakanlığın, İçişleri Bakanlığının görüşüne nazaran kitap zararlı yayınlardandır, toplatıyor. Durumu hukukileştirmek için keyfiyet Savcılığa intikal ettiriliyor, mahkeme veriliyor, mahkeme Diyanet İşlerinin mütalâasını soruyor, Diyanet İşleri Müşavere Heyeti rapor veriyor, türlü tesirler altında kitabın dinî olduğu bildiriliyor. Sanık beraat ediyor, beraat ilâmları ve Müşavere Heyetinin kararının sureti çıkarılıp Türkiye'nin dört tarafına yayımlanıyor. Başka bir dâvada emsal gösterilerek diğer şahısta beraat ediyor. Burada mahkemenin yapacağı bir şey yok, çünkü elinde kanun maddesi yok. Sayın arkadaşlar komisyon, 19 neu maddede lâikliği muayyen bir ölçüde getirmiş olduğunu ifade ediyor. Komisyon büyük bir tevazula biz, diyor, maddenin % 90 nispetinde lâikliği getirdiğine kaniiz. Ve ilâve ediyor; özel durumumuz dolayısıyla biz Devlet kontrolü ve siyanetini koyuyoruz, diyor. Bu suretle % 10 lâiklikten ayrıldığını kabul ediyor. (Öyle değil sesleri) İşte ben buna iştirak etmiyorum. Arkadaşlar, maddede ve komisyon bence lâikliği % 100 tesis ediyor. Fakat millet hayatına karşı suç işleyenleri menediyor veya onu tecziyeyi mümkün kılıyor.

Yani arkadaşlar dünyanın en ileri, en lâik memleketinde bile olsa, bir din adamı çıkar da ibadethanede çamaşırlarınızı kaynatmayın dersen o memlekette o adam takipsiz mi kalır. Olmaz böyle şey arkadaşlar. Ama o memleketin Anayasasında o kayıt yoksa o memlekette böyle bir adamın tasavvur edilememiş olmasındandır. Onların lâik olduğundan bizim % 10 nispetinde olmadığımızdan değil, bizim teminatı ancak Anayasamızda buluşumuzdandır. Bu suretle Anayasaya takririmizdeki kayıtlar konmuş ve sıhhi teminatımız, sosyal teminatımız, iktisadi teminatımız bulunması için arz ettiğim takrirdeki kaydın konmasını ve bunun kanunla düzenlenmesini Heyeti Aliyenizden istirham ediyorum. Lûtuf sizlerindir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Nihat Reşat Belger.

NIHAT REŞAT BELGER — Muhterem arkadaşlarım; 19 neu madde üzerindeki bâzı mü-lâhazalarımı müsaadenizle arz ederken hukuki açılan bir mütalâaya gidecek değilim. Bu, benim ihtisasım haricindedir. Ben, bu 19 neu madde ile münasebeti olan ve bizi ilgilendireceğinden şüphem olmıyan bâzı tarihî malûmat arz edeceğim :

1905 te Paris'te tahsilde bulunduğum esnada Fransız Mebuslar Meclisinde vahim bir olay oldu. Sağcı ruhban partisi üyelerinden Sgvetov, Mebuslar Meclisinde, Harbiye Nâzırı Andri'yi tokatladı. Bu olay üzerimde büyük bir etki yarattı. Bunun sebebini öğrenmek istedim. Vatan-daşlar ve bâzı tanıdığım Fransızlar dediler ki, Sağcı mebuslar, solev radikal partisinin kilise ve din işlerine müdahale etmek istediği kanaatinde olduklarından, iki parti arasındaki durum çok gerginleşmiştir. Bundan başka, sağcı partinin iddiasına göre radikal hükümet kiliseye ve Pazar vâizlerine devam eden subay, memurlar hakkında hakiki malûmat topluyormuş. Yani tıpkı bizde Sultan Hamit zamanında olduğu gibi, hafiye jurnalları alıyor ve subay ve memurlara ona göre muamele ediliyormuş. Bahsettiğim tokatın sebebi bu fikir ve kanaatte olan partinin bir taşkınlığı addedildi. Fakat o zaman Fransa'da Laique bir idare mevcut değildi. Fakat aradan çok geçmeden kilisenin (yani dinin) Devletten ayrılması karar altına alındı ve tatbik edildi. Ve Fransa resmen Laique bir Devlet olduğunu ilân etti. İşte Combes kabinesi alınan bu karardan sonradır ki, Fransa'da Laisation teessüs etti. Senesi 1905 veya 1906 dır.

Bu karardan sonra Congregation'ler Fransa'dan çıkarıldı. Hastanelerdeki hemşireler yerine lâik hastabakıcılar getirildi. Fakat Fransız halkının anılması çok fazla olmadı. Bâzı gösteri yürüyüşlerinden başka bir şey görülmedi. Parlemantoda yine bir elérical (Ruhban ve kilise taraftarı) parti kaldı. Partinin La Roix yani Haç isimli bir gazetesi de vardı.

Fransızlar bu yeni duruma kolaylıkla intibak ettiler. Mühim olan nokta budur. Fransızlar yeni kanuna riayet ettiler. Hükümet kadroları haricinde dinî terbiye devam etti. Orada din mektepleri var, din adamları yetiştiren fakülteler var, yani yüksek tahsili

vardır. Yüksek tahsil ile yetişen bu, çok yüksek kültürlü bâzı kilise mensupları felsefe, ah-lâki, çok özlü vaizler veriyorlar. Bu vaizleri üniversite hocalarına kadar herkes dikkatle, zevk ve takdirle dinliyorlar. Bu da diğer mühim bir noktadır.

Şimdi biraz da İngiltere'den bahsedeyim. Orada dahi dinin siyasete alet edilmesi yoktur. İngilizler bu hususta çok titizdirler. Fakat 1921 senesinde o zamanın Hariciye Vekilimiz olan Sayın Yusuf Kemal Tengirşenk'in başkanlığında Londra Konferansına giden heyette müşavir idim. Londra'da Başpiskopos (Arch-biohof of Canterbury) nin Türklük ve istiklâlimiz aleyhindeki husumetleriyle mâruf Loid Jakar, Lord Gürzon ve arkadaşlarına nasıl yardım ettiğini, matbuatta ve Parlemantoda dinî hisleri nasıl tahrik ettiğini ve Türklere Sevr Muahedesinin mutlaka kabul ettirilmesi lüzumunu ne derece şiddet ve taassup ile ileri sürdüğünü teessürle gördük. Böyle dinî hisler körüklenerek bir milletin diğer bir millet aleyhine kışkırtılmasının sulhün yerleşmesine ve daha sonra bu milletler arasındaki iyi münasebetlerin teessüsüne mâni olacak çok tehlikeli bir taktik olduğunu söyledik. Hattâ ben, Yusuf Kemal Beyin muvafakati ile, Başpiskopos'dan mülâkat istedim ve kendisi ile görüştüm. Bu durumdan acı acı şikâyet ettim. Memleketimizde harb esnasında tahaddüs eden müessif vakaların dinle hiçbir alâkası olmadığını ve bunların munhasıran siyasi ve haricîten gelen entrika ve yardımların eseri olduğunu anlamak ve Türk Milletinin ne kadar Tolirant olduğunu açık ve sarîh olarak görmek için tarihimize bir göz atmak kâfidir. Bulgar, Rum, Ermeni, Gildanî, Nasturî ve Âsurî... ilâh. gibi muhtelif ırkların uzun asırlar boyunca vatanımızda milliyetlerini muhafaza edegelmeleri, biz Türklerin onların dinlerine, dillerine ve tarihlerine dokunmadığımızı medyun olduklarını uzun uzadıya izah ettim ve zannettiğiniz gibi bir tarafta kuzular, diğer tarafta kurtlar yoktur, dedim. Sözlerim Başpiskopos'un hislerini, fikirlerini değıştirmede. Değıştiremezdi. Maksadımız bu mülâkatı bâzı İngiliz Devlet adamlarına nakletmek ve dinî taassuba kurban edilerek hayat hakkından mahrum edilmemeliğimizi istemek idi. Başpiskopos'un bu dinî husumeti birçok İngiliz siyaset adamları ve

gazetecileri nezdinde bir aksiseda bulamadı. Birçoklarının mesele milli menfaat ve İngiltere'nin şevketi açısından ele almıyordu. Din bir rol oynamıyordu.

Amerika'da ne gördüm? Vaşington'da bâzı sokakların başında «Kiliseye doğru» «to Church» yazılı levhalar gördüm. Bundan maada Amerika Mebuslar Meclisinin her oturumundan evvel bir papasın gelip dua ettiğini öğrendim. Buna rağmen Amerika'nın hiçbir tarafında din siyasete alet edilmiyor.

Benden evvel konuşan hatiplerin şikâyetlerini ve mülâhazalarını dikkatle dinledim. Bahsettikleri olaylar elbet çok teessüfe şayandır. Ve muzırdır. Bunlara, bu partilere bir hekim olarak arzı Syentome diyeceğim. Bu arzlar terkibedilince teşhisi aşikâr olarak meydana çıkıyor. O da cehlet, hicabâver kesif bir cehalettir. Derdin tedavisi de kendiliğinden ortaya çıkıyor. İlim. İlim ve teknik sahasında son altmış sene zarfında birçok kıymetli adamlarımız yetişti. Bunların bâzıları ile pek yerinde olarak iftihar ediyoruz. Din sahasında da niçin aynı şeyi yapamıyalım? Niçin gayet değerli din adamları yetiştirmiyelim? Bu memleketin dinî terbiyesini cahil ellere bırakmak büyük bir hata olur. Yüksek malûmunuzdur ki insanlar bir ilâhî merveilleye inanmak arzu ve ihtiyaçlarındadır. Bunun önüne geçilemez. Dinin mânevi hükümleri ahlâki bir kanundur. İnsanlar her yerde ve her zaman polis veya jandarma ile karşılaşmaz. Allah korkusunun kalplerde ruhlarda hâkim olması çok temenniye şayandır. İleri Batı memleketlerindeki durum ile bizdeki durumun çok farklı olmasının tek sebebi onlardaki kültür bizdeki cehalettir. Bundan şüphe edilemez. Eğer biz bu cehaleti gidermeye ve değerli din adamları yetiştirmeye teşebbüs etmezsek bizde bu lâiklik dâvasının mâkul ve sâlim bir şekilde halledilmesine imkân tasavvur edemiyorum. Bu sebeple 19 neu maddenin dördüncü fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini teklif ederim:

Dinî cehaletle mücadele maksadiyle Devletin murakabesi altında olmak ve fertlerin viedan hürriyetine aykırı olmamak şartıyla dinî eğitim ve öğrenim serbesttir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Takrirler var okuyoruz.

Başkanlığa

Görüşülmekte olan Anayasa tasarısının 19 neu maddesi kâfi derece aydınlanmış bulunmaktadır.

Kifayeti müzakere teklif ediyorum. Reye konulmasını arz ve teklif ediyorum.

Ahmet Şener

Yüksek Başkanlığa

19 neu madde üzerinde kâfi derecede görüşülmüştür. Bu sebeple tadil teklifi vermiş olup da konuşma sırası gelmemiş üyelerle komisyonun cevap ve konuşma hakları muhafuz olmak kaydı ile kifayeti müzakerenin oya konulmasını arz ve teklif ederim.

Zeki Baltacıoğlu

Yüksek Başkanlığa

Görüşülmekte olan Anayasanın 19 neu maddesi üzerindeki müzakerelerin kâfi bulunduğunu yüksek Meclisin takdirlerine sunulmasını arz ve teklif ederim.

Adnan Başer

(Oya oya, sesleri)

BAŞKAN — Efendim, müsaade buyurursanız, takrirleri okuyalım. Usulü bozmıyalım. Bütün takrirler okunsun efendim, usul budur.

Takrirleri okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

19 neu madde ile ilgili müzakereler, maddenin her yönden noksan ve gâyrikâfi olduğunu göstermiştir.

Çeşitli münakaşalara son vermek, milletimizin bünyesine uygun bir madde tedvin etmek için, maddenin takrirlerle birlikte komisyona havalesini arz ve teklif ederim.

Seyfi Öztürk

Yüksek Başkanlığa

19 neu maddenin arz ettiğim sebeplerden dolayı aşağıdaki şekilde yazılmasını arz ve teklif ederim.

Abdülhadi Toplu

Madde 19. — Herkes viedan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka aykırı olmayan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere ka-

tılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.

Din, eğitim ve öğretimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır. Devlet, Anayasa esaslarına uygun olmak şartıyla, halkın çoğunluğunun veya gerekli görürse, azınlıkta olan din veya mezhep mensuplarının din ihtiyaçlarını veya din eğitim ve öğretimini sağlayacak kamu hizmetleri koyar ve gereken teşkilâtı kurar. Kimse siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlama maksadıyla her ne suretle olursa olsun, dinî ve din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtanlar kanuna göre cezalandırılır. Dernekler yetkili mahkemece ve siyasi partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

19 neu maddenin aşağıda arz ettiğim şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

Madde 19. — Devlet ve din her biri kendi şahsına dâhil olduğu işlerde muhtar ve müstakildir.

Bütün din ve mezhepler kanununun himayesi altındadır.

Umumi ahlâk ve âdaba aykırı olmamak ve âmme nizamını bozmamak şartı ile herkes mensubolduğu din ve mezhebin icabettirdiği ibadeti kendi teamüllerine uygun olarak yapmakta serbestir. Devlet hiçbir surette buna müdahale edemez. Bu teamülleri değiştirecek kanun çıkaramaz.

Hiçbir kişi zümre, grup, siyasi parti, dinî ibadet ve âyin serbestliğini bozamaz. Önleyemez. Veya kişileri ibadet ve âyinlere katılmaya zorlayamaz, kimsenin yaşayış ve inanç tarzını denetleyemez.

Hiç kimse, her hangi bir dinî âkide ve kanaatlerinden ve bunların açıklanmasından dolayı rahatsız edilemez.

Çocuklar reşit oluncaya kadar dinî terbiyelerini ana ve babaları tâyin eder.

Ergin kişiler veya küçüklerin kanuni temsilcileri istemezlerse dinî öğretime tâbi tutulamazlar. Türkiye'de mevcut ve müesses din, mezhep mensuplarının sırf dinî ihtiyaçlarını elbirliği ile karşılamak veya yardımlaşmak gayesi ile cemiyet kurabilirler.

Kuracakları cemiyetler umumi surette cemiyetler hakkındaki hükümlere tâbidir.

Hiç kimse, mevcut ve müesses din ve mezhep mensuplarını dinî duygularından dolayı sözle veya yazı yahut karikatür gibi ifade vasıtası ile incitecek hareketlerde bulunamaz.

Umumi ahlâk ve âdaba aykırı olmamak ve âmme nizamını bozmamak şartı ile herkes mensubolduğu din veya mezhebin âkide ve esaslarını sözle veya yazı ile yaymakta veya okutmakta serbestir.

Dinî neşriyat, umumi neşriyat dışında ayrı bir kanuna, murakabe ve tahdide tâbi tutulamaz.

Sadettin Tokbey

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Anayasa tasarısının 19 neu maddesinin aşağıda arz ettiğim şekilde değiştirilmesini teklif ederim.

Fethi Elgün

Madde 19. — Herkes vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kanun düzenine veya genel ahlâka aykırı olmıyan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbestir. kimse ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Dinî eğitim, öğretim ve öğrenim serbestir. Ancak, kişinin kendisinin ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır. Kimse, siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlama maksadı ile her ne suretle olursa olsun din veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez, kötüye kullanamaz. Dinî inanşlar ve dinî semboller yazı, resim veya karikatür ile tezyif, rencide ve istihza edilemez. Bu yasaklar dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtanlar kanuna göre cezalandırılır. Dernekler yetkili mahkemece ve siyasi partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarısının 19 neu maddesinin aşağıda yazılı şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

IV. İnanma, vicdan ve fikir hürriyetleri

Madde 19. — İnanma, vicdan, din ve dünya görüşünü açığa vurma hürriyetlerine dokunulamaz.

a) İnanma ve vicdan hürriyeti : Kimse aç-

ğa vurduğu din ve dünya görüşünden dolayı kınanamaz.

Kimse din ve dünya görüşünü açıklamaya zorlanamaz.

Dinî farizaların, yahut bir din veya mezhep mensupları arasında gelenek olarak yerleşmiş dinî tören ve âyinlerin muayyen eşkâl ve ölçüleri içinde yalnız veya topluca, özel veya açık olarak icrası kanunun teminatı altındadır. Siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlamak maksadiyle dinleri, din duygularını veya dinlere mukaddes tanınan şeyleri onları överek veya kınıyarak, istismar etmek yasaktır.

Bu yasağın müeyyideleri kanunla tâyin olunur. Din eğitim, öğretim ve öğrenimi reşitler için kendi ve küçükler için de onları terbiyeye kanunen hakkı olanların isteğine bağlıdır.

Esat Çağa

Yüksek Başkanlığa

Tekke ve zaviyelerin, başka isim ve şekillerle hortlamaması için 19 neu maddenin ikinci fıkrasının şu şekilde tâdil edilmesini arz ve teklif ederim.

Rauf Gökçen

2 nei fıkra: Kamu düzenine veya genei ah-lâka aykırı olmıyan ibadetler, dinî âyin ve törenler, teamüle göre, muayyen yerlerde serbesttir.

Yüksek Başkanlığa

Sözlü olarak izah ettiğim sebeplerden dolayı 19 neu maddenin 2 nei fıkrasına aşağıdaki ibarenin ilâvesini arz ve teklif ederim.

«Dinî topluluklar bu âyin ve törenleri kendilerine mahsus mâbetlerde ve din adamlarının eliyle icra edebilirler.»

Hermine Kalüstyan

Yüksek Başkanlığa

19 neu maddenin üçüncü fıkrasının aşağıdaki şekilde tadilini arz ederim.

(Kimse ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya zorlanamaz. Dinî inanç ve kanaatler şahsidir.)

Alaettin Ergönenç

Yüksek Başkanlığa

19 neu maddeye aşağıdaki fıkranın fıkra olarak eklenmesini teklif ederim.

«Kimse dinî inanç ve kanaatlerinden ötürü kınanamaz.»

Alp Kuran

Yüksek Başkanlığa

19 neu maddenin 4 nü fıkrasının 2 nei (isteğine bağlıdır) ibaresinden sonra (Ayrıca din öğrenim yer ve araçlarının kontrolü Devlete aittir.) cümlesinin konularak maddenin aşağıdaki şekilde yazılmasını teklif ederim.

«Dinî eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır. Ayrıca din öğrenim yer ve araçlarının kontrolü Devlete aittir.»

Remziye Baturbaygil

Yüksek Başkanlığa

19 neu maddenin 4 nü fıkrasının aşağıdaki şekilde tadilini arz ederim.

(Din eğitim ve öğrenimi reşit olanların kendi isteğine, reşidolmıyanların da temsilcilerinin isteyip istememesine bağlıdır.)

Alaettin Ergönenç

Yüksek Başkanlığa

19 neu maddenin 4 nü fıkrasına «Devlet bu imkânı sağlar» cümlesinin ilâvesini arz ve teklif ediyorum.

Salih Türkmen

Yüksek Başkanlığa

Sözle arz ve izahına çalıştığım sebeplerle, 19 neu maddenin beşinci fıkrasının aşağıda yazılı şekilde değiştirilmesi hususunun oya konmasını saygıyla teklif ederim.

Sahir Kurutluoğlu

Kimse, Devletin sosyal, iktisadi, siyasi veya hukuki temel nizamlarını, kısmen de olsa dinî inançlara uydurmak amacıyla veya siyasi menfaat veya şahsi çıkar sağlama maksadiyle, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Yukarki yasaklar dışına çıkılamaz veya başkası bu yolda kışkırtılamaz.

Yukarki yasaklara uymıyan dernekler yetkili mahkemece ve partiler Anayasa mahkemesince temelli kapatılır.

Yüksek Başkanlığa

Tasarımın 19 neu maddesinin 4 nü fıkrası olarak aşağıdaki fıkranın ilâvesini arz ve teklif ederim.

Cevdet Aydın

Madde 19 fıkra 4: Devlet, Anayasa esaslarına uygun olmak şartıyla halkın çoğunluğunu veya gerekli görürse, azınlıkta olan din veya mezhep mensuplarının din ihtiyaçlarını veya din eğitim ve öğretimini sağlayacak kamu hizmetleri koyar ve gereken teşkilâtı kurar.

Yüksek Başkanlığa

Küçüklerin ahlâki gelişmesinde ve ruhî selâhîyetinin temellerinin atılmasında büyük rol oynayacak olan din eğitim ve öğreniminden, kanuni temsilcisinin hatası yüzünden mahrum bırakılmasını sağlayabilecek kudrette olan 4 neü fıkranın (madde 19) son cümlesinin tayıy edilmesini arz ve teklif ederim.

Rauf Gökçen

Madde 19, 4 neü fıkra: Din eğitimi ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine bağlıdır.

Yüksek Başkanlığa

19 neu maddenin 4 neü fıkrasıyla 5 nei fıkrası arasına şu fıkranın eklenmesine delâletlerini saygı ile arz ederim.

Necip San

Kimse, mevcut kanunlara ve ilmin tesbit ettiği sıhhi, sosyal ve iktisadi kurallara aykırı dinî hitabe ve telkinde bulunamaz va'z edemez dinî yayın yapamaz. Bu yasak kanunla düzenlenir.

Yüksek Başkanlığa

19 neu madde hükümlerinin; din müessesesinin Devlet himayesinden masun bırakılmasına sebeb olmaması için, bu maddeye bir fıkra daha ilâve edilmesi faydalı olacaktır.

6 nei fıkra olarak şu cümlelerin eklenmesini arz ve teklif ederim.

Rauf Gökçen

6 neü fıkra: Din müessesesinin geliştirilmesi ve millî eğitimiyle yardımcı bir unsur haline getirilmesi hususunda yapılacak plân ve tekliflerin tatbiki, Devlet tarafından desteklenir.

Yüksek Başkanlığa

19 neu maddeye, ilim heyeti tarafından hazırlanan Anayasa ön tasarısındaki 12 nei maddenin 3 neü fıkrasının aynen alınmasını arz ve teklif ederim.

Mehmet Göker

Fıkra: Devlet, Anayasa esaslarına uygun olmak şartıyla, halkın çoğunluğunun veya gerekli görürse azınlıkta olan din veya mezhep mensuplarının din ihtiyaçlarını veya din eğitimini sağlayacak kamu hizmetlerini koyar ve gereken teşkilâtı kurar.

BAŞKAN — Efendim, bu önergelerin hepsi aşağı yukarı maddenin tadilini ve çeşitli konuları tazammun etmektedir. Bu itibarla, okunuş sırasıyla oya sunacağım.

SEYFİ ÖZTÜRK — Sayın Başkanım, bu önergeler içinde komisyonun iltihak ettikleri açıklansın efendim.

(Seyfi Öztürk'ün önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon, iltihak ediyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — İltihak etmiyor efendim.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi oya sunuyorum; kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

(Abdülhadi Toplu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi oya sunuyorum; kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Sadettin Tokbey'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — İltihak etmiyor efendim.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi oya sunuyorum; kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

(Fethi Elgün'ün önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Etmiyor efendim.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi oya sunuyorum; kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

(Esat Çağa'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Bu tavrini oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

(Rauf Gökçen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Ek madde mevcuttur. Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılıyor. Tavrini nazara alınmasını kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

(Hermine Kalüstyanyan'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Tavrini oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Tavrini reddedilmiştir.

(Alaettin Ergöneneç'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Tavrini kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir.

(Alp Kuran'ın tavrini tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Tavrini yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Reddedilmiştir.

(Remziye Baturbaygil'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Tavrini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

(Abdullah Ergöneneç'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Oyunuzda sunuyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir.

(Salih Türkmen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi kabul edenler... Kabul etmiyenler... Reddedilmiştir.

(Sahir Kurutluoğlu'nun önergesi yeniden okundu.)

BAŞKAN — Komisyon söz istiyor. Buyurun, Muammer Aksay,

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, bu önergenin fikrine katılmıyoruz. Seyfi Öztürk, de buna benzer teklifte bulunmuştu. Ancak bu teklifte iki kelimenin değiştirilmesini istiyoruz: «kimse, Devletin sosyal, iktisadi, siyasi veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma...» diyoruz. Zıt inanç demiyoruz. Dinî inancın zıt olması istenmiş gibi bir manâ çıkmasını diye, «din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsi çıkar nüfuz sağlama amacıyla...» diye devam ediyor.

BAŞKAN — Efendim, bu önergeyi oya sunuyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

(Cevdet Aydın'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oya sunuyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

(Rauf Gökçen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Hayır efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor bu önergeyi, oya sunuyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

(Necip San'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Hayır efendim, katılmıyor; muhtevası maddede vardır.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oya sunuyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Rauf Gökçen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz efendim. Bu, kanunla yapılacak bir husustur.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oya sunuyorum, kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir efendim.

(Mehmet Göker'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Hayır katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oya sunuyorum; kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir.

Önergeler bitti. Yüksek heyetinizce dikkate alınması kabul edilen takrirdeki esasları da içine almak suretiyle maddeyi okuyoruz.

IV. Düşünce ve inanç hak ve hürriyetleri.

a) Vicdan ve din hürriyeti.

MADDE 19. — Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka aykırı olmıyan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere ka-

tilmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.

Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanunî temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurlarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtanlar kanuna göre cezalandırılır; dernekler, yetkili mahkemece ve siyasî partiler, Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.

BAŞKAN — Bu şekilde 19 neu maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... 19 neu madde kabul edilmiştir. (Alkışlar)

13 Nisan Perşembe günü saat 10 da toplanmak üzere birleşime son veriyorum.

Kapanma saati: 19.15

Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihra-
cına yetki verilmesi hakkındaki kanun tasarisına verilen oyların sonucu

(Tasarı kabul edilmiştir.)

Üye sayısı	: 273
Oy verenler	: 196
Kabul edenler	: 193
Reddedenler	: 1
Çekinserler	: 2
Oya katılmıyanlar	: 77
Açık üyelikler	:

[Kabul edenler]

— A —

Şevket Adalan
Ali Rıza Akbıyıkoglu
Necmi Akçasu
Burhan Akdağ
İsmail Rüştü Aksal
Mebrure Aksoley
Münir Aktepe
Halil Akyavaş
Abdülkerim Akyüz
Sadık Aldoğan
Ekrem Alican
Osman Alişiroğlu
Fehmi Alpaslan
Mehmet Altınsoy
Abdurrahman Altuğ
Babür Ardahan
Tahsin Argun
Vedat Arıkan
Ferhan Arkan
Şevket Asbuzoğlu
Hüseyin Ataman
Doğan Avcıoğlu
Raif Aybar
Ahmet Cevdet Aydın

— B —

Şeref Bakşık
Zeki Baltacıoğlu
Kâmil Başaran
Suphi Batur
Kemalî Bayazıt
Rauf Bayındır
Suphi Baykam
Hıfzı Oğuz Bekata
Fahri Belen

Nihat Reşat Belger
Mehmet Raşit Beşerler
Necip Bilge
Süleyman Bilgen
Ahmet Bilgin
Hikmet Bınark
Lûtfi Biran
Arslan Bora
Ratıp Tahir Burak

— C —

Hızır Cengiz
Ömer Samih Coşar
— Ç —
Esat Çağa
Behçet Kemal Çağlar
İsmail Selçuk Çakır-
oğlu

Fethi Çelikbaş
Rifat Çini
Bahri Çolakoglu
Mahmut Tekin Çullu

— D —

Hazım Dağlı
Ahmet Demiray
Nef'i Demirlioğlu
Vedat Dicleli
Erol Dilek
Mustafa Dinekli
Vahap Dizdaroglu
Avni Doğan
Cevat Dursunoğlu

— E —

Bülent Ecevit
Yusuf Adil Egeli
Şerafettin Yaşar Egim

Şükûfe Ekitler
Oktay Ekşi
Fethi Elgün
İmadettin Elmas
Lûtfi Engin
Abdullah Ercan
Sadi Erdem
Sait Erding
Ali Erel

Zihni Erençin
Feridun Ergin
Sait Naci Ergin
Alaettin Ergöneng
Nedim Ergüven
Halil Sezai Erkut
Hamza Eroğlu
Bahir Ersoy
İlhan Esen

— F —

Bedi Feyzioğlu
Yavuz Feyzioğlu
Fehim Fırat

— G —

Cevdet Geboloğlu
Abdülkadir Göğüş
Ali İhsan Göğüş
Rauf Gökçen
Mukbil Gökdoğan
Mehmet Göker
Rıza Göksoy
Turgut Göle
Kasım Gülek
Ferda Güley
Şemsettin Günaltay
Abdurrahman Nafiz
Gürman

Muhittin Gürüm
Ferit Celâl Güven
Ferruh Güven

— H —

Mehmet Hazer
Mehmet Salim Hazer-
dağlı
Ahmet Sırrı Hocaoglu

— I —

Rıza Işıtan

— İ —

M. Rauf İnan
İsmet İnönü

— K —

Kadircan Kaflı
Hermine Kalüstyan
Münel Kapani
Bedri Karafakıoğlu
Ömer Karahasan
Enver Ziya Karal
Ahmet Karamüftüoğlu
F. Lûtfi Karaosmanoğlu
Yakup Kadri Karaos-
manoğlu
Mustafa Kepir
Nuri Kınık
Coşkun Kırça
Enver Kırker
Şahap Kitapeç
Dâniş Koper
Enver Kök
Feyyaz Köksal
Orhan Köprülü
Sahir Kurutluoğlu

Muin Küley
Hikmet Kümbetlioğlu
— L —
Kaludi Laskaris
— M —
Ferid Melen
Orhan Mersinli
Ziya Müezzinoğlu
— N —
Fazıl Nalbantoğlu
— O —
Ahmet Oğuz
Zekâi O'Kan
Abdülkadir Okyay
İbrahim Saffet Omay
Hüseyin Onur
Kâzım Orbay
Hamdi Orhon
— Ö —
İhsan Ögat
İbrahim Öktem

Halim Önalp
Şinasi Özdenoğlu
İlhan Özdil
Fakih Özfakih
Mazhar Özkol
Orhan Öztrak
Seyfi Öztürk
— P —
Emin Paksüt
Fikret Pamir
Mahir Pamukcu
Hayrettin Şakir Perk
Vefik Piringcioğlu
— S —
Âdil Sağıroğlu
Necip San
İlhami Sancar
Selim Sarper
Selâmi Savaş
Hulûsi Selek
İbrahim Senil

Ethem Serim
Celâl Sait Siren
Mustafa Sirmen
Dündar Soyer
Emin Soysal
Mümtaz Soysal
Enver Sökmen
Celâl Sungur
— Ş —
Mehmet Şengün
Mehmet Şişman
— T —
Reşat Tardu
Yusuf Kemal Tengir-
şenk
Hasan Tez
Sadettin Tokbey
Âdil Toközlü
Abdülhadi Toplu
Vecihi Tönük
Bedrettin Tuncel

Vahit Turhan
— U —
Hüseyin Ulusoy
— Ü —
Feridun Üstün
— V —
Âdil Vardarlı
Hıfzı Veldet Velidede-
oğlu
— Y —
Cemal Yavuz
Fehmi Yavuz
Bahri Yazır
Cemal Yıldırım
Asım Yılmaz
Abdülhak Kemal Yörük
Avni Yurdabayrak
Danış Yurdakul
Yusuf Ziya Yücebilgin
— Z —
Galip Kenan Zaimoğlu
Cahit Zamangil

[Reddedenler]

Suphi Doğukan

[Çekinseler]

Abdullah İpşiroğlu
Ahmet Şener

[Oya katılmayanlar]

— A —
Lûtfi Akadh
Atalay Akan
Ahmet Akar
Muammer Aksoy
Nurettin Akyurt
Muzaffer Alankuş (B.)
Nurettin Ardıçoğlu
Fuat Arna
Âmil Artus^f (İ.)
Fetih Aşkın (B.)
Sırrı Atalay
Ahmet Atılğan
Şevki Aysan
— B —
Cihad Baban (B.)

Cemil Sait Barlas
Adnan Başer
Avni Başman
Remziye Batırbaygil
Mehmet Baydur (B.)
Bekir Sıtkı Baykal
Hakkı Kâmil Beşe
Etem Boransü
Osman Bölükbaşı
— C —
Alev Coşkun
— Ç —
Nazif Çağatay (İ.)
— D —
Necati Duman (İ.)

— E —
Adnan Ertanık
Kenan Esengin
Cemal Reşit Eyüboğlu
— F —
Turhan Feyzioğlu
— G —
Kemal Zeki Gençosman
Vasfi Gerger
İsmet Giritli
Rahmi Günay
Turan Güneş
— H —
Şevket Raşit Hatiboğlu

— İ —
İsmail İnan
Şefik İnan
— K —
İhsan Kabadayı
Yekta Karamustafaoğlu
Muharrem İhsan Kızıl-
oğlu
Şahap Kocatopçu (B.)
Tevfik Kâmil Koperler
Ahmet Köseoğlu
Mehmet Ali Kumbasar
Zeki Kumrulu
Alp Kuran
Kemal Kurdaş (B.)

— M —
Hayri Mumcuoğlu (B.)

— O —
Arif Hikmet Onat
Hüseyin Otan

— Ö —
Atıf Ödül
Feridun Şakir Ögünç
Altan Öymen
Rüştü Özal (B.)

Mehmet Özbay
Halil Özmen

— S —
Nihat Sargınalp
Ragıp Sarıca

Kemal Satır
Bahri Savaş
İlhami Soysal (İ.)
— T —
Ahmet Tahtakılıç (B.)

Cahit Talas (B.)
Salâhattin Tandal (İ.)
Derviş Sami Taşman
(İ.)

Zeki Tekiner
Osman Tosun (B.)
Tarık Zafer Tunaya
Salih Türkmen
Kemal Türkoğlu
Ekrem Tüzemen (B.)

— U —
İsmail Ulutaş

— Ü —
Ragıp Üner (B.)

— Y —
Nüvit Yetkin

— Z —
Nâsır Zeytinoğlu (B.)

1961 malî yılı Bütçe Kanununa bağı «D» işaretli cetvel ile Devlet Memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısına verilen oyların sonucu

(Tasarı kabul edilmiştir.)

Üye sayısı	: 273
Oy verenler	: 195
Kabul edenler	: 194
Reddedenler	: 1
Çekinseler	: 0
Oya katılmıyanlar	: 78
Açık üyelikler	: 0

[Kabul edenler]

— A —
Şevket Adalan
Ahmet Akar
Ali Rıza Akbıykoğlu
Necmi Akçasu
İsmail Rüştü Aksal
Mebrure Aksoley
Münir Aktepe
Halil Akyavaş
Nurettin Akyurt
Abdülkerim Akyüz
Ekrem Alican
Osman Alişiroğlu
Fehmi Alpaslan
Mehmet Altınsoy
Abdurrahman Altuğ
Babür Ardahan
Tahsin Argun
Vedat Arıkan
Ferhan Arkan
Şevket Asbuzoğlu
Sırrı Atalay
Hüseyin Ataman
Doğan Avcıoğlu
Raif Aybar
Ahmet Cevdet Aydın

— B —
Şeref Bakşık
Zeki Baltacıoğlu
Kâmil Başaran
Adnan Başer
Suphi Batur
Kemalî Bayazıt
Rauf Bayındır

Suphi Baykam
Hıfzı Oğuz Bekata
Fahri Belen
Nihat Reşat Belger
Mehmet Raşit Beşerler
Necip Bilge
Süleyman Bilgen
Ahmet Bilgin
Hikmet Binark
Lûtfi Biran
Arslan Bora
Ratıp Tahir Burak

— C —
Hızır Cengiz
Ömer Samih Coşar

— Ç —
Nazif Çağatay
Behçet Kemal Çağlar
İsmail Selçuk Çakır-
oğlu
Fethi Çelikbaş
Rifat Çini
Bahri Çolakoğlu
Mahmut Tekin Çullu

— D —
Hazım Dağlı
Ahmet Demiray
Nef'i Demirlioğlu
Vedat Dieleli
Erol Dilek
Mustafa Dinekli
Vahap Dizdaroğlu
Suphi Doğukan
Cevat Dursunoğlu

— E —
Yusuf Adil Egeli
Şerafettin Yaşar Egin
Şüküfe Ekitler
Oktay Eksi
Fethi Elgün
İmadettin Elmas
Lûtfi Engin
Abdullah Ercan
Sadi Erdem
Sait Erdine
Ali Erel
Zihni Ereçin
Feridun Ergin
Sait Naci Ergin
Alaettin Ergönenc
Nedim Ergüven
Halil Sezai Erkut
Hamza Eroğlu
Bahir Ersoy
Adnan Ertanık
İlhan Esen
Kenan Esengin
Cemal Reşit Eyüboğlu

— F —
Bedî Feyzioğlu
Fehim Fırat

— G —
Cevdet Geboloğlu
Kemal Zeki Gençosman
Abdülkadir Göğüş
Ali İhsan Göğüş
Rauf Gökçen
Mehmet Göker

Turgut Göle
Kasım Gülek
Ferda Güley
Şemseddin Günaltay
Abdurrahman Nafiz
Gürman
Muhittin Gürün
Ferit Celâl Güven

— H —
Mehmet Salim Hazer-
dağlı
Ahmet Sırrı Hocaoğlu

— I —
Rıza İştan

— İ —
M. Rauf İnan
İsmet İnönü
Abdullah İpşiroğlu

— K —
Kadircan Kafılı
Hermine Kalüstyan
Müneci Kapani
Bedri Karafakıoğlu
Ömer Karahasan
Ahmet Karamüftüoğlu
F. Lûtfi Karaosmanoğlu
Yakup Kadri Karaos-
manoğlu
Mustafa Kepir
Nuri Kınık
Coşkun Kırcı
Enver Kirker
Şahap Kitapçı
Dâniş Koper

Enver Kök
Feyyaz Köksal
Orhan Köprülü
Alp Kuran
Sahir Kurutluoğlu
Muin Küley
Hikmet Kümbetlioğlu

— L —

Kaludi Laskaris

— M —

Orhan Mersinli
Ziya Müezzinoğlu

— N —

Fazıl Nalbantoğlu

— O —

Ahmet Oğuz
Zek i O'Kan
Abdülkadir Okyay
İbrahim Saffet Omay
Hüseyin Onur
Kâzım Orbay
Hamdi Orhon

—   —

Atıf  d l
İhsan  gat
İbrahim  ktem
Halim  nalp
Şinasi  zdenoğlu
İlhan  zdil
Fakih  zfakih
Mazhar  zkol
Orhan  ztrak
Seyfi  zt rk

— P —

Emin Paksüt
Fikret Pamir
Mahir Pamukeu
Hayrettin Şakir Perk
Vefik Pirin eioğlu

— S —

Necip San
İlhami Sencar
Selim Sarper
Kemal Satır
Selâmi Savaş

Hulûsi Selek
İbrahim Senil
Ethem Serim
Cel l Sait Siren
Mustafa Sirmen
Dündar Soyer.
Emin Soysal
Mümtaz Soysal
Enver Sökmen
Cel l Sungur

— Ő —

Ahmet Şener
Mehmet Şengün
Mehmet Şişman

— T —

Reşat Tardu
Yusuf Kemal Tengir-
Şenk
Hasan Tez
Sadettin Tokbey
Âdil Toközlü
Abdülhadi Toplu
Vecihi Tönük

Bedrettin Tuncel
Vahit Turhan
Salih Türkmen
Ekrem Tüzemen

— U —

Hüseyin Ulusoy

—   —

Feridun  st n

— V —

Âdil Vardarlı
Hıfzı Veldet Velidede-
oğlu

— Y —

Fehmi Yavuz
Bahri Yazır
Cemal Yıldırım
Asım Yılmaz
Avni Yurdabayrak
DaniŐ Yurdakul
Yusuf Ziya Y cebilgin
— Z —
Galip Kenan Zaimoğlu

[Reddedenler]

— G —

Ferruh Güven

[Oya katılmıyanlar]

— A —

L tfi Akadlı
Atalay Akan
Burhan Akdağ
Muammer Aksoy
Muzaffer Alankuş (B.)
Sadık Aldoğan
Nurettin Ardıoğlu
Fuat Arna
Âmil ArtuŐ
Fethi AŞkın (B.)
Ahmet Atılđan
Şevki Aysan

— B —

Cihad Baban
Cemil Sait Barlas
Avni Başman

Remziye Batırbaygıl
Mehmet Baydur (B.)
Bekir Sıtkı Baykal
Hakkı Kâmil Beşe
Etem Borans 
Osman Bölükbaşı

— C —

Alev Coşkun

—   —

Esat  ağa

— D —

Avni Doğan
Necati Duman (İ.)

— E —

Bülent Ecevit

F

Turhan Feyzioğlu
Yavuz Feyzioğlu

— G —

Vasfi Gerger
İsmet Giritli
Mukbil Gökdoğan (B.)
Rıza Göksu
Rahmi Günay
Turan Güneş

— H —

Şevket Raşit Hatiboğlu
Mehmet Hazer

— İ —

İsmail İnan
Şefik İnan

K

İhsan Kabadayı
Enver Ziya Karal

Yekta Karamustafaoğlu
Muharrem İhsan Kızıl-
oğlu
Şahap Kocatopçu (B.)
Tevfik Kâmil Koperler
Ahmet Köseoğlu
Mehmet Ali Kumbasar
Zeki Kumrulu

Kemal Kurdaş (B.)

— M —

Ferid Melen
Hayri Mumcuoğlu (B.)

— O —

Arif Hikmet Onat
Hüseyin Otan

 

Feridun Şakir  g n 

Altan Öymen
Rüştü Özal (B.)
Mehmet Özbay
Halil Özmen
S
Âdil Sağıroğlu
Nihat Sargınalp
Ragıp Sarıca

Bahri Savaş
İlhami Soysal (İ.)
— T —
Ahmet Tahtakılıç (B.)
Cahit Talas (B.)
Salâhattin Tandal (İ.)
Derviş Sami Taşman
(İ.)

Zeki Tekiner
Osman Tosun (B.)
Tarık Zafer Tunaya
Kemal Türkoğlu
— U —
İsmail Ulutaş
— Ü —
Ragıp Üner (B.)

— Y —
Cemal Yavuz
Nüvit Yetkin
Abdülhak Kemal Yörük
— Z —
Cahit Zamangil
Nâsır Zeytinoğlu (B.)

1960 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvel ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyon raporları (1/73)

T. C.

Başbakanlık

Kanunlar ve Kararlar

Tetkik Dairesi

Sayı : 71 - 1424/635

24 . 2 . 1961

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Kurucu Meclise arzı 16 . 2 . 1961 tarihinde kararlaştırılan «1960 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvel ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı» gerekçesi ve ilişkileriyle birlikte bağlı olarak sunulmuştur.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

Devlet Başkanı ve Başbakan

Org.

Cemal Gürsel

GEREKÇE

Adalet tevziinin büyük yükünü omuzlarında taşıyan hâkimlerimizin en yakın yardımcısı ve Yargıtay, mahkemeler ile adalet dairelerinin esaslı rüknü olan ve nihayet işlerin sürat ve intizamla tedviri hususunda mesailerinden âzami fayda sağlanan başkâtip ve kâtipler ile mahkemelerden sadır olan hükümlerin infazı ile görevli icra memur ve yardımcıları ve yine ceza ilâmlarının infazı ile görevli ceza evi personelinin büyük bir kısmı, baremin en alt derecesinden başlayan ve mütevazi bir aileyi geçindirmesi ancak mümkün olabilen maaşlarının temin ettiği maddi imkânlarla karşı karşıya bulunmaktadır.

Hâkimlerimizin muvaffakiyetinde bu kıymetli ve çalışkan memurların şeref hissesi olduğu inkâr kabul etmez bir hakikattir. Zira, birçok ahvalde tamamen hâkimle beraber insan takadinin üstünde bir faaliyet göstermek suretiyle onun hâdimi olmakta hattâ bu uğurda sıhhatlerini dahi fedâden çekinmemekle, meslekî selâbet ve fedakârlığın son haddini göstermekten bir an olsun fariğ kalmamışlardır.

Ekserisi baremin alt derecesinden maaş alan bu personel gösterdiği fedakârlıkla çalışmanın semeresini, ancak âmirlerince terfiye lâyık görülerek kanunî terfilerinin fiilen yapılması suretiyle

cüz'i de olsa terfi farklarını alarak biraz olsun içinde buldukları maddî sıkıntıdan kurtulmak imkânında bulabilmektedir.

Halbuki, bu memurların bir kısmı, terfi müddetini ikmal ettiği ve terfiye hak kazandığı halde kadrosuzluk sebebiyle terfi edememek durumuna girmiş bulunmaktadır.

Esasen mahdud olan gelirlerine terfilere sebebiyle eklenecek farkın, bu memurlarımızın durumlarında yaratacağı ferahlığın da mühim bir rol oynayacağı ve onları içinde buldukları sonsuz üzüntü ve bedbinlikten kurtaracağı hususu da göz önünde tutulması lâzımgelen bir keyfiyettir.

Ayrıca kazanılmış bir hakkın elde edilememesinden mütevellit ruhi tepkinin mesai ve hizmetteki muhtemel inikâsı da hesaba katıldığı takdirde, bu personeli gerek maddî ve gerekse manevî bakımlardan mutmain kılmamız ancak elde ettikleri bu hakların kendilerine tanınması suretiyle mümkün olacağı sonucuna varılmıştır.

Bütün bu sebeplere binaen, Yargıtay başkâtip ve kâtipleriyle, mahkeme başkâtip ve kâtipleri, icra memuru ve yardımcıların ve ceza evi personelinin bu mevzudaki mağduriyetlerini gidermek, mesailerinden beklenen randımanı almak, vazife şekillerini artırmak ve onlara daha müsait geçim imkânı bahsetmek maksadiyle, kendilerine kadro tahsisi suretiyle terfilerinin sağlanması bugün için zaruri bir durum arz ettiği cihetle; mevcut kadrodan ilişik kanun tasarisına bağlı 1, 2, 3 sayılı cetvellerde gösterildiği üzere 114 aded 600 liralık hâkim kadrosu ve 51 aded 250 liralık ve 20 aded 200 liralık gardiyan kadrosu iade edilmesine mukabil, muhtelif derecede daha yüksek 122 başkâtip ve kâtip, 35 icra memur ve yardımcısı ve 19 ceza evi personeli kadrosu istihsalı ve Yargıtayda mevcut kadroların derecelerinin yükseltilmesi derpiş edilmiştir.

İade edilen kadrolarla alınması istenilen kadrolara ait tahsisat tutarı birbirine tevafuk etmekte bulunduğundan Adalet teşkilâtı için her yönden faydalar sağlayacağından şüphe bulunmayan bu kanun tasarısı bütçeye hiçbir surette külfet tahmil etmemektedir.

Adalet Komisyonu raporu

T. C.

Temsilciler Meclisi

Adalet Komisyonu

Esas No : 1/73

Karar No : 3

6.3.1961

Yüksek Başkanlığa

1960 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı «D» işaretli cetvel ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısı Adalet ve Maliye Bakanlıklarının temsilcileri huzuru ile encümenimizde tetkik ve müzakere edildi :

Gereğede ileri sürülen mütalâa encümenimizce de uygun görülmüş ve Hükümet tasarısındaki kanun metni aynen ve komisyon mevcudunun ittifakiyle 28.2.1961 tarihinde kabul edilmiştir.

Havalesine uyularak Maliye Komisyonu ve Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyona tevdi buyurulmak üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Adalet Komisyonu

Başkanı	Bu rapor Sözcüsü	Kâtip	
Atalay Sırrı	Türkmen Salih	Ercan Abdullah	Alişiroğlu Osman
Arikan Vedat	Baltacıoğlu Zeki	Demirlioğlu Nef'i	Ergüven Nedim
Özdenoğlu Şinasi	Perk Hayrettin Şakir	Sağiroğlu Adil	Selek Hulûsi

Maliye - Bütçe Karma Komisyonu raporu

T. C.

Temsilciler Meclisi

7.4.1961

Maliye - Bütçe Karma Komisyonu

Esas No. 1/73

Karar No. 33

Temsilciler Meclisi Yüksek Başkanlığına

1960 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağı «D» işaretiyle cetvel ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değışiklik yapılması hakkında Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Kurucu Meclise arzı 16.2.1961 tarih ve 71-1424/635 sayılı Bakanlar Kurulu kararına iktiran eden ve Adalet Komisyonunun 6.3.1961 tarih ve Esas 1/73 Karar 3 sayılı yazılıariyle Maliye Komisyonu ve Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden müteşekkil Karma Komisyona tevdiî kararlaştırılan tasarı komisyonumuzca 28.3.1961 tarihinde müzakere edildi :

Adalet Bakanlığı teklifinin gerekçesinde de tafsilâtı ile izah edildiğı gibi Adalet işlerinin emniyet, sürat ve intizamlı yapılması hususunda mesailerinden âzami surette faydalanılan Başkâtip ve kâtipler ile icra memuru ve yardımcıları ve ceza personelinin büyük bir kısmı baremin en alt derecesinden başlıyan ve mütevazi bir aileyi zor geçindirebilen maaş sahibi bulunan bu memurların terfi müddetlerini doldurdukları halde kadrosuzluk yüzünden terfi edemedikleri göz önünde tutularak hazırlanmış bulunan bu kanun, hakiki bir ihtiyacın ifadesi olarak görülmektedir.

Bu kanunla mahdudolan gelirlerine bir miktar fark ilâve edilmesi mesai saatleri dışında dahi canla, başla çalışan bu memurların durumlarında yaratacağı ferahlığın yaptıkları hizmete fayda sağlayacağı nazara alınması lâzımgelen bir keyfiyettir.

Bundan başka iktisabedilmiş bir hakkın elde edilmemesi dolayısıyla hâsıl olacak ruhî tepkinin hizmete vâkı olacak akislerini de kısmen önlemiş bulunacaktır.

Bu kanunla Başkâtip ve kâtiplerin, icra memur ve yardımcılarının ve ceza evi personelinin terfihî sağlanacağı gibi vilâyetlerde vazife gören Başkâtip, kâtip ve yardımcıları ile zabıt kâtibi ve yardımcıları için 122, icra memur ve yardımcılarına 35, ceza ve tevkif evleri memurlarına da 19 yeni kadro verilmek suretiyle kadroda bir genişleme imkânı kısmen temin edilmiş olmakla çok fazla iş hacmiyle karşı karşıya bulunan bu hizmetlerin daha süratle temini sağlanmış bulunmaktadır.

Bu kanunla Adalet bütçesine hiçbir malî külfet tahmil etmeyip vilâyetlerin açık bulunan 600 lira maaşlı 114 hâkim kadrosu ile ceza evi tevkif evleri kadrosunda 20 aded 250 liralık bağ-gardiyân ve 51 aded 200 liralık gardiyân kadroları ile Temyiz Mahkemesinin 311 aded kadrosu kaldırılarak 311 aded muhtelif derecelerde Temyiz Mahkemesi başkâtip, kâtip ve mübaşir kadroları ve vilâyetlerde 122 başkâtip ve kâtip, 35 icra memur ve yardımcısı ve 19 ceza evi personeli kadrosu teklif edilmiş bulunmaktadır.

Yukarda arz edilen sebeplerde açıkça göstermektedir ki âmme hizmetlerinin salâmet ve süratle görülmesi için gerekli kadroları temin maksadiyle Personel Dairesinin bir an evvel çalışır hale getirilmesi ihtiyacı kendini kuvvetle hissettirmektedir.

Kanun tasarısının sevkini mucip sebepler komisyonumuzca yerinde görülerek maddelerin müzakeresine geçilmiş ve tasarının başlığı ile birinci maddesinde yazılı bulunan 1960 malî yılı, 1961

ve 2 nci yürürlük maddesi ise 30 Nisan 1961 olarak değiştirilmek suretiyle kabul olunmuştur.
Temsilciler Meclisinin tasvibine arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Komisyon Başkanı <i>Şevket Adalan</i>	Başkanvekili <i>Muhittin Gürün</i>	Sözcü <i>Sait Naci Ergin</i>	Kâtip <i>Ihsan Ögat</i>
Üye <i>Cevdet Aydın</i>	Üye <i>Hakkı Kâmil Beşe</i>	Üye <i>Cengiz Hızır</i>	Üye <i>Fethi Çelikbaş</i>
Üye <i>Şerafettin Yaşar Egin</i>	Üye <i>Bedî Feyzioğlu</i>	Üye <i>Enver Kök</i>	Üye <i>Ferid Melen</i>
Üye <i>Ziya Müezzinoğlu</i>	Üye <i>Mazhar Özkol</i>	Üye <i>Vefik Pirinçcioğlu</i>	Üye <i>Âdil Toközlü</i>
	Üye <i>Cahid Zamangil</i>		

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

1960 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı «D» işaretli cetvel ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — 1960 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvelin Adalet Bakanlığı kısmından ilişik (1) sayılı cetvelde ve Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Adalet Bakanlığı kısmından ilişik (2) sayılı cetvelde derece, aded ve unvanları yazılı kadrolar çıkarılmış ve ilişik (3) sayılı cetvelde derece, sayı ve unvanları yazılı kadrolar 3656 sayılı Kanuna ekli (1) sayılı cetvelin mezkûr Bakanlığa ait kısmına eklenmiştir.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini Adalet Bakanı yürütür.

16. 2. 1961

Devlet Başkanı ve Başbakan <i>C. Gürsel</i>	Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı <i>M. İ. Kızıloğlu</i>
Devlet Bakanı <i>H. Mumcuoğlu</i>	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı <i>E. Füzemen</i>	Millî Savunma Bakanı <i>M. Alankuş</i>
İçişleri Bakanı <i>N. Zeytinoğlu</i>	Dışişleri Bakanı <i>S. Sarper</i>
Maliye Bakanı <i>K. Kurdaş</i>	Millî Eğitim Bakanı V. <i>A. Tahtakılıç</i>
Bayındırlık Bakanı <i>M. Gökdoğan</i>	Ticaret Bakanı <i>M. Baydur</i>
Sa. ve So. Y. Bakanı <i>R. Üner</i>	Güm. ve Tekel Bakanı <i>F. Aşkın</i>
Tarım Bakanı <i>O. Tosun</i>	Ulaştırma Bakanı <i>O. Mersinli</i>
Çalışma Bakanı <i>A. Tahtakılıç</i>	Sanayi Bakanı <i>Ş. Koçatopçu</i>
Ba. - Ya. ve Turizm Bakanı <i>C. Baban</i>	İmar ve İskân Bakanı <i>R. Özal</i>

MALİYE - BÜTÇE KARMA KOMİSYONU DEĞİŞTİRİŞİ

1961 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı «D» işaretli cetvel ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — 1961 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvelin Adalet Bakanlığı kısmından ilişik (1) sayılı cetvelde ve Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Adalet Bakanlığı kısmından ilişik (2) sayılı cetvelde derece, aded ve unvanları yazılı kadrolar çıkarılmış ve ilişik (3) sayılı cetvelde derece, sayı ve unvanları yazılı kadrolar 3656 sayılı Kanuna ekli (1) sayılı cetvelin mezkûr Bakanlığa ait kısmına eklenmiştir.

MADDE 2. — Bu kanun 30 Nisan 1961 tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini Adalet Bakanı yürütür.

Hükümetin teklifine bağlı cetveller

[1] SAYILI CETVEL

(D cetvelinden çıkarılacak kadrolara ait cetvel)

D. Memuriyetin nev'i Aded Ücret

Adalet Bakanlığı

VİLÂYETLER

Ceza ve tevkif evleri

12	Başgardıyan	20	250
13	Gardıyan	51	200

[2] SAYILI CETVEL

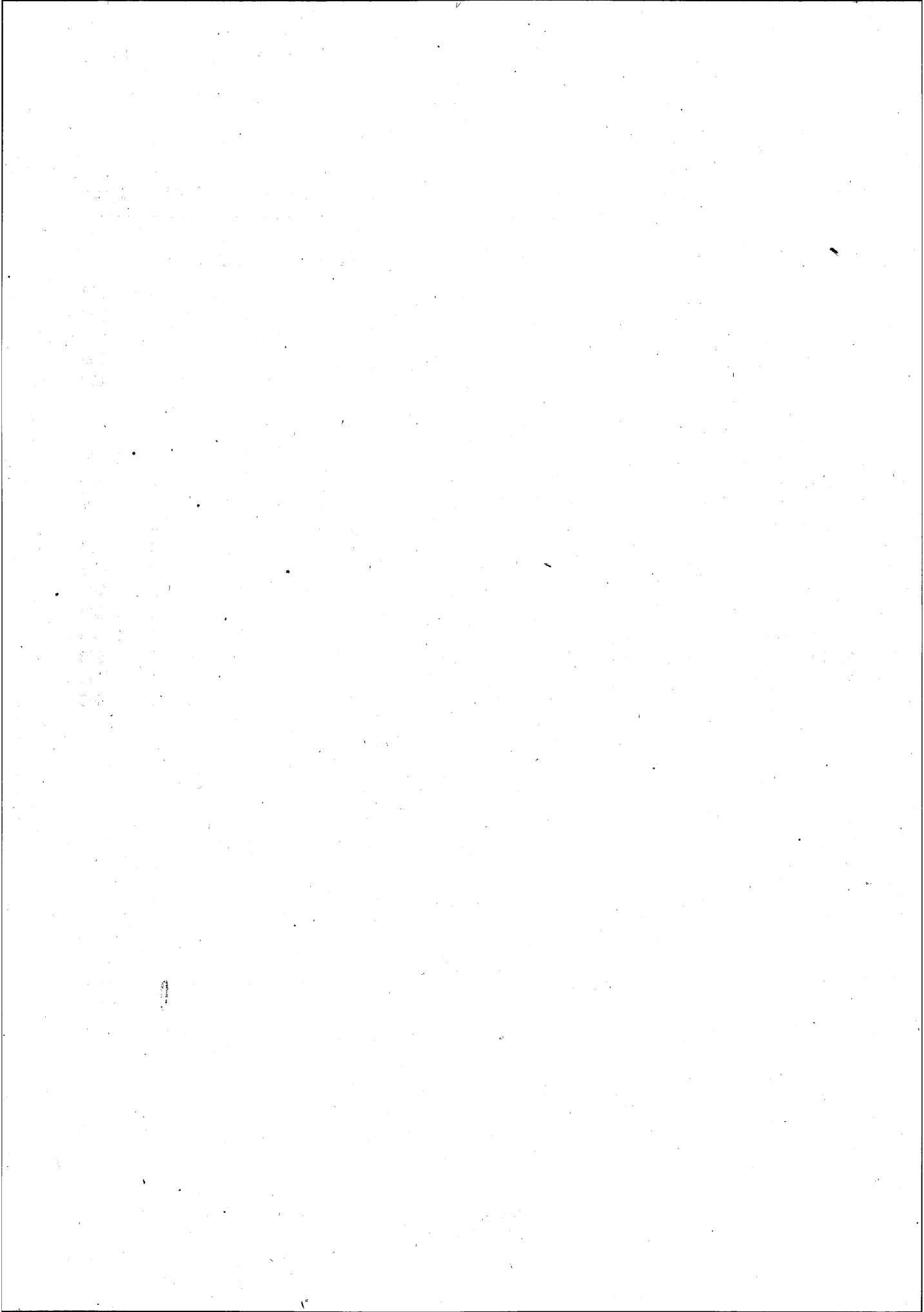
(3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelden çıkarılacak kadrolara ait cetvel)

D.	Memuriyetin nev'i	Aded	Maaş	D.	Memuriyetin nev'i	Aded	Maaş
	<i>Adalet Bakanlığı</i>			12	Kâip	103	400
	MERKEZ			13	»	68	350
	<i>Yargıtay Kalemleri</i>			13	Mübaşir	2	350
6	Başkâtip	2	950	14	»	18	300
7	»	17	800		VİLÂYETLER		
8	»	17	700		{ Başkan, Hâkim, Üye, Sulh		
8	Birinci Sınıf Başkâtip Yar-				Hâkimi, Cumhuriyet Baş-		
	dımcısı	2	700		savcılığı Başyardımcısı,		
9	» » »	18	600	9	Cumhuriyet Başsavcılığı		
9	İkinci Sınıf Başkâtip Yar-				Yardımcıları, Cumhuriyet	114	600
	dımcısı	2	600		Savcısı ve Yardımcıları,		
10	» » »	16	500		İera Hâkim ve Hâkim		
10	Memur	8	500		Yardımcıları, Sorgu Hâ-		
11	»	38	450		kimleri, Yargıtay Üye		
					Yardımcıları		

[3] SAYILI CETVEL

(3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvele eklenecek kadrolara ait cetvel)

D.	Memuruyetin nev'i	Aded	Maas	D.	Memuriyetin nev'i	Aded	Maas
<i>Adalet Bakanlığı</i>				<i>İcra Memur ve Yardımcıları</i>			
MERKEZ							
<i>Yargıta Kalemleri</i>							
6	Başkâtip	18	950	7	İcra memur ve yardımcıları	10	800
7	» Yardımcısı	20	800	8		10	700
8	» »	20	700	9		5	600
9	Memur	24	600	10		5	500
10	»	38	500	11		5	450
11	»	50	450	<i>Ceza ve tevkif evleri</i>			
12	Kâtip	55	400	5	Müdür	1	1 100
13	»	66	350	6	»	2	950
13	Mübaşir	20	350	7	»	2	800
VİLÂYETLER				11	İdare memuru	2	450
<i>Kâtipler</i>				10	Memur	2	500
7	Başkâtip, başkâtip yar- dımcıları, zabıt kâtibi, za- bit kâtip yardımcıları ve kâtip	15	800	11	»	2	450
8		25	700	8	Öğretmen	1	700
9		35	600	9	»	1	600
10		47	500	5	Tabip	1	1 100
				6	»	3	950
				7	»	1	800
				7	Eczacı	1	800

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesi hakkında kanun tasarısı ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyon raporu (1/65)

T. C.

Başbakanlık

Kanunlar ve Kararlar

Tetkik Dairesi

Sayı : 71 - 1426/585

21 Şubat 1961

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanan ve Kurucu Meclise arzı Bakanlar Kurulunca 13.2.1961 tarihinde kararlaştırılan «Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesi hakkında kanun tasarısı» gerekçesiyle birlikte ilâşik olarak sunulmuştur.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

Devlet Başkanı ve Başbakan

Org.

Cemal Gürsel

GEREKÇE

Yurdumuzun en kıymetli tabii servetlerinden olan su ve toprak kaynaklarımızın plânlı bir şekilde istismarı konusu 1937 yılında Devletçe takdir edilmiş ve 3132 sayılı Kanunla 31 milyon liraya kadar sâri taahhütlere girişilmesi hususunda Bayındırlık Bakanlığınca yetki verilmek suretiyle Su İşleri sahasındaki yatırım politikasına gerçek surette başlanmıştır.

Bu politikanın daima artan bir önemle günümüze kadar devam ettirilmesinin neticesi olarak 4100, 4649, 5259, 6089, ve 7030 sayılı kanunlarla yukarıda sözü geçen 31 milyon liralık yetki bir milyar liraya çıkarılmış, ayrıca 6200 sayılı DSİ Teşkilât Kanununun 37 nci maddesiyle, her yıl ödenecek miktarı o yıl bütçesinin % 50 sini geçmemek üzere 5 yıla kadar sâri taahhütlere girişmek hususunda Bayındırlık Bakanına yetki verilerek Su İşleri sahasında yapılacak yatırım faaliyetinin devamlılığı kanuni teminat altına alınmıştır.

Bu yetkinin kullanılması her sene bütçelere konan tahsisatın sarfı ile gerçekleştirile gelmekle beraber bâzıları büyük çapta olan pek çok adedde işin ödeme durumlarında elâstikiyeti temin için sâri taahhüt yetkisinin yanı başında bono ihraç yetkisi de verilmiş idi.

Filhakika, ilk önce 1948 yılında yayımlanan 5259 sayılı Kanunla 120 milyon liraya kadar bono çıkarılması hususunda Maliye Bakanı yetkili kılınmış, daha sonra 6425, 6656 ve nihayet 7030 sayılı

kanunlarla bu yetki 600 milyon liraya çıkarılmış ve senelik tediye miktarı da 85 milyon lira olarak tesbit edilmiştir.

1960 mali yılı başında bu 600 milyon liralık yetkiden 42 milyon lira kalmış bulunmakta idi.

Halen bu miktardan 10 milyon bakiye kalmış bulunduğu nazaran gerek bugüne kadar girilmiş, gerek bundan sonra girilecek olan sâri taahhütlerin müşkülatsız bir şekilde yürütülmesi için lüzumlu bonoların ihraçı hususunda kanunlarla verilen yetki sona ermek üzeredir.

Bu sebeple yeni bir kanunla, Su İşleri alanındaki yatırımın hacmi ve önemiyle oranlı bir ölçüde bono ihraç yetkisi verilmesine ihtiyaç hâsıl olmuş bulunmaktadır. Bu ihtiyacın başlıca mucip sebepleri aşağıda zikredilmiştir:

1. Genel olarak bütçelerdeki tahsisat ele alınmış bulunan işlerin gerektirdiği mali külfetleri ancak, karşılayabilecek durumda olup mevsim şartlarının müsaîit gitmesi ve mütaahhitlerin iş yapma kabiliyetlerinin fazla olması takdirinde normal bir tempoya göre derpiş edilen ödeme plânlarına nazaran miktarı bir hayli yüksek ödeme zaruretleriyle daima karşılanılmaktadır.

2. Feyezan hasarlarına mâruz bulunan bâzı su inşaatında kış mevsiminin tesirlerinden korunmak için inşaatı ikmal etmek veya bu maksadı temin edecek muayyen bir merhaleye ulaştırmak zarureti vardır. Bu da mevsim sonunda inşaatın toparlanması sırasında munzam bâzı tediyeleri icab ettirmektedir.

3. Memleketimizin, bilhassa dış ödeme bakımından, bugün içinde bulunduğu şartlar karşısında kredili tekliflerden istifade etmek hizmetlerin yürütülmesi için lüzumlu bir yol teşkil etmektedir. Bu hususta girilecek anlaşmalar behemahal kısa veya uzun vâdeli bonoların ihracına bağlı bulunmaktadır. Bugün DSI hizmetlerinde kullanılan Makina Parkının değeri yarım milyar lirayı bulmaktadır. Bu Parkın daimî surette ayakta tutulması için gerekli tamir, yenileme ve takviye işleri kredili tekliflerden faydalanarak nispeten uygun şartlarla karşılanabilmektedir.

Baraj ve Hidroelektrik santrallerin daimî teçhizatı için de aynı hal vârit bulunmaktadır.

Yukarıda izah edilen mucip sebeplerle, senelik ödeme miktarları ilişik kanun tasarisında tesbit edilmiş bulunan 400 milyon liraya kadar bono çıkarma yetkisinin kanunlaşması zaruri görülmüştür.

Maliye - Bütçe Karma Komisyonu raporu

T. C.

Temsilciler Meclisi

Maliye - Bütçe Karma Komisyonu.

Esas No: 1/65

Karar No: 34

8 . 4 . 1961

Yüksek Başkanlığa

Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünce girilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesi hakkında Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanan ve Kurucu Meclise arzı Bakanlar Kurulunca kararlaştırılıp Başbakanlığın 21 Şubat 1961 tarihli ve 71-1426/585 sayılı raporu ile gönderilen kanun tasarısı komisyonumuza havale edilmiş olmakla tetkik ve müzakere edildi :

Kanun tasarısı, gerekçesinde mufassalan izah olunan mucip sebeplere istinaden Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünce girilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak ve yıllık miktarı faizleri ile birlikte 110 milyon lirayı geçmemek üzere yeniden 400 milyon liraya kadar bono ihraçı için Maliye Bakanına yetki verilmesini temin maksadıyla hazırlanıp sevk edilmiş bulunmaktadır.

Tasarının gerekçesinde de belirtildiği üzere bono ihracına mütaallik kabul olunan kanunlarda tesbit edilmiş olan miktarlar 7030 sayılı Kanunla senelik tediye miktarı 85 milyon lira olmak suretiyle 600 milyon liraya çıkarılmış ve lâyihanın sevki tarihinde de 10 milyon ve bugün ise 3 milyon lira ba-

kıye kalmış olduğu, bu suretle bugüne kadar girilmiş ve girilecek olan sâri taahhütlerin yürütülebilmesi için bono ihracı hususunda kanunlarla verilmiş bulunan yetkinin sona ermiş olduğu anlaşıl-
maktadır.

Bu sebeple Devlet Su İşlerine mevdu hizmetlerin devamını mümkün kılmak üzere bono ihracı için Maliye Bakanına yetki verilmesine dair olan bu tasarı komisyonumuzca da yerinde görülerek maddelerin müzakeresine geçilmiş ve tasarının 1 nei muvakkat maddesi geçici madde ve madde met-
nindeki 1960 tarihi 1961 olarak komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Temsileiler Meclisinin tasvibine arz olunmak üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Komisyon Başkanı
Şevket Adalan

Başkanvekili
Muhittin Gürün

Sözeü
Sait Naci Ergin

Kâtip
Ihsan Ögat

Üye
Adnan Başer

Üye
Hakkı Kâmil Beşe

Üye
Cengiz Hızır

Üye
Fethi Çelikbaş

Üye
Bedî Feyzioğlu

Üye
Rıza Işıtan

Üye
Ferid Melen

Üye
Vefik Pirinçcioğlu

Üye
Âdil Toközlü

Üye
Cahit Zamangil

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesi hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü kuruluş ve görevleri hakkındaki 6200 sayılı Kanunun 37 nei maddesi gereğince girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak ve yıllık miktarı faizleriyle birlikte 110 milyon lirayı geçmemek üzere yeniden 400 milyon liraya kadar bono ihracına Maliye Bakanı mezdur.

İç taahhütler dolayısıyla ihraçedilecek bonoların miktarı yılda 60 milyon lirayı geçemez.

Çıkarılacak bonolar her sene Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü bütçesine konulacak tahsattan itfa olunur.

MALİYE - BÜTÇE KARMA KOMİSYONU DEĞİŞTİRİŞİ

Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesi hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — Tasarının birinci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDÉ 2. — Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğüne girilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılacak üzere 7030 sayılı Kanunun 2 nci maddesi ile verilmiş olan 600 milyon liraya kadar bono ihraç yetkisinin kullanılmıyan kısmı iptal edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 1. — Birinci maddede yazılı yıllık bono ihraç yetkisinin 1960 malî yılı içinde kullanılabilecek miktarı, bu kanun yürürlüğe girdiği tarihe kadar 7030 sayılı Kanunun 2 nci maddesine istinaden aynı yıl içinde çıkarılmış bulunan bono miktarı tenzil edilmek suretiyle tesbit olunur.

İç bonolara ait 60 milyon liralık takyitte de aynı esas tatbik edilir.

MADDE 3. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4. — Bu kanunu Maliye ve Bayındırlık bakanları yürütür.

13 . 2 . 1961

Devlet Başkanı ve Başbakan <i>C. Gürsel</i>	Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı <i>M. İ. Kızıloğlu</i>
Devlet Bakanı <i>H. Mumcuoğlu</i>	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı <i>E. Tüzemen</i>	Millî Savunma Bakanı <i>M. Alankuş</i>
İçişleri Bakanı <i>N. Zeytinoğlu</i>	Dışişleri Bakanı <i>S. Sarper</i>
Maliye Bakanı <i>K. Kurdaş</i>	Millî Eğitim Bakanı V. <i>A. Tahtakılıç</i>
Bayındırlık Bakanı <i>M. Gökdoğan</i>	Ticaret Bakanı <i>M. Baydur</i>
Sa. ve So. Y. Bakanı <i>R. Üner</i>	Güm. ve Terel Bakanı <i>F. Aşkın</i>
Tarım Bakanı <i>O. Tosun</i>	Ulaştırma Bakanı <i>O. Mersinli</i>
Çalışma Bakanı <i>A. Tahtakılıç</i>	Sanayi Bakanı <i>Ş. Kocatopcu</i>
Ba. - Ya. ve Turizm Bakanı <i>C. Baban</i>	İmar ve İskân Bakanı <i>R. Özal</i>

MADDE 2. — Tasarının ikinci maddesi aynen kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE — Birinci maddede yazılı bono ihraç yetkisinin 1961 malî yılı içinde kullanılabilecek miktarı, bu kanun yürürlüğe girdiği tarihe kadar 7030 sayılı Kanunun ikinci maddesine istinaden aynı yıl içinde çıkarılmış bulunan bono miktarı tenzil edilmek suretiyle tesbit olunur.

İç bonolara ait 60 milyon liralık takyitte de aynı esas tatbik edilir.

MADDE 3. — Tasarının üçüncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Tasarının dördüncü maddesi aynen kabul edilmiştir.